

Viola anime pmo

dum dyalogi: inter Raymundū Sebundiū: artium: medici/
n.: atq; sacre theologie p̄fessorem eximium. et dominū Domi
nicū seminiverbium. De hominis natura (p̄pter quem om̄ia
facta sunt) tractans. Ad cognoscendū se. deam. et boiē.

⁊ Epygramma.

Multiplices cernis iamiam studiose libellos
Quos impressorum prestitit arte labor
Ille tamen noster nuncq; prius vsque repertus
Et fuerat paucis cognitus ante liber:
Vtilis in primis frugi & brevis ille libellus
Sub modicis chartis commoda multa tenens
At labor est ingens: multos percurrere libros
Pro multis nobis hic satis vnus erit
Est opus electum: nomen viola: atq; legenti
Vtilis: & nullo frigore lesa viret:
Emptor habes animā valeas quo pascere flore
E cœlo venit: quicquid odoris habet
O quotiens dices: valeas bene candide dorlant
Qui primus doctis tradidit auctor opus.

Mathei Herbeni poete laureati Epygramma ad lectores.

Quisq3 breui cupias artis cūctas superare
Atq3 oculo mentis cernere mira dei
Ire per ambages: ac mille volumina librum
Non opus est: nanq3 hec perdocet iste liber
Ergo ebetant artes: et dogmata philosophorū
Rusticus hic vere doctior esse potest
Grammaticus solus sapit hic plus arte: q̄ ille
Qui cunctas alias hac fine posse putat
Nēpe docet gradib3 q̄bus ardua scādere possis
Nature: que simul discere quid sit homo:
Nec contētus eris: si te quoq3 noueris ipse
(Qd̄ magnum est) pariter ducit ad alta dei
Nec reuocare pedem finit ad diuos p̄perantem
Ni doctus redeat: qui rudis ante fuit
Hinc tua p̄petua merces torlande manebit
Ingemio cuius uoluitur iste liber
Extractus magno summa studio Raymundi
Theologi sacri: que spaciofa fuit

Finit Epygramma.

Distinctio libri cū Tabula

Presens liber qui Viola anime

intitulatur: in septem distinguitur dyalogos.

- ¶ Primus tractat de natura hoīs inquantū hō est. z de his q̄ sunt necessaria hoī ad cognoscendū seipm. deū. z primum.
- ¶ Secundus. de beneficijs dei z hominis obligatione.
- ¶ Tertius. de amore z viribus eius. pditicibus z fructibus. Quomodo deū optimum maximum debeamus amare.
- ¶ Quartus. quō debeamus deus timere. adorare. laudare. honorare. Et qualiter ad hoc obligatur homo.
- ¶ Quintus. de lapsu miserabilis generis humani. Et q̄ per vnum hominem omnes cecidimus.
- ¶ Sextus. de reparatione lapsi hominis. z q̄ per vnum omnes resurgimus.
- ¶ Septimus. de misterijs sacre passionis domini iesu cbristi inter Mariam z Dominicum dyalogus.

Incipit tabula capitulorum.

Prologus in seſ dyalogos exprinēs q̄ sit necessarium nosse que hic describuntur.

Isagogicum siue introductorium in materiam sequētem.

Capitula primi dyalogi.

Capitulū pmū. de scala nature p̄ quā hō scandit ad semetipm.

Capitulū scdm. Quō hō cum rebns se inferioribz conueniat.

Capitulū tertiu. Quō deus hz esse. viuere. sentire. z itelligere.

Capitulum quartum. Ex sicut homo habet esse: ita habet viuere. sentire. z itelligere.

Capitulum quintū. Ex deus hz voluntatē z liberū arbitrium.

Capitulum. vi. Ex deus de sua natura deū p̄duxerit rationibus aliquantis ostenditur.

Capitulū. vii. Ex in simplicissima atqz indiuisibili vnitate summa sit trinitas personarum.

Capitulum. viij. Ex comparatur homo ad res inferiores triū graduum penes conueniētiā specialem.

Tabula

Capitula secundi dyalogi.

Capitulum. ix. Hic cōparatur homo ad res se inferiores pe-
nes differentiam generalem.

Cap. x. practica huius regule ad pbandū oīa pfectissima de deo

Capitulū. xi. Quō per scōaz opationem intellectus hō oīa
affirmat vel negat q̄ sunt homini necēria inquantū est hō

Capitulum. xij. De comparatōe hominis ad res inferiores pe-
nes liberum arbitrium p quod oritur de hoīe z opibus eius
et de deo vera cognitio.

Caplin. xij. Quod deus pmiator aut punitor est infinite sapiētie,
potētie. iusticie: z misericōdie. z vnus est tm̄ pmiator ac vltor deo

Caplin. xij. Sicut ex natura liberi arbitrii pgnoscitur qd de
deo sentiendū sit. ita z p libez arbitriū pgnosci pnt q̄ hoīs sē

Capitulū. xv. Quō homo differat a rebus se inferioribus pe-
nes cognoscere se habere. z hec est specialior differētia.

Capitulū. xvi. Quomodo oīa seruiūt anime humane. z de ma-
gnitudine obligationis.

Capitulū. xvij. Quō homo etiam obligatus est deo p his que
accepit in seipso.

Ca. xvij. De magnitudine obligatōis ex pte dātis z recipiētis

Capitulum. xix. Quid hō refundere tenetur p acceptis bene-
ficijs: suum scz amorem.

Capitulum. xx. Quod debitum amoris quod hō reddit creatori
ad hominis meritum z commodum reuertitur

Capitulū. xxi. Quod homo obligatur amare etiā omnem creatu-
ram z precipue dei imaginem

Capitula tertij dyalogi.

Capitulū. xxij. De conditōibus z pprietatibus amoris.

Capitulū. xxij. Quod amor tantū se dilatat vel amplificat quāto
se amplificat res primo amata.

Capitulū. xxij. Quod tm̄ due sunt res principaliter amate: z ini-
micicia earum ad inuicem.

Capitulum. xxv. De finali fructu qui nascit̄ ex his duobz amo-
ribus. z de gaudiū proprietatibus

Capitulum

Capitulum. xxvi. De ultimo gaudio quod post mortem erit. et de amore dei et salute proximi

Capitulum. xxvii. De fructu qui nascitur ex amore proprio et proprietatibus eius. et hoc fructus acerbissimus est. et de proprietatibus gaudij

Capitulum. xxviii. De finali fructu qui nascitur post hanc vitam (malitiam. de amore sui scilicet eterna tristitia.

Capitulum. xxix. Quod deus creator: et ipse omnes creature: corpus quoque ipsum animam miseram persequuntur.

Capitulum. xxx. Quod sicut homo obligatur ad amorem ita etiam ad odium. et de odij proprietatibus.

Capitulum. xxxi. Quod sunt duo prima odia sicut duo primi amores. et de odiorum fructibus.

Capitula quarti dialogi

Capitulum. xxxii. Sequuntur alia quedam debita ultra amorem que homo tenetur reddere creatori suo

Capitulum. xxxiii. Quod unumquodque debitum habet pro se propria rationem specialem quare debeat deo dari.

Capitulum. xxxiiii. De timore et de duplici timore et eorum conditionibus et fructibus

Capitulum. xxxv. De honore et quod omnia deus fecit propter suum honorem et hominis utilitatem. Et valde pulchre considerationes oriuntur ex eo quod deus fecit omnia ad suum honorem

Capitulum. xxxvi. Quod deus sicut propter suum honorem ita et propter suum

Capitulum. xxxvii. De obligatione hominis erga honorem et laudem et nomen dei

Capitulum. xxxviii. Quod honor proprius est dei honori contrarius et capitalis inimicus.

Capitulum. xxxix. Quod homo obligatur ex parte honoris dei credere omnibus verbis eius et ea honorare

Capitulum. xl. De proprietatibus verbi dei. et qualiter se homo gerere debet circa sanctam bibliam

Capitulum. xli. Comparatio verbi dei ad creaturas. et verbo dei affectus nascitur et intellectus.

Capitulum. xlii. Agitur de tertia natura creata que sine corpore persistens tota spiritualis est Et de beneficiis nobis exhibitis et obsequiis angelorum

Tabula

Capitula quinti dyalogi.

Capitulum. xliij. An talis sit homo qualis esse debet. et an facit quod facere tenetur.

Capitulū. xliij. Quod homo potest considerare corruptiōem suam per res externas in se corruptas.

Capitulū. xlv. Quod lapsus et corruptio hominis potest attendi ex parte iuris paternitatis et filiationis.

Capitulum. xlvi. Quod etiam lapsus hominis potest ostēdi ex parte iuris fraternitatis.

Capitulū. xlvij. Quod dominus deus non condidit homines in isto statu in quo nunc lapsus iacet.

Capitulum. xlvij. Qualis erat status hominis primus. et quibus habebat conditiones.

Capitulum. clix. De origine corruptiōis et mali quod est in natura humana.

Capitulum. l. Quod per primū virū et primā mulierē propter eorū inobedientiam habet malū culpe et pene in oīe hominum genus intrōmissus est.

Capitulū. li. Quod homo nūquā dei precepta fregisset nisi fuisset ab alio instigatus. Et quō natura angelica primū sit corrupta.

Capitulū. liij. De magnitudine malicie et corruptiōis in primo angelo: et malo eius culpe et pene.

Capitulū. liij. Qualiter homines incorporantur cum lucifero et sunt membra eius.

Capitulum. liij. De multiplici carcere et captiuitate lapsi hominis.

Capitulū. lv. Quod corruptio liberi arbitrii et ipsius carnis contrario modo se habet in primis parentibus et in posteris.

Capitula sexti dyalogi

Capitulū. lvi. Qualis et quibus magna sit hominis obligatio pro iniuria et offensa dei. Et quibus graue sit peccatum originale ad eum.

Capitulū. lvij. Quod homo indiget satisfactione infinita que solui non potest nisi per infinitam personam.

Capitulum. lvij. De conditionibus quas oportet habere hanc personam infinitam pro nostra satisfactione.

Capitulum

Capitulum. lix. Qualiter homo iste poterit occidi ad dei honorem. et quis eum occidet.

Capitulum. lx. De conditionibus et circumstantiis quas hec mors preciosa est habitura

Capitulum. lxi. Declaratio quod rationally sequitur saluatio humane nature per hanc mortem. et quomodo mors christi omnem culpam exterminat.

Capitulum. lxii. Qualiter vir iste se habebit post mortem ad seipsum et ad omnes creaturas.

Capitulum. lxiii. Quod deus uolet hominem ligari. et quod iesus christus ipse sit iste homo

Capitulum. lxiiii. Que sunt illa maxima dona que homo miserabilis recipit a iesu christo

Capitulum. lxv. Quod ista gratia est totum bene esse hominis: et eius carentia malum esse eius.

Capitulum. lxvi. Quod in homine christiano sunt tres generationes et tres fraternitates distincte.

Capitulum. lxvii. Quod mors christi unde homini gratia conferatur et bene esse generat in homine christiano unam nouam obligationem. Et qualiter solui potest ista obligatio

Capitulum. lxviii. Quod licet homo lapsus reparat quantum ad bene esse anime. manet tamen malum pene in corpore.

Capitulum. lxix. Quibus formis aut medijs christianus accipit bene esse a christo ¶ Hic incipit materia de septem ecclesie sacramentis.

Capitulum. lxx. Quomodo per primum sacramentum scilicet baptismum datur anime humane bene esse

Capitulum. lxxi. De secundo sacramento. quod per sacramentum confirmationis datur etiam bene esse anime humane

Capitulum. lxxii. De tertio sacramento. quod per sacramentum eucharistie supra modum bene esse et multiplex gratia donatur

Capitulum. lxxiii. Quod caro christi est penitus contraria corrupte carni primi hominis.

Capitulum. lxxiiii. Declaratio per exempla quomodo unum corpus christi numero possit simul et semel esse in pluribus locis

Capitulum. lxxv. De quarto sacramento scilicet penitentie: per quam

Tabula

- lapsus a christi gratia christianus reparatur et bene esse ei restituitur. Et conditōes vere penitentis.
- Capitulū. lxxvi. Quod homo christianus multo periculosius cadit post acceptam christi gratiā quā ante.
- Capitulum. lxxvij. Quod sicut baptismus dimittit reliquias primi lapsus in carne. ita penitētia relinquit reliquias secūdi lapsus in anima. et quomodo expiantur.
- Capitulum. lxxviij. Que sunt illa que possunt inducere hominem lapsum ad penitentiam.
- Capitulum. lxxix. De quinto sacramento quod est extrema unctio per quam datur homini bene esse et gratia.
- Capitulum. lxxx. Sextū sacramentū est ordo per quod character impōnitur spūalis potestatis sacramēta salutis ministrandi.
- Capitulū. lxxxi. Quod sacramentū ordinis pncipaliter respicit et ordinatur ad sacramentum eucharistie.
- Capitulum. lxxxij. De septimo sacramento quod est matrimonium per quod datur bene esse et gratia. et remedia contra peccatum. et propter duas causas deus matrimonium instituit.
- Capitulum. lxxxij. De vniuersali iudicio: et ostendit de necessitate venturum: cum generali corporum resurrectione. et hoc probat diuersis rationibus.
- Capitulum. lxxxij. Quod generale iudiciū oīm corporum mortuorum vniuersalē prequirat resurrectionem. et quod omni corpore mortui resurgent.
- Capitulū. lxxxv. Quod iudiciū generale futurū sit potest probari ratione honoris. potentie. et sapientie dei.
- Capitulum. lxxxvi. et vltimū. De excellentia huius diei pre ceteris diebus. et de finali retributione.

¶ Explicet tabula capitulorum.

7

Prologus in dyalogos sequen- tes: exprimens q̄ necessarium sit nosse que hic scribuntur.

h **U**c queso lector: huc oculos animūq; cōuerte.
de reb; em̄ magnis loquiturus sum. Hic doce-
beris quā debeas de te nosse sciam. Hic discēs
quicūq; hō rōnalis es quid ipse sis. qd tibi. quid
deo: qd p̄mo debeas. Hic discēs tuū laudare
opificē. diligere. honorare. metuere. reuereri. teipm aut despi-
cere. et p̄p̄riū amorē. laudē. fauorēq; acriter aspernari. Hic di-
scēs oēm de deo et de hoīe veritatē. et que tibi neccāria sunt ad
oēm p̄fectionē vt app̄endas verā vitā. Hic discēs q̄cquid in
sacra scriptura diffuse p̄cipitur: et discussio ignorātie nubilo lu-
ceclarius cūcta patefcēt. Hic discēs oēs que de deo: deq; ho-
mine formari poterūt dissoluere q̄stiones. Hic agnosces oēs
errores: sectas: et opiniones phoz. paganoz. hereticorū. et q̄c-
quid sane fidei p̄trariū est facile dephendes. Hic tibi q̄cquid
sparsim in sacris doctoz libris disputatū est collectū d̄p̄p̄adi-
tur. Hic discēs a quo et p̄pter qd factus sis. qd bonū quodue
sit malū tuū. qd obligaris. cui. et p̄pter qd obligatus sis. Hic
discēs agnoscere ruinā. corruptionē. cladē. miserā. et damna-
tionē generis humani. et vñ hec mala oīa pullularint. Hic di-
scēs quid hō in p̄ma conditiōe fuerit. vñ ceciderit. quo iuerit.
in quos latrones inciderit. q̄s plagas susceperit. et q̄s longe a
p̄ma p̄fectione exularit. et quib; tandē remedijs: et cuius mise-
ratōe repatus sit. Hic discēs oēm humilitatē. obedientiā. be-
nignitatē. iusticiā. charitatē. veritatē. Hic asp̄naberis omnē
arrogantiā. supbiam. inuidiā. et quicqd virtutis est et gr̄e cōse-
q̄ris. Hec tibi magis cognitu sunt neccāria q̄s si nosces siderū
cursus. herbarū vires. et quicqd aut poeta aut rhetor instruit
aut phs. Vana est em̄ oīs industria que nō innitit̄ scientie dei
Hec scia argumēta affert solidissima quib; p̄t cōtradicere ne-
mo. arguit em̄ p̄ ea que sunt cūctis certissima. vt sunt hō cete-
req; creature. atq; ideo hec scia nō alios testes exigit p̄ter ho-
minē qui hec nozit. Nec te scandaliset rogo q̄ a reb; infimis et
humilib; exordiū sumit. hec em̄ humilia ad summa te fastidia

Nota utilita-
tem magnā in
lectōe huius libri

Prologus et introductio

subleuabūt. Quāto nempe in imo foderis fundamentū tanto
celstioza culmina poteris sublimare. Nā principia diuini artis
res sunt q̄ et palpari et cerni p̄nt: que quāto sunt vilioza tāto st̄
firmioza ad id qđ pbare cōtendimus. Scripturas sacras fa/
cile q̄s impia interpretatione subuere p̄t. sed nemo est tā execrē
di dogmatis hereticus q̄ nature libzū falsificare possit: in quo
manifestis obtutibz om̄ia p̄palantur. Pronus igit̄ mi suauis
sime lector istuc accesseris: animi tui lucra maxima reportatu/
rus. Nunq̄ te liber iste dimittat donec in gemitū lachrimasq̄
soluaris: et scelerū tuoz te peniteat. Et si tā dura p̄cordia pos/
sederis vt igemiscere ac dolere nō possis: iam acriter p̄timefce
quia cor durū male habebit in nouissimis. Finit prologus.

Inter magistrū Raymūdum Se
bundium: et dominū Dominicū seminūerbiū: de natura ho/
minis inquantū hō est. et de hijs q̄ sunt neccāria homini ad co/
gnoscendū seipm. deū. et pximum. et oē debitū quo deo obliga/
tur et pximo: disputatio incipit feliciter.

Magogicū seu introductorium in
materiam subsequētem. Raymundus

Ade nunc venis mi dominice: et quorsum sub
hoc diluculo maturas iter. Dominicus. Huc
ad te p̄pero. te q̄ro. te desidero mi raymūde sua/
uissime. Raymūdus. Gratissimū mibi hospes
aduenisti: neq̄ em̄ inter mortales quispiam est
quē iocūdius exceperim. Sed q̄so te quid añ ortum solis oci/
us surrexisti. rem certe grandē aliquam meditaris. Domini
cus. Hesternō sero cū essem in gymnasio tholozano: post va/
rias q̄stiones explicitas audiui illic a narzantibz hijs diebz (q̄
bus p̄ cōi vtilitate absens fui) mirabilem te oībz coram dis/
putatōem habuisse: qua sanctorē vtiliorēve nemo se vnq̄ as/
serit audisse: tanteq̄ fuisse virtutis vt nō illum vllatenus arbi/
trenē hoīem: neq̄ spem habere salutis qui ea nō fuerit a vicijs
ad iusticiam permutatus. Raymūdus. Multū mibi hoīes
tribuūt: sed ipi viderint qua id faciant rōne. ego fructum inge

In materiam sequentē.

nij mei domino dedicaui. **Dominicus.** Justissime id facis
Sed obsecro te (hac em̄ causa tam mane in tuū hunc agrū fe-
stinus descēdi) vt mihi que illic a te disputata sunt scriptis co-
ram exhibeas **Raymūdus.** Scripta est fateor disputatio il-
la: sed heu mi dominice Aurelius sulphicius amicus noster (iā
ferme mēsis est) librū illuz vt sibi describeret asportauit Quid
igif tibi nunc faciam **Dominicus.** Nūquid tu me vacuum
patieris abire. nūquid ideo sine doctrina es: aut industriā om-
nē pdidisti quia liber ille a te dimissus est **Raymūdus.** Sed
quid tibi vis faciā. **Dominicus.** Certe vt videā. aperi mihi
lumen ingenij tui z illā sapientiā qua librum illum dei munere
condidisti: rursū queso mihi clemēs aperias. Nihil tibi ob-
fuerit immo pderit multū si rem tam salutiferā etiā septies re-
sumpseris. Prestare etiam debes hoc amico tuo quē tua dig-
natōe semp ex animo charū habuisti: z in petitiōe tam neccāria
non fatigari. **Raymundus.** En pareo libens votis tuis: et
triū dierum disputatōi me promptū exhibeo. Dum igif mate-
riam a fundamētis exordior tu diligenter aspicio z sapienter
interrogato **Dominicus.** Faciam quod hortaris. **Ray-
mūdus.** Animus humanus circa inquisitiōem veritatis occu-
patus nunq̄s aū quiescit donec ad vltimū venerit certitudinis
gradū. Virtus aut certitudinis ex firmitate testimoniorū seu
testium generat̄. qui quāto fuerint magis manifesti: lucidi: pro-
pinqui: tāto certiorē fidem credulitatēq̄ p̄stituūt. Verū quia
nulla res est magis nota: propinq̄. intrinseca alteri q̄ ipa sibi
ideo q̄cquid p̄ propriā ipsius rei naturā ostendimus: id solidis-
simū: id verissimū est. Et idcirco omne quod de hoīe monstra-
turi nūc sumus p̄ ipius hoīs naturā: maximā dictis nostris fi-
dem faciēt. Sed qm̄ hō longissime exijt a semetip̄o: nec iā ha-
bitat in natua domo: ac p̄ hoc nec sui meminit: nec se cogno-
scit: nec q̄ sit nobilis z ingenua creatura intelligit. ideo omni-
no neccāriū est vt p̄ res inferiores q̄ extra cognoscit ad sui cog-
nitiōem reuocet̄. Ut ḡ ad se possit ascēdere: scala triū graduū
opus h̄z: q̄s dū scādere hoc ē agnoscere incipit: incipit z agnos-
cere semetip̄z. id eī summope ē illi neccāriū Hui⁹ scale ḡdus
adeo solidi st̄z z robusti vt scādēs titubare nō possit aut cadere

Dialogus Primus

Volens igitur hō ad seipm introire pmo p̄sideret rerū creatarū ordinē inter se. Sc̄do p̄paret hoīem ad ceteras res penes cōuenientiā z dñam earundē. Tertio p̄ hanc compationem ascendat hō ad seipm. z a seipō ad oīm conditorē deū. Tu igitur mi dominice si cupis in hijs q̄ dicturus sum p̄ficere: hanc scalā diligenter aspicio Dominicus. En p̄paro tibi cordis oculos. tu mihi hanc scalā ocūs expone. Finit ylagogicū.

Hic incipit scala nature per quā

homo scandit ad semetipsum

¶ Capitulū primum.

Raymūdus. Disputatōis igitur nostre hoc sit exordium.

Entiū: quedā sunt que hñt esse tm̄. sunt que hñt esse z vi-
uere. sunt que hñt esse viuere z sentire. sunt postremo q̄ habēt
esse viuere sentire z intelligere. Hec est scala nature que oē in
se ens manifeste p̄plectit Dominicus. Video scalā istā. sed
quorsum p̄ eam me iubes ascēdere. Raymūdus. Dicā tibi
sed expecta parump̄ donec hos scale gradus q̄ternos in suas
ptes breui sermone distinxero. Dominicus. En sisto pedē
tu vero p̄gredere Raymūdus. Earū rez que habēt esse tm̄
multiformis dñā est. Nā etsi in hoc vno p̄ueniant q̄ hñt esse
recipiūt tm̄ hoc esse: ista quidē clariuz: ista vero obscuriuz. In
ter elemēta em̄ aqua dignior est terra. z ignis supra aquā z ae-
rem multo p̄clarior. Iste gradus p̄plectit cuncta que generā-
tur in visceribz terre. vt sunt mineralia z metalla oīa. argen-
tū viuū. plumbū. ferzū. cupzū. stannū. argentū. z aurū. Quid
autem horum sit altero p̄stantius facile est aduertere. In hoc
gradu est lasurium quod aurum p̄ccio superat. sulphur. salpe-
tra. salgēma z cūcti lapides p̄ciosi: vt sunt carbūculus. hiacin-
ctus. smaragdus. ametistus. thopasius. corallus. Hijs oēs ma-
gni sunt p̄cij: magne pulcritudinis z v̄tutis. In hoc p̄terea ḡ-
du sunt oēs celi: oīa corpa celestia: oēs sphere: sidera: z septe-
na planetaz lumina. Artificialia quoq; ad istū referunt gra-
dū: que etsi inter se de nobilitate p̄pugnent: in hoc tm̄ cūcta cō-
ueniūt q̄ esse tm̄ hñt z nō viuere Dominicus. Cū voluptā-
te te capio disputantē: verū ad sc̄dm gradū p̄ficiscere Ray-
mūdus. In secūdo gradu sunt illa oīa que solū hñt esse z viue-

7

Capitulum Primum

re. cuiusmodi sunt omnes plante: arbores et herbe. Ne nempe vitam suam oculis nostris insinuant: dum videmus eas sursum deorsum: ante et retro ad dexteram sinistramque moueri. Attrahunt e terra suam unde se nutriunt alimentum: crescunt: augmentantur. et flores. frondes. fructus. seminaque producant. Habent enim intra se virtutem quandam qua facile ista perficiant. Sub isto gradu innumerabiles ponuntur arborum et herbarum species: quarum inter se fructus. saporibus: odoribus: virtutibus: coloribusque longissime separantur. Omnibus una viuendi ratio: sed nobilitas dignitasque non una.

Dominicus Si fuerit quispiam qui digne aduertere: facile que dicis aspiciet. **Raymundus**. Porro in tertio gradu animantia cuncta recipimus: quibus esse et viuere et sentire indultum est. Ad sensum enim visus requiritur et auditus: gustus: odoratus et tactus. Ad istum gradum referuntur cuncta que mouentur in terris vel in aquis. vel que in liquido aere puolitant. Considera nunc rogo quanta sit inter quadrupedes: pisces: volucresque distantia. Nam sicut genus a genere: ita et a speciebus spes separantur. In animalibus autem tres gradus inuenies. Sunt enim quedam que habent sensum tactus: sed neque auditum habent neque memoriam. ut sunt cochilia et minuta animalia arborum et herbarum affixa radicibus. Et iste primus est atque infimus gradus. Hec animalia quia memoriam non habent ideo nullam habent prudentiam: nec se de loco ad locum possunt promouere. Quedam vero sensum habent tactus et memoriam: sed auditu priuantur: ut sunt formice et huiusce generis animalia: quibus memoria est et prudentia et motus localis. congregant enim in cibum frumentorum grana ne hiemis tempore fame pereant. Et hec animalia sunt primis nobiliora: cum illa sint plantis propinquissima. Quedam preterea sunt que habent sensum tactus: memoriam: et auditum: ut perfecta queque animalia cuiusmodi est canis: bos: leo: capra. Et iste est tertius animalium gradus. qui ideo est duobus primis nobilior: quia a plantis est multo distantior. Hunc si placet hos quos tibi nature gradus constitui ocium ascende. et in quod sublime te culmen promouerim facile deprehendes.

Dominicus. Ecce ut iussisti conscendi. et quartum huius scale gradum quem tu nondum persequutus es celeri calco pede. Nam in quarto gradu meipsum: hoc est hominem constituo

A iij

Nota hic triplicem animalium differentiam.

Dialogus Primus

Qui preter vivere et sentire subest etiam intelligere: discernere velle et nolle libere. Solo enim libero arbitrio ascendit homo supra cetera animantia: qui potest iudicare: ratiocinari et susceptibilis fieri experientie, artis, scientie, atque doctrine. Hoc modo completa cum suis gradibus nature scala conficitur. Raymundus. Recte tu quidem. Nunc vero in summum huius scale cacumen constitutus oculos queso undique circumfer. et intensissimo corde considera quam habeat homo cum rebus se inferioribus convenientiam et quam teneat discrepantiam Dominicus. En facio quod hortaris, tu tamen quo respiciendus sit ostendito.

Quo homo cum rebus se inferioribus

conueniat.

¶ Capiculum secundum

Raymundus. Si vigilantibus oculis consideres quam convenientiam habet homo cum rebus trium inferiorum graduum naturam et dignitatem hominis perspicue cognosces et supra hominem deum hominis conditorem intelliges. videbisque dominum innixum scale et ad ipsum poteris festinus ascendere. Dico ergo breuiter, homo conuenit cum rebus inferiorum graduum, quia habet esse cum elementis, vivere cum plantis, sentire cum animalibus. Complectitur enim in se homo omnes perfectiones inferiorum entium. Nam et uiuit, et nutritur, et conseruatur ab elementis. Conuenit etiam cum rebus secundi gradus, nam sicut arbores et herbe uiuunt nutriuntur crescunt et gignunt, sic et homo. Pari modo etiam conuenit cum rebus tertij gradus cum quibus et sentit, uidet, audit, sapit, odoratur, et tangit. Dominicus. Facile hanc ego convenientiam animaduerto, hoc tamen ad magnam redundat hominis dignitatem, quod eas perfectiones quas res habent inferiores diuisim: homo possidet coniunctim. Omnia enim in se continet que in rerum natura bona sunt, nec aliquid potest sibi perfectionis adiungi. Sed rogo te ut ex hac rerum omnium convenientia deum mihi ad oculum demonstres. Raymundus. Facile (ut credo) mihi concedis, res horum quattuor graduum suas essentias suas etiam perfectiones a semetipsis nullatenus possidere. Dominicus. Admitto equidem, nulle etenim res seipsas

Capitulum Secundum

aut pducere possunt: aut pfectionis aliquid tribuere Ray-
mūndus. Fatearis ergo necē est vnū esse supremū opificē qui et
hoīem ipm: et cuncta que sub hoīe sunt potēti manu cōstituit.
Omnia em̄ ab ipō producta: om̄ia p̄mēsurata et limitata sunt
om̄ia in numero: pondere: et mensura confecta. Unus cōdi-
tor princeps qui pducta, oīa ordinauit. vnus qui vnūquodq;
in suo gradu cōstituit. vnus q̄ hos gradus stabilūit et certis
vallauit limitibus. Nūc talis ac tantus conditor deus est sub-
limis. potens terribilis. et nō estimabitur alijs ad illum. Si
me iuncto pede secutus es deum supra hominem inuenisti. ad
deum p̄ hos gradus ascēdisti: et quomodo huic scale innixus
sit luceclarius aspexisti. Dominicus Asperi fateor: et tue do-
ctissime demonstrationi gratias habeo Raymundus. Est
tamen et aliud quiddam qd̄ ex hac scala poteris intueri. Do-
minicus. Quodnam illud queso. Raymūndus. Rerum om-
nium vnū tm̄ esse conditorē et gubernatorē deū. qd̄ quidem
ex hīs q̄ iam diximus facile demonstrat̄. Licet em̄ in hīs q̄t-
tuor gradibus sint plures et innumerabiles res inter se admo-
dum diuerse: nō est tamē nisi vnus ordo inter eas et ad vnum
aliquid referuntur. Ascendunt em̄ de gradu in gradum: et ad
id quod dignius cuncta contendunt. Videmus em̄ quoniam
elementa plantas subintran et nutriūt et fructiferas reddunt.
Fructus vero fruges et herbe intrant animalia et ea nutriunt
Larnes autem animalium hominē cibant et ad incrementa p-
ducunt. Corpora quoq; celestia vt sol et luna continue influūt
in ista inferiora et ministrant eis vigore: calorem: et lumē. Quia
ergo vnus est omnium ordo: vnus est etiam omnium ordina-
tor: moderator vnus et artifex: qui tam diuersa vno ordine so-
ciauit. Dominicus. Libens assentior. Nam et elementor-
um contrarie qualitates nunq̄ possent vno ordine ad inui-
cem pacifice sociari. nisi esset vnus solus moderator qui om-
nia ordinar̄. Uideo preterea innumerabiles rerum natu-
ras ad vnam solam tendere naturam specificam hominis vt
eam in esse conseruent. Currunt ergo omnia ad vnitatem. ad
bonitatem. ad fortitudinem. ad conseruationem. Ex hīs col-
ligo humanā naturā tēdere debere ad vnā solā naturā sibi su-

A iij.

8
Q̄ ex cōuentē-
tia rez ad inui-
cem deus cōdi-
tor demonstrat̄

De vno dō
conditorē

Q̄ tm̄ vnus
est deus

De vno dō
conditorē

Dialogus Primus

*Vnde dicitur
1o 2o p.*

*Q. deus est
vnu numero*

*Q. impossibi
le est esse plures
deos.*

*Q. deus est ac
tu infinitus*

periozem ⁊ dominātem. cui debet ministrare: colere: inherere
Vna ergo ⁊ sola est supra hoīem natura: quam deum et dñā/
tozem ⁊ rez principē noīamus Raymundus Probe me in
telligis. Sed hunc rez omnīū principē deū non vnū esse spe/
cie: sed vnū numero necē est vt agnoueris Dominicus. Ue
hemēter assentior Decet em̄ eā naturā que supra hoīem est nō
solū vnā esse: immo magis vnā q̄ sit humana natura. Sed in
humana natura repitur vnitas specifica. ergo diuina natura
est in indiuiduo vna. aliter nō cēt magis vna q̄ sit humana na
tura. Restat igitur hoc inferendū. q̄ sicut oēs nature triū gra
duū inferiorū cū humana natura colligan̄: ita humana natu
ra (que est vna sola specie) colligata est cuidā superiori nature
que tota est vna numero. Et sic mūdus totus in vnum colle
ctus finitur ⁊ p̄summat̄ in summa ac simplici vnitate: q̄ nulla
potest maior estimari. Nō est igit̄ nisi vnus sol⁹ deus ⁊ in sim
plici indiuiduo vnū numero Raymūdus. Luculenta asser
tio tua. efficacior tñ erit si affirmes nō solū vnū deum eē. sed et
impossibile esse plures deos. qđ tali ostenditur ratiōe. Si em̄
eēt plures: aut eēt inter se p̄trarij aut amici. Si p̄trarij nul
la rōne rez ordo ad vnitatē conflueret nec dñi pacificus pdu
raret. Si vero inter se fuerint amici: aut sunt sibi mutuo necē
rij: aut vnus sufficit sibi. Si dixeris eos sibi necessarios vt al
terius ope alter indigeat: tunc p̄ se quisq̄ est impotens: imbe
cillus: inscius: ignauus. et sic nulla poterit esse rerum creatio:
nec moderatio. sed nec conseruatio quidem. Si vero vnus p̄
oīnia sibi sufficit: supfluum est igitur alterum ponere. S; nec
rerum natura id vllatenus admittit. Non em̄ opus est gemi
no sole: neq; vt homo duo capita habeat cū vnum sibi suffici
at Dominicus. Concipio rōnem Raymūdus. Concipi
as etiam necesse est hunc deum actu esse infinitum. Si em̄ hu
mana natura est infinita possibilitate: quia quantum ad se at
tinet multiplicabilis est in infinitum. mare em̄ existente et fe
mina nihil obstat quin tertius generetur. Ignis quoq; si ap
ponas combustibile: crescere potest in infinitum. Si ergo
hec sunt possibilitate infinita: sequitur q̄ natura diuina (que
facta non est: et est omnium maxima) erit actu infinita. quia

Capitulum Tertium

inter actū z potentiā nullū est dare mediū. Et quia hec natura nō potest multiplicari p̄ indiuidua: relinquit q̄ in vno indiuiduo est actu penitus infinita. Dominicus Mirabile ex hac nra disputatōe de deo lumē ꝑcipio Raymūduſ Daio ra videbis cū tibi cepero demonstrare ex hijs quattuor p̄fatis gradibus deum habere esse: viuere: sentire: z intelligere Dominicus. Oro vt mihi ocuis ista demonstres.

Quo deus habet esse, viuere, sentire, et intelligere

¶ Capitulum tertium

Raymūduſ. Cum certissima rōne cōstet deū cuncta creasse: z esse z viuere sentire z intelligere humane cōtulisse nature. qui ergo hec alijs benefica manu ꝑcessit: multo magis in semetipso z viuuit: z sentit: z intelligit. Nō em̄ hec alijs cōferre posset si in se vacuus esset. Et hec quidē in genere raptim dicta sint: nūc specialius quō deus esse habeat insinuem⁹. Esse dei nec habet exordiū a nihilo. nec ab alio. nec ab ip̄o mes deo

Dominicus Tria hec que nūc enumerasti: da operā rogo vt exp̄ssius manifestes Raymundus Dixi deū nō accepisse esse suū a nihilo. hec ab alio quoq̄s. nec a seipso. Nō a nihilo. qz nōens nihil ꝑducit. nihil ꝑstituit. Nō etiā ab alio quolibet supioze vel prioze. quia tūc vere deus creatura esset nō creator factura nō factor. Nō etiā habet suū esse a semetip̄o: ita vt sibi ipsi tribuerit esse qd̄ habet. quia tūc aliqñ esse nō habuisset. qd̄ absurdū est dicere. Nō refragaris puto Dominicus. Credo vera esse q̄ dicis Raymūduſ. Cōsidera nūc preclaram esse dei ꝑditionē. Vñ quia deus esse suū nō recepit ab aliquo nec a seipso. ideo nō recipit multitudinē. ꝑiunctōem. ꝑpositionem. diuersitatē. sed est simplicissimū: purissimū: indiuisibile z summe vnū. Deus ꝑterea est suū met esse: z totū esse. a quo nō esse longissime sepatur. Omnia nēpe que ꝑter deū habēt esse: habēt nō esse sibi ꝑiunctū. deus ꝑo in infinitū a se abigit non esse: z añ se: z post se. z ideo deus est ens interminatū. infinitū eternū: sine ꝑncipio: sine fine. Et quia eē dei excludit a se omne nō esse. idcirco ꝑtinet in se quicqd̄ ꝑtinet ad esse. Atqz ideo infinitos gradus z rōnes z modos eēndi intra se complectit.

Quomō deus habz esse.

Deus ifinitos in se retinet essendi modos

Dialogus Primus

Sicuti si esset aliquis numerus actu infinitus hic infinitas numeroꝝ species in se veraciter contineret Dominicus. Intelligo magnifice cuncta que loqueris. quia nisi dominus deus noster infinitos essendi modos intra se concluderet: posset augeri et crescere in hijs que non haberet: nec esset completus nec perfectus deus: essetque non ens sibi coniunctum. quod impium est asserere Relinquit ergo quod deus est ens actu altissimum: completissimum: perfectissimum et maximum Est preterea immutabilissimum. quia si mutaret haberet non esse loci ad quem. Et ideo est in omni loco. in omni tempore non habens preteritum neque futurum. sed tamen esse presentis. id est nihil novi accipere potest: nec perdere quicquam. Est igitur deus fons et mare ceteri infinitum: sine mensura: sine termino: sine fundo Raymūdus Puto te etiam intelligere ut quoniam diuina essentia excludit a se omne non esse. ideo non posse esse plura entia infinita. Si enim due essent infinite substantie: esse vnius non esset in altero. et sic neuter deus esset perfectus et infinitus: cum vterque haberet sibi coniunctum non esse alterum Preterea quia deus abijcit a se omne non esse. ideo debilitas: impotentia: ignorantia longissime ab eo remouentur. Tenemus ergo deum summe esse virtutis. potestatis. sapientie. et maiestatis: cui vni soli creandarum rerum potentia tribuat. Dominicus. Habent hec que dixisti ex precedentibus consequentiam. vnum tamen abs te interrogo. Deus quia abijcit a se omne non esse. ideo necario intra se continet omne esse. Sequitur ergo quod deus habet in se esse terre. esse aque. esse aeris et ignis. esse quoque asini: bouis: leonis. Sed nunquid de terra est: aut aer: aut ignis: aut asinus: aut leo. quis sane mentis ista dixerit. Raymūdus. Facile respondeo. Duplex est esse terre aeris. ignis. omniumque rerum conditarum. Vnum quod in se habet et in natura propria quam videmus. Aliud quod in suo habet conditore: quod videre non possumus. Res ergo create iuxta esse quod habet in sua natura nullatenus sunt in deo. quia esse dei tale esse habere non potest: cum sit ipse incompositus: indiuisibilis: immutabilis: eternus. Omnia autem create de se sunt corruptibilia: composita: mutabilia: finita. taliter ergo non sunt in deo. Sed quoniam deus habet in se omne esse: ideo omnes res create sunt in deo ut in suo creatore: moderatore: conseruatore. Cape manifestum exemplum. Domus quam tu fabricasti habet duplex esse.

Quod non possunt esse plura entia infinita.

Quoniam deus in se habet omne esse. et qualiter omnia sunt in deo

Capitulum Tertium

16
Unū quod extra videmus in propria natura. aliud quod non videmus in mente artificis. Ita et de rebus creatis intellige Dominicus. Sed si deus abijcit omne non esse. ideo nullum esse potest extra deum haberi. sed creature habet (ut certum est) esse reale extra deum. ergo vel tale esse est etiam in deo: vel deus non habet omne esse Raymūndus. Fortiter me promissis. Primum dico. separa mihi ab omni re creata omne compositum: omne corruptibile. omne finitum. mutabile. caducum. divisibile. et breuiter omne quod sonat imperfectionem atque indigentiam. Quod dum feceris vide si non tunc omnia creata sunt in deo: imo ipse deus. Habet ergo deus omne esse reale rerum intra se. seclusa tamen a rebus omni imperfectione que deo perfectissimo admisceri non potest. Dico secundo omnia entia esse in deo secundum triplicem causam respectum. Exempli gratia: domus fabricata respicit primo suum artificem ut causam efficientem secundo ut causam exemplarem propter similitudinem quam in suo gerit opifex. tertio ut causam finalem propter quem domus ipsa sumpsit originem. Pari modo de rebus creatis et suo conditore cogita: in quo sunt ut in sua causa efficiente: formali: et finali. non autem materiali. quia mundus ex nihilo agente deo constitutus est. Est etiam mundus in deo ut in suo gubernatore. pueratore. propagatore. Dominicus. Adiutus sum responsis tuis. at quoniam in rerum productione incidimus: oro te ut quomodo a deo mundus precreatus sit breuiter edisseras Raymūndus. Faciam quod precaris. Primo noueris mundum per modum artis a magno deo non natura neque ex necessitate productum. Nam ex quo deus habet arbitrium liberum. ideo omnia producit intellectu et voluntate. Et quia mundi productio est artificialis. ideo non est de natura sui opificis. Preterea sicut artifex producit domum iuxta similitudinem quam gestat in mente. ita et deus pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente continuit: et simili imagine extra in esse constituit. Et sicut artifex ante productionem habet in intellectu formam et similitudinem rei producende. alias eam producere non posset. Ita deus nunquam extra se mundum formaret. nisi ipsam ydeam mundi prius in mente sua teneret. At quoniam deus hanc mundi similitudinem non potuit aliter unde ab aliquo extrinseco recipere. ideo ab eterno eam in suo

Quomodo deus creauerit mundum

Dialogus Primus

retinuit intellectu. ac p̄inde m̄dus est in deo eternus. atq; id
ip̄m quod deus. Verū quia esse dei est multo p̄clarius. digni
us ac nobilius q̄s esse m̄di extra p̄ducti de nihilo: iō dignius
et illustrius esse habz m̄dus in deo q̄s in semetip̄o. Preterea
sicut artifex ipse p̄t innumeras domus p̄ducere p̄ domū quaz
gestat in mēte: ita z deus si vellet infinitos adhuc m̄dos for
maret ex mundi imagine quā retinet in corde. Et sicuti artifex
meliori qua p̄t industria z iuxta cōdignam exigētiam domū p̄
ducit. ita z deus mundū quē condidit sum̄mā illi z cōdignam
p̄fectionē donauit. Verū in hoc fallit exēplum artificis z cōdi
toris. Nam qm̄ artifex solā ponit formā in materia: nec tñ fa
cit ip̄am materiā. ideo nō necē est vt sp̄ cū sua domo p̄maneat
Potest em̄ domus p̄sistere ipso ruēte. At nō ita est inter crea
turā z plastem suū Deus nēpe nō solū ponit formā in materia
z ipsam materiā de nihilo p̄ducit Idcirco m̄dus necāriam
habet cōtinuam p̄ntiam dei. nec posset ad momētum vnū p̄
sistere. sed p̄p̄iceps iret in nihilū si suaz illi deus subtrahat ma
nuū: Portat igiŕ deus robustissima manu sua mundū vniuer
sum. illum creans. illū moderās: p̄seruans: z ad finē debitum
cūcta p̄ducens. At qm̄ hic celsissimus p̄ditaz p̄tinue m̄dum
p̄seruat z manu retinet ne ruat in nihilū. iō clare relinquit q̄
etiā p̄tinue mundum creat. sicut sol sine intermissione suos in
aere radios format. Nisi em̄ incessanter sol a se radios diffun
deret: radioz claritas p̄tabesceret. Ita z m̄dus repēte defice
ret si nō p̄tinue a deo crearet z seruaret. **Dominicus** Ex hijs
que docte nūc porasti heresis pipatheticoz phozum facile cō
uellit: qui m̄dum garrūt ab eterno fuisse. qd̄ si vez esset nūq̄s
potuisset a deo creari: nec egeret gubernatōe: p̄seruatōe: dire
ctiōe. Est ergo (vt tu asseris) in tpe z de nihilo a deo p̄ductus
nō necessitate: sed sola dei volūtate. dulcedine. bonitate. libe
ralitate. Dū ergo respicimus ad mundū quem in tāta maiesta
te de nihilo formauit. app̄hendimus dñm deum nostrum for
tissimū. omnipotētissimū. eternū. infinitū. incōmutabilem ac
summe vnuz: immēse maiestatis. glorie. ac celsitudinis. qui de
nō esse vniuersa p̄stituit: retinet: z moderat. Hinc vehemēter
exulto dū huius admirādi opificis me facturā p̄sidero. z cum

Deus semper
est oī creature
sue necessari⁹

Capitulū Quartum

De nihilo sum ab eo formatus: principalior tamē et dignior possum vniuersi: sub ipso rerū omniū caput et dñs. Gaudeo igitur et tibi raymū de grās maximas habeo qui me in id pduxisti vt nouerim me habere tam nobile: tam sublimē: tam beneficū creatorem: qui me cum nō essem nobiliter creauit. creatū vero pseruat: regit: et dirigit. At nunc vnde paululū digressi sumus ocius reuertamur.

Sicut deus habet esse: ita habet

et viuere: sentire: et intelligere

¶ Capitulū quartum

Aymundus. Animaduertisti quō fructuosus tibi fuerit excursus noster: verū vt hortaris sicut paulo an de esse dei diximus. ita nūc quō deus viuere habeat differemus. Sicuti p esse mūdi quō cernimus arguimus aliud esse quō non cernimus: sic p ea que videmus in mūdo viuere: deū viuere manifeste colligimus. Nunquā em mūdn viueret nisi deus an viuisset. Preterea cū deus necario habeat esse: habeatq; quicquid cōuenit cū esse: cū esse dei separet a se omne non eē. ideo necario habet et viuere. qz viuere cōuenit cū esse. Viuere em ipm esse nobilitat et illustrius reddit vt videmus ad oculū in creaturis. Si em deus haberet eē sine vita: sensu: et intellectu: tūc eē dei nō includeret oē esse. quia vita: sensus: et intellectus sunt res reales: que ab infinito esse separari nō pnt. Et ideo manifeste colligit: vt quia hz esse: habet necario et viuere: et sentire: et intelligere. Dominicus Nichil verius. sed qz deus est ens simplicissimū et summe vnū: sine ppositōe sine diuisione. ideo viuere dei est oīno idem quō suum eē. nec sentire aut itelligere quicquid aliud sunt in deo quō viuere. Et quia deus est suum eē. et eē dei idem est quō deus: ita deus est sua vita: suus sensus: suus itē intellectus. Et quēadmodū deus excludit a se oē non eē: omne scz nō esse negatiuū: et non eē priuatiuū: ita excludit omne nō viuere: nō sentire: nō itelligere. Et ideo ab eterno et in eternum deus viuunt sine pncipio sine fine. Iō solus habet immortalitatem. quia sue ppetue vite nō potest ascribi pmutatio: nulla fieri additio: nulla alteratio. Et qz deus est sua vita: iō est tota vita. nec est quicquid aliud quō ipsamet vita. Hinc sequitur qz omne

¶ viuere et itelligere i deo idē sunt quō eē.

Dialogus Primus

De sentire dei

creatū vivit in deo. & ideo deo oīa vivūt. nec aliqd in deo moritur Raymūdus. Pulcre admodū intelligis dictū nrī euāgeliste: qđ factū est ī ipso vita erat. Nā ex quo oīa vivūt in deo: creature oēs que nūc vivunt etiā anteq̄ in se vivērēt in deo vivebant. Terū nūc de ipso sentire pauca dicamus. Sicuti em̄ sensum in aīantibus esse videmus: ita deū quoq; (q̄ sensum illis largitus est) sentire cognoscimus. Preterea si deus h̄z omne esse: habet & sentire. qz sentire est esse: & valde nobile eē. ideo necario est in deo. alioqn nō excluderet a se oē non eē. Et sicuti deus est suū esse & suū vivere: ita est & suū sentire. qz vivere & sentire nō faciūt in deo vllā distantīā. Relinq̄tur ergo qz deus audit: videt: odorat: sentit & tangit. Nō t̄m eo modo quo id animātib; cōvenit. sed invisibiliter spiritaliter: realiter t̄m. Ex h̄is vero que nūc de esse: vivere: & dei sentire diximus puto te optime p̄prehēdere quid de suo intelligere dicere debeamus.

De dei intel-
ligere.

Domnicus. Cōprehēdo plane: necario em̄ sequit̄ vt q̄ homini intellectū tribuit: cū is sit inter dei munera nobilissimus ipse quoq; intellectū habeat oportet. Et quia intelligere est eē uno prestantissimū esse. ideo si deus habet oē esse: habet & intelligere. Preterea sicut esse dei est in cōmutabile: nec p̄teritū recipiens nec futurū: sed p̄ns solū. ita intellectus dei nō discurret ab vno in aliud: sed sunt ei ab eterno p̄ntia oīa. Et sicut nō eget deus aliquo ad essendū: ita nullo indiget ad intelligendū. Quia vero eē dei est infinitū: & cōtinue suū eē intelligit: ideo sp̄ intelligit infinitū. Et qz in suo eē totus est mūdus & quicqd ad huc esse p̄t. intelligēs ergo suū eē: totū mundū simul intelligit et quicqd potest eē. Et sicut in deo sunt oīa simul: ita simul oīa intelligit: videt: & cognoscit p̄ suū esse tanq̄ p̄ speculū vniuersale. qđ est oīm rerum cōis ydea. Et h̄o qm̄ tantū est suū intelligere quantū & suū esse: ideo cū summa voluptate intelligit se habere eternū eē: eternū vivere: se eē immortalem. oīpotentissimū. p̄fectissimū. & id verissime se eē quod in veritate est. Et qz esse atq; intelligere in deo idem sunt: ideo & se intelligere intelligit & sapere cognoscit. Preterea quia deus habet in se oīe esse & omnes essendi gradus. intelligens ergo suum eē: intelligit simul infinitos existentie gradus. atq; ideo actu intelligit

12

Capitulū Quartum

totum esse mundi: et omnes species: naturas omnes: et indiui-
dua omnia. et quicquid vnq̄s aut fuit: aut est: aut futurum est:
aut esse potest. Vno ergo intelligētie obtutu terribilis ille ma-
iestatis oculus videt numeratq; totā arenam maris: aquarū
et pluuiarum guttas. omnes partes terre: et que in terra: aut
in visceribus terre: aut in vndis et fluminibus generant̄. Om-
nes itidem stellas celi: virtutes et cursus earum. omnes dies
seculi et horas et momenta dierum: herbas et herbarum vires
arbores oēs: fructus et frondes: semina et grana omnia. Ho-
minum quoq; demonum et angelorum cogitationes: intētio-
nes: desideria: opera: et verba singulorum. Omnia videt: om-
nia nouit: omnia discutit: et quicquid abditissimum est clarissi-
me comprehendit. Omnia em̄ nuda et aperta sunt oculis eius
Ex hijs manifestissime lucet dei intelligentiam: dei noticiam
infinite esse: innumerabilem: incomprehensibilem. Ray-
mundus. Cum ingenti gaudio te hec audio differentem Op-
time comprehendis incomprehensibilem esse dei eēntiam: vitam:
sensum: atq; intellectum. que quia in deo vnum sunt qui vnū
ponit omnia ponit: et qui vnum tollit omnia tollit. Qui em̄ di-
cit deum nō intelligere: negat et deum esse. Et quia ens verum
et bonum conuertuntur: qui negat deum esse: negat deum et
bonum et verum et iustum esse Sed patere queso vt paululum
lōgius te protrahā Dominicus. Patior qd̄ vis Raymū-
dus Vides ne igiŕ ex hijs q̄ iā diximus manifeste seq̄ vt p̄ter
dicamus deū incorporeum eē et liberū h̄re arbitriū Dñicus.
Per rimas (vt aūt) hec vtcūq; video. oro tñ vt palā mihi ista
demōstres Raymūdus. Diximus sup̄ idē esse in deo itelli-
gere. sentire: viuere et eē. s; intelligere est spūale. q̄ et sentire et vi-
uere et eē in deo penit̄ est spūale. Est q̄ deus natura spūalis in
p̄positus: imp̄tibilis: simplicissimus. Hinc seq̄tur qd̄ deus est in-
corporeus: impalpabilis: inuisibilis: nec aliq̄ sensu corporeo p̄cep-
tibilis. Dñicus. Hinc pulcre elidit̄ heres̄ antropomorphi-
tana: q̄ asserit deū h̄re hūani corpis effigiē: hoīemq; iuxta hāc
mēbroꝝ suoz̄ descriptōem ad suā imaginē p̄didisse. Hūc erro-
rē neq̄ssimus ip̄ostor machomet⁹ in suo alchorano: et iudei in
suo libro que thalmud vocitant lōgissimis fabulis p̄sequunt̄

Q; deus est
ens spūale

Dialogus Primus

Nos vero qui scimus quoniam spiritus est deus: ipsum in spiritu adoramus. Hinc deus optimus: maximus homini intellectum contulit a quo solo potest cognosci: diligere: reuereri. Horum gratia homo post mortem accipit deum pro munere: inuisibile: immensurabile: incapabilem Intellectus enim humanus adeo nobilis est ut non possit caducis et visibilibus bonis munerari: et ideo bona intellectus sunt spiritualia: eterna: infinita semper permanentia. Hunc de secundo scilicet quod deus habeat liberum arbitrium ocius exequere

¶ Deus habet voluntatem et li

berum arbitrium

¶ Capitulum quintum

Aymundus. Qui homini liberum contulit arbitrium deus manifestum est quod et ipse liberum arbitrium habeat: quia nihil dat quod non habet. Preterea si deus habet esse intellectuale: habet etiam et velle. quia intellectus sine voluntate esse non potest. Et sicut deus habet esse primum: ita voluntas eius est prima voluntas: nec sequitur ullam aliam voluntatem. idcirco quicquid deus vult: sua id vult propria voluntate. Et quia in deo esse et velle idem sunt: ideo quecumque de dei esse supra diximus: de sua voluntate dicere tenemur. quod videlicet est immutabilis: inuariabilis: eterna: completissima: plenissima: omnipotentissima. Et sicut deus intelligit se primo et suum esse: ita vult primo seipsum et suam plenissimam perfectionem. Et quemadmodum habet: ita et cupit sibiipsum omnem bonum: omnem gaudium: omnem solacium. Est ergo in continua iugiter leticia: et habet eternum gaudium intra semetipsum. Preterea cum voluntas in deo idem sit quod intellectus: cuius prima operatio est intelligere verba sensumque verborum. Secunda discutere pro rationem an res intellecta vera an falsa sit iusta vel iniusta. Tertia operatio quod verum et iustum est approbare: rejicere autem quod falsum est. Quia ergo voluntas et intellectus in deo unum sunt: non potest sua voluntas ab intellectu discordiam facere. ideo deus nihil potest velle contra rationem nec contra iustum iudicium intellectus. Idcirco diuine operationes iuste sunt rationabiles: ordinate: sancte et vere. et voluntas eius spiritus est rectissima: iustissima: ordinatissima: et prima regula que obliquari et intransuersum duci non potest: nec a veritate vllatenus declinare. cum sit ipsamet veritas. Que etsi mala aliquid atque iniusta fieri permittat.

Nota tres operationes intellectus

operationes intellectus
quod sunt gradationem.

13

Capitulum Sextum

nunq̄ tñ ea inordinata relinquit: sed ea sp̄ dirigit in bonū finē

Dominicus. Hinc manifeste colligit̄ nunq̄ debere homi-
nē murmurare p̄tra voluntatem dei. sed equo animo perferre
quicq̄d in illū diuina censura decreuerit. Et ideo volūtas que
ab hac diuina z p̄ma voluntate discordat tortuosa est: inordi-
nata: iniusta: penis digna atq̄ supplicij

Raymūdus. *Ue* ¶ ex libero
arbitrio dei
oīs eius p̄fec-
tio ostendit̄.
rum asseris. sed nūc sequere me queso: z ex cognitione liberi ar-
bitrij de deo tuo stupenda magnificaq̄ p̄gnosces. Ex quo em̄
in deo est liberū arbitriū primū atq̄ eternū: ideo diuina liber-

tas est prima. eterna. summa. plenissima. que a nullo vnq̄ aut
dep̄mi possit aut violari. Hinc seq̄tur q̄ habz oīa que summe
competūt libertati. Et ideo deus qc̄quid vult est. z quicq̄d nō
vult nō est. z eo modo quo vult z sicut vult est. Est ergo talis

tantusq̄ qualis quātusq̄ vult esse. alioquin sua volūtas eēt re-

stricta z ip̄edita. nec in summa p̄sisteret arce libertatis

Dominicus. Omnino necē est ita fateri. idcirco p̄sequēs est deus

esse oīpotentē: summe bonū: summe benignus: summe iustus

misericozem: oīa sciētem: oīa que vult de nihilo p̄createm

Flam talem se ac tātum esse vult atq̄ desiderat. Est ergo sum-

mus dñs: summus imperator: solus bonus z potens rex: cui

subest cū voluerit posse. cuius virtuti nemo resistit. cuius sa-

piētiam nemo fallit cuius dulcedini se nemo subducit

Ray-

mūdus. Magnifice tu quidez. nam plena libertas arguit de-

um oīpotentē cum summa sapiētia: z summe sapiētem cū sum-

ma potētia. Cum em̄ in deo hec vnū sint: tantū potest quātus

intelligit: z tātum intelligit quātum sufficit. alioquin vnū atq̄

idē numero esset seipso maius z minus. Verū licet esse: viuere:

intelligere: velle zc̄ oīa in deo vnum sint. aliq̄ tamē appro-

priate magis vni tribuūtur q̄ alteri. Flam qz deus viuūt ideo

est immortalis: impassibilis: incōmutabilis Et qz intelligit: iō

est summe sapiētie: summe industrie. oīa regens. oīa p̄spi-

ciēs. Quia vero oīa potest: ideo oīa que vult p̄ducit. destrui-

it: z rursus p̄struit. z oēm altitudinem se extollētem p̄p̄mit z

extinguit. At qm̄ deus beniuolam volūtatē habet iō est bo-

nus mit̄. benignus. p̄stabilis sup̄ malicia. iustus. sc̄us. rectus

et verus. Nec satis ex hīs q̄ supra diximus elucescūt. At nūc

Dialogus Primus

De mundi pdu
ctio arguit ali
az in deo pdu
ctionez multo
ista meliozem.

paululū sublimius oculos attollamus. et quā iam per eē mundi ad
dei esse p̄scendimus. p̄gnouimusq; hūc mundū de nihilo et ex
tpe a deo p̄ductū. indagemus q̄so adiutore deo ut per hanc ma
nifestā p̄ductionē aliā inuenire possim? multo ista meliozē: di
gniozē: sublimiozē. **Dominicus.** Nō erit meo iudicio graue
hanc p̄ductōem licet admodū occultā inuenire. si tñ mētis aci
em acriter intēdimus. **Nā** hec de nihilo mundi p̄ductio pandit
nobis excellentiā: potentiā: sapientiā et bonitatem magni dei.
Sed multo nobilioz. altioz. et melioz sine ulla p̄paratōe eēt il
la p̄ductio de sua infinita et altissima eētia q̄ ea que de nihilo
est: tantoq; p̄stantioz quantū distat diuinū atq; eternū eē a ni
hili. **Videmus** ad oculū hoīem p̄ducere domū nō inquantū
hō est sed inquantū artifex est: et hanc domū nō de sua facit na
tura: sed materia aliena. **Producit** quoq; de sua natura hoīem
similē sibi inquantū hō est uiuentē: rōnisq; capace ad imaginē
et similitudinē suā. **Sed** multo p̄clarioz magisq; radicalis et cō
ueniens est hoī inquantū hō est sibi similem in natura p̄ducere: q̄
more artificis domus extra se de aliena suba formare. **Hoc** exē
plo duplicē in deo p̄ductionē eē mōstramus. vnā q̄ ut artifex
mūdū de nihilo creauit. aliā q̄ tāq; de^o de sua suba filiū edidit

Q) deus de sua natura deū p̄duce
rit rōnibus aliquantis ostenditur. ¶ Capitulū sextum

Aymūdu. Solidū satis fundamentū posuisti. nūc sup
est ut aliquantis rōnibus probē deū de sua substātia deū
p̄duxisse. **Si** deus voluit aliqd p̄ducere de nihilo: multo āpli
us voluit aliquid p̄ducere de semetip̄o. si voluit ergo et potuit
alioq̄n nō est oīpotens. **Nūc** ergo q̄ placuit sibi mundū de
nō ente p̄ducere: multo magis placuit sibi de sua ppria natu
ra filiū generare. **Istud** cogimur dicere ne illi aut impotentiā
aut tristitiā ascribamus. **In** summa eīm tristitia et impotētia
deus erit si generare filiū voluit et nō potuit. **Preterea:** q̄nto
creature a deo p̄ducte magis st̄ illi filēs tāto eas magis diligit
atq; p̄lectif. **Sūme** ergo illū diligit quē de sua natura sibi si
milē generauit. **Ut** q̄ sit in deo summū cōplacētie et amoris q̄
dus necē est ponere aliū de sua eētia p̄ductū in q̄ sibi summe
p̄placeat. **Dñicus.** Satis hec rō pregnās est. **Nā** si de^o gau

Capitulum Sextum

det societate alterius de nō eē pducti: z delicia eius sunt eē cū filiis hoīm: multo iocūdius in societate sui filij sibi oīno simillimū g̃tulabit. **U**ex tu qd̃ cepisti p̃seq̃re **R**aymūdus Deus est realissime infini⁹: immēse ỹtutis atq; vigoris. nā sūma natura ē summe actiua. g̃ nccārio seq̃tur q̃ sit in eo pductio ifiniti. S; pductio mūdi nō est nisi pductio vnius pūcti respectu infiniti dei. z qz etiā impossibile ē q̃ infinitū in actu possit pducī de nihilo. al̃s eēt duo dij s̃rij actu infiniti. nccē est g̃ q̃ de⁹ pducatur rē actu infinitā de sua substātia ifinita **D**ñicus. Facile ego ista p̃cessero. nā qm̃ in deo repitur pductio: nccē est q̃ in eo sit summa atq; infinita pductio q̃ nulla possit maior itel ligi. Et hec ē pductio sue imaginis z sue plis **R**aymūdus. Videmus p̃terea q̃ q̃libet res creata suā naturalr z incessantē pducit imaginē vt pz in speculo: in q̃ q̃libet res obiecta suā im p̃mit similitudinē. sol q̃z generat radiū z ignis calorē. Si g̃ hanc generatōem deus alijs a se tribuit creaturis: multo mag̃ ip̃e de semetip̃o suā p̃tinue generabit imaginē sibi oīno simillimā intelligētia z sapia z potētia z dulcedine z bonitate **D**ñic⁹ Optime deducis. si ei de nihilo creat deus res tpales q̃ viuūt sentiūt z intelligūt: multo mag̃is pducet de sua natura sobolē viuētē intelligentē sapientē sibi penit⁹ p̃formē z tanq; splēdo ris radiū de suo lumine p̃deuntē **R**aymūdus Possent qd̃ herōnes sufficere. libet tñ aliq̃nto robustius incubere **L**ū nihil suau⁹ meli⁹ z amabili⁹ sit summa iocūditate. ne g̃ hāc deo denegemus: nccē est in eo ponere infinitā iocūditatē. s; sūma atq; imensa iocūditas nō p̃t esse sine societate alteri⁹ summe sibi filis atq; p̃formis: in q̃ sit verus amor s; iocūditas: summa suauitas. Habet g̃ deus ap̃d se aliū a se pductū sibi oīno simillimū: in q̃ sicut in p̃po filio delectat̃: exultat: g̃tulaf̃. **P**reterea cū naturale sit deo z sūme ppriū tribuere atq; largiri. sicut clare p̃t in rez oīm creatōe. h; em̃ q̃libet res tantū muneris diuini q̃ntū ipsa recipe potuit. Videmus q̃z q̃ vnaq; res id qd̃ accepit alijs festinet imptiri. Nam corpa celestia p̃tinuo influunt in hec inferiora. Elemēta quoq; oībus corpalibus rebus se pmiscēt. Arbores etiā z herbe rebus sensibilibus suos fruct⁹ vltro cōicant **H**inc ostēdit q̃ sūma ingenuitas ē aliqd̃ lar

*Summa in
cūditas in
societate
pari⁹*

Dialogus Primus

giri. At quoniam deus est omnium nobilissimus. ideo largiri illi puenit in summo gradu. estque sibi summe naturale et maxime pueniens. Sed tribuere et esse in deo unum sunt. id est sicut suum esse est infinitum sic et sua largitio est infinita. Et sicut necesse est deum esse: ita et necesse est deum largiri. Hinc sequitur oportere deum dare totum quod habet. alioquin non esset infinitus largitor. Uerum ne ista largitio sit in deo vacua: necesse est sequitur ut si est infinitus aliquis largitor sit et infinitus acceptor qui totum in se recipiat quod alter tribuere potest. Erit ergo iste acceptor suo largitori per omnia equalis: eque nobilis: eque sublimis. eque perfectus. infinitus: eternus. Et quoniam maior est et perfectior actualis largitio quam potentialis. et intrinseca quam extrinseca. et substantialis quam accidentalis. et de propria natura quam de nihilo producta: id est necesse est quod ab eterno fuerit in deo ista largitio: et ista productio substantialis: naturalis. et actualis eque nobilis ut est ipse productus. **Dominicus.** Efficacissima hec ratio est. Nam largitio que fit a deo ipsis creaturis pene nihil est si ad suam immensam munificentiam referatur. Maximum vero quod deus dare potuit est quod tribuerit totam suam substantiam alteri persone. Et nisi id fecerit cum sit ipse indivisibilis et simplicis nature nihil de proprio tribuit. nec dat quod optimum habet: imo totum sibi retinet. et sic puenit esse auarissimus et tenacissimus. quod omnino longissimum est a tam liberali et munifica natura.

Q in simplicissima atque indivisibili unitate summa sit trinitas personarum. **¶** Caplin septimum **Aymundus.** His itaque premissis nunc facile erit in uno et simplici deo personarum ostendere trinitatem. Supra monstratum est quod esse dei est infinitum. impenetrabile et summe simplex. et idem non potest una pars dari et altera retineri. sed necesse est ut dum concitatur ex integro concitetur. Quoniam ergo deus suum esse alteri largitur totum datur et totum retinet. et sic persona tribuens et persona recipiens habet idem atque indivisibile esse: unam naturam: unum numero substantiam. et in nullo differunt nisi quod unus est largiens: alter recipiens: iste habens esse divinum a semetipso. ille ab alio. iste productus: ille generans: ille generatus. Et quoniam largitor non est receptor nec econverso. ideo in essentia divina invenimus duos reals distinctos. unus generans alter generatus.

Capitulum Septimū

vnus pater alter filius. Dominicus. Delitescat nūc sabel/ lius impurus hereticus q̄ dicit patrē z filiū solo inter se noīe discrepare: nec in re sed in voce solā facere distantia: posseq; eū q̄ pater est filius eē: z qui filius pater. Sed progredere queso

Raymūdus. Quia igit̄ totū esse diuinū tribuit̄ alteri z ni/ bil penitus retinet̄ quin id cōicetur filio a suo patre. ideo inter patrē z filiū est summa coequalitas: summa substātalitas summa coeternitas: potestas eadē: eadēq; maiestas. Domi/ nicus. En hinc funestissimus Arius vehemēter elidit̄: qui di/ cit filiū suo patre minozē: nec genitū esse a patre. sed aū mundi creationē a deo cōditum factūq;. Sed assertio tua verissima est: quia vbi inter patrē z filiū est vna substātia nō potest vnus altero prior eē duratōe. Nā licet vnus oriat̄ ab altero. tñ simi/ liter sunt ab eterno. Ex quo em̄ diuine nature est largiri: iō ab eterno fuit ipa elargiēs: z ab eterno recipiens: s; largiēs pater et recipiēs filius. S; prestolor mibi (quā pollicitus es) demō/ strari in deo trinitatē.

Raymūdus. En soluo pmissum. In omī natura intelligibili z spūali inuenitur z intellectus z volū/ tas. Intellectus est naturalis. z naturaliter opatur z ex necita/ te. Volūtas aut̄ libera est et ideo libere agit. Est ergo duplex in natura spūali pductio vna necāria z naturalis q̄ fit p modū intellectus: alia libera z volūtaria q̄ fit p modū volūtatis. Pri/ ma pductio in deo est naturalis et necāria. deus em̄ intelligē/ do seipm z suā essentiā pducit necārio suā imaginē sicut sol ra/ diūm. z largit̄ sue imaginē: hoc est sue soboli totā suā substan/ tiā. Et quia ista pductio est p modū nature. iō vocat̄ genera/ tio. Et quia fit p modū intellectus: ideo pductus vocat̄ verbū patris: imago z sapiētia patris. Quia vero qlibet p se subsistit ideo vterq; psona nuncupat̄. Porro qd̄ a volūtate pducitur amor est. z quia est vna volūtas patris z filij: iō a patre et filio amor pcedit. qui est spūsanctus. Habes ergo in deo tres per/ sonas: patrē: z filiū: z spiritūsanctū. Dominicus. Habeo fa/ teor. sed spūsanctus quō in trinitate persona sit paulo q̄so eui/ dentius ostēde. Raymūdus. Faciā breuiter. diximus sup̄ patrē esse largientē z filiū recipientē. sed vbi ē largitor. z recep/ tor oportet q̄ aliud inde pcedat. qd̄ scz nec sit dare nec recipere

Nota duplicē in natura spūa li pductionē. s. nature z volū/ tatis.

Dialogus Primus

videlicet amor q̄ procedit a dante in recipientē: ⁊ a recipiente in dantē. Et sic est ibi amoris p̄cessio q̄ est tertia res ⁊ tertia p̄sona: que neq̄ pater est neq̄ filius sed amboꝝ sp̄s. Hic autē amor nec̄ario a patre filioq̄ p̄cedit. q̄ pater non p̄t nō amare suā imaginē: suū filiū a se p̄ductuz. nec filius non p̄t nō amare patrē qui se genuit. Ista autē p̄ductio fit a duobꝝ simul. q̄ pat̄ nō est p̄or filio s̄ ab eterno sunt fil. ⁊ ideo nō p̄us p̄cedit amor a patre in filiū q̄ filij in patrē. neq̄ sunt due p̄ductōes amoris q̄ nō est nisi vna volūtas patris ⁊ filij a q̄bus amor iste p̄cedit

Dñicus. Hinc euidenter destruit̄ heresis moderna grecoꝝ qui asserūt a solo patre p̄cedere sp̄m̄sanctū: quasi ⁊ filius patrē nō amet: a quo tantope se intelligit amari. Sed p̄ge q̄ cepisti.

Raymūdus. Sicut ḡ he tres p̄sone h̄nt eandem numero essentiā siue substantiā. ita sunt inter se p̄ oīa equales. q̄ppe q̄bus est vna diuinitas: equalis gl̄a: coeterna maiestas. S̄ pater generās: filius genitus: sp̄s̄sanctus amboꝝ nexus: amor amboꝝ: ⁊ amboꝝ charitas

Dñicus. Egregie nunc p̄fusus hinc arrius abcedit. q̄ impia voce ausus est dicere sp̄m̄sanctū creaturā esse ⁊ seruū esse patris ⁊ filij. Nā reuera necesse est q̄ amor q̄ a patre filioq̄ p̄cedit sit infinitus. q̄ pat̄ amat filiū quātum p̄t ⁊ ecōuerso. ⁊ q̄ pater p̄t in infinitū amare: ⁊ filius filr. igit̄ amor (q̄ est sp̄s̄sanctus) est infinitus. oīpotens. eternus. oīm rector ⁊ dñs. ⁊ patri ⁊ filio coeq̄lis

Raymūdus. Uidisti certe in q̄ sublimia aīm porreximus. Ex p̄paratōe em̄ hoīs ad res inferiores triū graduū penes p̄uenientiā generalē rep̄te in dei cognitōem p̄uenimus. quē nūc scimus ⁊ esse: ⁊ viuere et sentire ⁊ intelligere. quē etiā videmꝰ ⁊ in simplici eēntia vnū esse ⁊ trinū in p̄sonis. Nūc sup̄est vt p̄paremus hoīem ad res se inferiores penes p̄ueniētiam magis specialem: ⁊ ex hac cōparatione aliud quoddā mirabile lumen illuxerit nobis: quo ⁊ nosip̄sos ⁊ dei gloriā contemplemur

Dominicus. Fiat obsecro quod dicis: libens animū accōmodo expertus fructum disputationum nostrarum

Comparatur hō ad res inferiores
res triū graduū penes p̄uenientiā specialē. ¶ Capl̄m. viij.

Capitulum Octauum

Raymūdu. Cōuenit itaq; hō cū reb; sibi subiectis gene-
rali pueniētia vt sup̄ diximus: q; h; esse cū inaiatis. viue-
re cū plātis. sentire cū aīalibus. Nūc paulo specialius hoīem
alijs pferamus. Primo puenit cū reb; pmi gradus que tm̄
esse habēt ⁊ nō viuere. Cōuenit em̄ cū elemētis ⁊ corpibus ce-
lestib;. Nā sicut illa inter se ordinata sunt: nobilioza em̄ et dig-
nioza altiozē obtinēt locū: ⁊ minus digna inferiorē. ideo ei ce-
lum sursum ⁊ terra deorsum. ⁊ aqua peminet terre. aer vero et
ignis sicut hijs meliozes ita ⁊ altiozes sunt. Ita pariformiter
in corpe humano caput (qđ est inter exteriora mēbra nobilissi-
mū) supremū retinet locū. ⁊ mēbra min⁹ digna: vt sunt pedes
et tibie terre ppinquoza sunt. Et sicut supioza corpa influunt
et regūt ista inferiora: ita caput influit ⁊ regit minoza membra
Et quēadmodū sol medius planetaz tribuit lumē et influit vi-
tam: residēsq; in medio sursum tribuit ⁊ deorsum Ita cor hūa-
num (qđ oībus mēbris vitā influit ⁊ calorem) collocat in me-
dio. ⁊ sua munera distribuit supius ⁊ inferius **Dominicus**
Preclara p̄cinnisq; p̄cordia Raymūdu. Cū reb; vero se-
cūdi gradus maiori adhuc p̄cordia hō sociat. Nā sicut granū
de quo seu arbor seu planta nascit: materiā augmentūq; reci-
pit a terra: vt inde radix. trūcus. ramiq; pcedant. ita granū il-
lud de qđ hō pullulat a sanguine mēstruo in vētre matris aug-
mentū recipit vñ mēbra oīa generent. Et sicut ex vno puo se-
minis grano tot diuersa pcedūt: radix: trūcus: cortex: frōdes
folia: fructus: et semina. Ita ex vno modico patris tui grano
oīa corpis tui interiora ⁊ exteriora mēbra pdierūt **Domini-**
cus. Hinc euidenter aspicio opus me eē magni dei: qđ hoc mo-
dicū granū patris mei in tot diuersa ⁊ mirabilia mēbra protra-
xit: esseq; vnū atq; eundē opificē qui ⁊ arborū ⁊ corpa distingit
et hoīm. Nam cū corpus humanū forme in matris vtero ip-
sa aut nesciēte aut dormiēte: aut etiā plerūq; nolēte luceclari-
us apparet qđ in formatōe humani corpis infinita potētia: sa-
piētia: ⁊ benignitas creatoris penit⁹ opata sit qui sup oīa alia
corpa illd nobili⁹ pdidit: distingit ⁊ organisanit **Raymūdd⁹**
Jam nō erit difficile mōstrare pueniētiā cū reb; tertij gdnis. Nā quēadmodū aīalia coitu generant maris ⁊ feie: ⁊ in vtero

16
Quo hō cōue-
nit cū reb; pri-
mi gradus.

Quo cōuenit
cū reb; secūdi
di gradus

Cū reb; ter-
tij gradus

Dyalogus Primus

matris horum membra formantur. ita et homo per coitum gignitur: et in ventre
sue parietis coagulatur: formatur: et aliter. Alia caput habent: oculos
aures etc. et quaeque decorant corporis sensibus: pariformiter et homo
illa comedunt: digerunt: egerunt. sic et homo Illa in terram de qua sumpta
sunt per mortem reuertuntur. ita et homo cum puluis sit in puluere reuer-
tetur. **Dominius.** Data hac conuenientia: audire nunc abs te cu-
pio quod inde lumen debeam speculari. **Raymundus.** Hec conueni-
entia rerum omnium inter se: ostendit quod unus atque idem sit artifex: unus
deus et dominus omnium. unus ordinator et rector hominis: animalium: planta-
rum: et elementorum. Arguit enim unum consilium: unam prudentiam: unam po-
tentiam: unam bonitatem. Non enim esset tanta rerum omnium inter se concordia
et similitudo si duo essent opifices: duo moderatores. Unus est ergo
dominus qui et hominum intellectum contulit: atque plantarum atque arborum opera mo-
deratur. Eadem quoque omnium rerum materia unum monstrat artificem summe
potentem: summe sapientem: qui de una eademque materia tot innume-
rabiles mirabilesque rerum formas producere potuit: voluit: sciuit
et fecit. Illud quoque non mediocriter mirandum quod de vili: infima: ter-
restrique materia tam nobile humanum corpus plasmare voluerit
quod capax esset anime rationalis et summi artificis imaginis. Si enim
hoc tale corpus ex lapidibus preciosis: aut cere ex aliqua celesti ma-
teria contulisset non esset tanta admiratio dignum. Nunc vero cum ex vi-
li luto illud suscitauerit satis suam potentiam et sapientiam egregius con-
ditore ostendit. Hinc potes etiam intelligere quod si te ex tam contemptibili
massa formare potuit: poterit quoque si voluerit multo te sublimi-
us attollere et in statum multo nobiliorem subleuare: et corruptibili
puluerem tuum immortalem reddere. **Dominus.** Latio lumen: id
que non paruum. vnde et datorum lumen et tibi maxime habeo gratias.
Raymundus. Vidisti itaque quanta cognouimus ex conparatione hominis
ad sua inferiora penes conuenientiam: nunc reliquum est ut hominem con-
feramus ad res ceteras penes diuinitatem: et multo ampliora de homine et
hominis conditore cognosces quam hactenus cognouisti. Verum quia praesens
dij hora est: et fame vltima contabescunt: vox quoque iam a sermonis virtute
succumbit: oro ut sequentem disputacionem donec stomachus con-
fortetur differri patiaris. **Dominus.** Patior libes. sumpto enim
cibo fortius instabimus. Nam tritum apud rhetores puerbium est: bene
inflatas tibias melius resonare solere. ¶ Finit primus dyalogus

Lumen quod ex
conuenientia ista
resplendet.

Dialogus Secundus

Hic comparatur homo ad res se infe-

riores penes differentiam generalē ¶ Capitulum nonum

Aymundus. Roboratis nūc paululū viribꝫ ppare mus si placet hominem ad inferiores gradus rerū penes dñam. z pmo iuxta differētiā generalē. se cūdo iuxta differētiā specialē: e grādiā quedam z sublimia que nondū vidimus intuebimur. Res em̄ triū inferi orum graduū multū ab inuicē separant̄. et in ipis sunt distin cta genera: z species inter se plurimū differētes. Sed hō ma xima nobilitate z dignitate distat a ceteris. nō quia aut existit aut viuit aut sentit: sed quia intelligit. Habet em̄ hō liberū ar bitrium p quem p̄t cognoscere: intelligere: discernere: z velle z nolle. Ista ingenua dignitate hō p̄minet vniuersis subter se creaturis. qz ille om̄es opantur ex necessitate. hō aut̄ ex intelli gibili z libera volūtate. Ille suas opationes nō intelligūt. hō qd̄ opatur z intelligit z diligit

Dominicus. Patz amplissi ma differētia. sed q̄s inde nascit̄ fructus

Raymūndus. Ma gnus certe atqz sublimis. Nā cum hō hz intellectū potest itel ligere verba: sermones. sentētiās: p̄t discernere quid vez quid falsum: p̄t etiā quod vez z bonū est eligere: qd̄ aut̄ falsuz est re probare. Potest p̄terea se rebꝫ que sub se sunt comparare: z se multo nobiliozē cognoscere. Potest etiā de vna cognitiōe ad aliā z de minore ad maiorē cōscendere. p̄t quoqz intelligere se intellectū nō a se sed a suo opifice recepisse. Vez quia creatu ra nō potest ascēdere vltra suū creatorē. iō hō suo intellectu z cogitatu nequaqz p̄t deū trāscendere: a quo accepit z viuire z intelligere z desiderare. Hinc sequit̄ qz nō potest hō p̄stātius aliqd̄ aut melius vel cogitare vl̄ desiderare suo maximo z op timo creatorē. Alioquin maior erit hō cogitando q̄s deus exi stendo: essetqz aliqd̄ maius in creatura q̄s in creatorē. qd̄ impi um est dicere

Dominicus. Vere impiū. nunqz em̄ creator hoc sue tribueret creature vt possz aliqd̄ se melius: se dignius aut intelligere aut cupere. qz z hoc nature repugnat z imbecil lem z impotentē atqz ignobilē argueret creatorē. Si em̄ possz hō aliquid melius estimare aut cupere q̄s suus est pditor: tunc

Nota fructū huius dñit̄e.

Dialogus Secundus

certe nō esset nec optimus nec maximus deus. Vex qz z hu/
mana cogitatio z affectio p̄t ascendere in infinitū. iō qui hanc
capacitatē homini tribuit deus: nec ē est vt sit z ipse infinitus.

Raymūndus. Optime p̄fiteris. ex intellectu ergo z cogita/
tu humano euidentē omnia approbamus de deo q̄ illi p̄nt cū
summa veritate z veneratōe tribui et ascribi. Capesce igit̄ et
intellige hāc quā tibi nūc afferō regulā in humano corde fun/
datā. Deus est quō nihil maius cogitari potest. Vel deus est
quō oīm maximū cogitari potest. Dominicus. Latio regu/
laz. mirabile iocundūq; lumē z quod nos vehemēter inflāmet
ex hac regula hausuri sumus. Cū em̄ deus est quicquid maximū
hō cogitare potest. ergo necārio deus est perfectissimus. opti/
mus. dignissimus. nobilissimus. altissimus. oīpotentissimus
et prudētissimus. Nec em̄ hō de deo maximo cogitare p̄t z il/
li cum summa veritate attribuere.

Practica huius regule ad p̄ban
dum om̄ia p̄fectissima de deo. ¶ Capitulū decimum

Aymundus. Propinquius hanc regulā explanemus.

¶ Cū igit̄ deus est optimū z p̄stātissimūz quō hō cogitare
p̄t. ideo necārio deus est oē illud quō melius est esse q̄ non esse.
Hinc cognoscimus q̄ deus nō potest cogitari nō esse. sed ha/
bet p̄fectissimū esse. Et qz hō potest cogitare q̄ deus est suū eē
nec acceperit esse ab alio. nec a nihilo nec a seip̄o. igit̄ deus est
suū esse. Nō potest cogitare deū esse eternū. immēsū. infini/
tū. ideo necārio deus est eternus: immēsus: infinitus. als de/
us esset humana cogitatōe minor: quō nefas est dicere. Nō po/
test cogitare deus esse summā essentiā: p̄ se subsistentē: nullius
egentē ope: oīa ex nihilo creantē. oīa moderantē. igitur talis
est deus. Nō potest cogitare deū nō solū iustū esse aut veracē
aut viuētē: aut beatū: aut bonū. sed eē ip̄am iusticiā: veritatē
vitā: beatitudinē: z bonitatē. Talis igit̄ est deus. Nō pōt co/
gitare simplicē esse deum: incōpositū: insolubilē. hoc em̄ ma/
gis p̄gruit diuine nature q̄ putare eū p̄positū esse aut in ptes
diuisibilem. Est ḡ deus simplicis nature z insolubilis. atq; iō
incorruptibilis. Nō potest deū cogitare incircūscriptum: nec

18

Capitulū Decimū

loco p̄tineri nec tpe. hoc em̄ est p̄stantissimū. in nullo ergo lo/ co vel tpe coartat̄ deus. sed est sil' z semel in om̄i loco z tpe: nec inclusus nec exclusus. Nō p̄t cogitare deū posse plura in infi/ nitū z facere z cognoscere q̄s possit mens creata p̄cipere. ergo sic est vt hō cogitauit. alioq̄n deus nō esset id maximus qd̄ hō cogitare p̄t. **Dominicus.** Cū maxima te audio voluptate. Hinc luceclarius intueor p̄ humanā cogitationem infinitas posse deo tribui dignissimas pp̄rietates. Q̄ videlicet deus est in infinitū bonus: pius: benignus: fortis: iocūndus: beatus be neficus: honorabilis. gloriofus. Et q̄ hec oīa in tanta habeat p̄fectiōe qua nō potest altera p̄stantior estimari. Et qz hō co/ gitat deū iustū z bonū: iō tribuit illi odiū oīs peccati oīs mali cie z neq̄cie. Hinc seq̄tur q̄ deus odit in infinitū oē viciū sup bie. luxurie. oēm dolū. fraudē. simulatōem. Ecōtra. qz summe bonus est. iō hō estimat deū in immēsū diligere oēm v̄tutē charitatē. mūdiciā. humilitatē. timorē. obedientiā. verecūdiā. Vez tu q̄so vltra p̄gredere. **Raymūndus.** Nō p̄terea p̄t co gitare in deo eē infinitā p̄ductōem. nec debere esse sterilē eū q̄ tantā rebz creatis attulit fecūditatē. Habet ḡ deus filiū quem naturalr̄ p̄ducit p̄ intellectū. hz z spiritūsc̄m quē libere a se p̄ cedere facit p̄ arbitriū. Certe nūc vidisti q̄s sublimia z summe dignissima de suo factore hūana cogitatio p̄cludere p̄t et sibi in veritate tribuere. Qd̄ nisi fecerit: p̄uersus est hō. impius. su p̄bus. z sui p̄ditoris acerrimus inimicus. **Dominicus.** Ve rū dicitis. sed rogo te: nunqd̄ iō istas dignitates deus hz qz hu mana cogitatio eas estimat deū h̄c. Nunqd̄ mea cogitatio di uitē deū facit vt inops atqz egenus sit cū eas illi nolī tribuere. **Raymundus.** Impiū est ita credere. Deus em̄ q̄ ab eterno oīm bonoz pulcrozūqz ditissimus possessor fuit: nihil a sua p̄t recipe creatura. S; nos q̄ ceci z ignorātes sumus nō possu/ mus p̄ma fronte mētis obtutū in dei lumē infigere. sed a n̄ro qd̄ in nobis ē lumine illud nitimur estimare. Nam qz hō cū sit imago dei p̄t in infinitū ascēdere cogitādo: optando: volēdo: iō oīno dignissimū arbitramur vt hoīs creator vnū gradū su pra hominē ascendat: habeatqz veraciter existēdo quicqd̄ illi hō tribuit cogitādo. ne sit deus humana cogitatōe aut minor

Dialogus Secundus

aut deterior Dominicus. Fecisti satis questiuncule mee

Quo per scdam operationem intel

lectus hō omnia affirmat vel negat que sunt homini necāria inquantum homo est.

¶ Caplin vndecimum

Aymūdu. Diximus supra tres esse opationes intelle-
ctus. Prima est intelligere verba sensumq; verboꝝ. per
hanc hō multū differt a brutis vt iaz patuit. Scda opatio est
discutere quid verū quid falsum. qd bonū quid malum. p hanc
multo amplius a bestijs distat. Tertia opatio est: qd verū qd
bonū est prudēter eligere. z aspnari acriter quod malū est. Et
p hanc a brutis hō lōgissime separatur vt in subditis patebit.
Per scdam ergo opationem intellectus discernit hō inter ve-
rū z falsum. z p tertiā operatōem eligit ex hīs qd sibi vtile in-
dicat: honestū z necessariū. Ad hoc em̄ ptulit hōi intellectus
deus optimus vt illo vtaf in bonum suū z applicet ad suā vti-
litatē z salutarē necessitatē. Dominicus. Equidē assentior
ego Debet em̄ hō imitari ceteras se inferiores creaturas: q̄ sui
cōditoris munera sibi p̄p̄is applicāt in sui p̄seruatōem z in suā
necitatē. Res em̄ primi gradus ad hoc laborant vt id p̄ma-
neant qd sunt. Res scdi z tertij gradus vt sp̄ viuant z sentiāt.
etsi nō in indiuiduo saltē in specie. Debet ergo etiā hō suū sic
dirigere intellectū z volūtatem vt inde p̄modū: bonū: gaudiū
spem: p̄solatōem z pacē consequat. Hec dico nondū tñ intel-
ligens quorsum me p̄tracturus sis Raymundus. Ad stu-
pendū prozsus z suauissimū lumē: qd om̄es animi tui medul-
las vehemēter afficiat. Lū em̄ hō (vt asseris) tenet de iure na-
ture affirmare z credere z p se eā partē recipere que illū indu-
cat ad maiorē perfectionē: dignitatē: z necāriam salutē. et nisi
id fecerit abutiā suo intellectu in suā p̄niciem. in damnū et om-
nūmodā despationem suā. Lū igitur tu hō sis z habeas intelle-
ctū quē iam edoctus es in tuā p̄fectionem dirigere q̄ro nunc
abs te aliq̄s vere lucis articulos: tu q̄so caute p̄spexeris quō
mibi vere respōdeas. Quid dicis: credis ne deū esse Domi-
nicus. Credo vtiq; tu em̄ docuisti me id credere debere quod
hōi maxime cōmodū z salutiferū est. Dū ergo credo deū eē qui

Q̄ hō tenetur
vti suo intelle-
ctu ad suā vti-
litatē z salutē.

19

Capitulū Undecimū

est infinitū bonū maximū mihi gaudiū pario: spem: p̄solatio-
nē: fiduciam. Nā inde intellectus meus nobilitat̄. dignificat̄.
augmentat̄. et p̄iceps efficiē eius (in quē credit) excellētēz glo-
rie. **Raymundus.** Optime r̄ndisti. Credis ne deū vnū esse
an plures deos. **Dominicus.** Ut mihi bonuz velim tm̄ est
vnus deus Si em̄ plures eēt dii: essent plēs volūtates: et sic
q̄libet vellet hoīem in suā redigere seruitutē. qd̄ eēt hoī p̄nicio-
sum: molestissimū: afflictissimū. Unus est ḡ deus. **Raymū-
dus.** Potes ne credere deū habere filiū. **Dominicus.** Uti
q̄ possum. In arguo deū secundū. cōicatiuū: beneficū. et id est
hoī maxime iocundū et fructifex. q̄ habeat deū cōicabilē. libe-
ralē. **Raymundus.** Credis deū summe potentē. summe sa-
pientē. summe benignū. **Dominicus.** Certe summe necari-
um est hoī talē habere deū cuius potētia p̄creet. cuius sapien-
tia gubernet. cuius bonitate p̄moueat. Libēter igiḡ talē intel-
ligo esse deū. **Raymūdus.** In bonū tuū tuo vteris intelle-
ctu. Credis etiā deū celū: terrā: maria: et cuncta q̄se in eis sunt
de nihilo formasse **Dominicus.** Immo et hoīem ip̄m liben-
tius credo ex nihilo q̄ ex aliquo creatū. Hinc mihi oriḡ cōfi-
dentia et securitas maior. certus em̄ sum vt q̄ me potuit ex ni-
hilo creare: poterit etiā post mortē resuscitare: et in maiorē glo-
riā attollere **Raymūdus.** Credis deū p̄ hoīem hoīem factū.

Dominicus. Innumerabiles olim fuerūt et adhuc s̄s qui
hoc nō credūt. ego aut̄ libēter id credo: quo hūane nature ma-
xima est dignitas attributa Ex q̄ em̄ humanitas est deitati vni-
ta: summa p̄fectio: summa dignitas: summa exaltatio est inde
hoī collata. Idcirco hostes s̄s humane nature q̄ deū nolunt
credere incarnatū. credo etiā deū hoīem de sp̄scō p̄ceptū et de
integerrima et optima ḡgine natū Hoc mō em̄ hūana natura
multo āplius nobilitat̄ et attollit̄ **Raymūdus.** Magnifice
Quid dicis de mortuoz̄ resurrectōe **Dñicus.** Credo mor-
tuos suscitādos Hoc em̄ pacto hō reddit̄ immortalis: incorrup-
tibilis. et p̄stituit eū etiā dū hic viuit in maxio gaudio: in āplis-
sima p̄solatōe et spe: dū videt q̄ nō vnus est interitus hoīm et
iumentoz̄ **Raymundus.** Credis ergo aiām hoīs immortalē
Dominicus. Credo vtiq̄. hinc em̄ nascit̄ ingēs exultatio

Dialogus Secundus

et spei magnitudo. Qui autē dicūt aiām eē mortālē bestie sunt et rōnis lumine p̄uati. qz putant hoīem nihil h̄re iumento amplius. Raymūdus. Est ne futurū vnīuersale iudiciū Dominicus. Credo futurū: in quo oēs hoīes recipiāt operū suoz eternā mercedē: vt qui bona fecerūt vadāt in vitā eternā: hinc animātur iusti. qui p̄o mala egerunt mergant̄ in ignē eternū: hinc terrent̄ reprob̄i. Qui ponit scelerū impunitatē: q̄ tollit vt torē opeꝝ maloz: hoīem p̄cipitē reddit in oēm nequiciā z brutis animātib; peiorē p̄stituit dū nō nisi carnalia et lubrica sine freno timoris p̄sectatur Raymūdus. Hinc iā clarissime cōprehendis fidē christiā in q̄ h̄ij oēs articuli quos nūc tetigimus p̄tinent̄ in bonū hoīs p̄stitutā esse. z p̄ns illi gaudiū cumulare z futurū. Nā hec fides humanā naturā p̄plet: exaltat: dignificat. Igit̄ qui hanc fidē affirmat nullo mō argui d̄z aut obiurgari: neq; a deo neq; ab hoīe neq; ab angelo. qz id credit qd̄ est deo optimo p̄sentaneū z hūane nature salutiferū cōplementū. Quā p̄o nō credit erraticus incedit: z dem̄: cecus: miser. ūpius. scelestus. z eterne morti iā p̄rimus Dominicus. Nō me capio p̄re gaudio dū animaduerto me ex tua directōe atq; industria in mirabilē scientiā promoueri. Obsecro te igit̄ vt ad reliqua que dicturus es me ocius intronittas

De p̄paratōe hoīs ad res inferi-

ores penes libez arbitriū. per quod oriū de homine z opibus eius. z de deo vera cognitio ¶ Capitulū duodecimū.

Raymūdus. Faciā qd̄ precaris. q̄so te intētus respice. nā stupēda videbis. Tertia opatio itellectus (si meministi) est. qd̄ verū qd̄ bonū est eligere atq; sectari. asp̄nari autē z fugere qd̄ malū est. Hoc p̄tinet ad libez arbitriū hoīs p̄ qd̄ summo p̄e distat a bestijs. Bestie em̄ et q̄ infra hoīem sunt oīa operant̄ opa sua ex necitate nature: ex ipetu. nec intelligūt se agere: nec dñi sunt opationum suaz. Nō autē p̄pter libertatē arbitrij sponte z libere agit: z est operū suoz dñs. qz cū vult z que vult agit: cū non vult dimittit Hinc seq̄tur q̄ opatio hoīs de sua natura ingenua z nobilis est valde z admodū dignissima. Hoīs em̄ opera sua sunt: z illi veraciter imputant̄. z inde acci-

20

Capitulum xij.

pit laudem: honore: meritū z premiū si bona sunt z bñ fiāt. vel vituperiū: ignominiā: demeritū z tormentū si mala sūt z male fiāt. Ad oē opus hoīs sequit̄ vel meritū vel demeritū: eo q̄ opus eius ē vel bonū vel malū. Si bonū: habet meritū. si malū: habet demeritū. S; post meritū seq̄tur premiū: post demeritū seq̄tur tormentū. Ex quo em̄ hō opatur cū libertate. cum rōne. cū volūtate: qđ res se inferiores nō faciunt. iō opa sua illū honorāt. ornant. nobilitāt: vel infamāt. maculāt. degenerē faciūt Videmus q̄ppe ad oculū q̄ om̄es res triū primoz graduū opantur opa sua ad honore sui p̄ditoris: et ad vtilitatem hoīs in summa q̄ preualēt bonitate z perfectōe. Et qm̄ hō est ps vniuersi dignissima. iō summope tenet bene z laudabiliter opari. alioq̄n solus ipse destruit ordinē creaturarū: et ledit ac destruit semetip̄m: z dulcē pturbat armoniā z p̄sonantiā vniuersi. **Dominicus.** Vera sunt oīa que tu loq̄ris. s; expecto quozsum hec p̄perent **Raymūdus.** Nūc aīaduertes Quia igit̄ ad opa hoīs sequit̄ meritū vel demeritū: eo q̄ sunt bona vel mala. ideo post meritū debet homini summa gl̄ia. post demeritū amarissima pena. **Uez** quia hō nō potest munerare semetip̄m vel punire. ideo necario sequitur q̄ sit aliq̄s supra hominē qui possit illum punire z affligere si deliquerit: vel si recte egerit coronare. Alioquin opa hoīs p̄pter quem oīa alia operant̄ frustra essent z inania: essetq; homo ipse extra ordinē vniuersi. qđ absurdissimū est dicere **Dominicus.** Plane absurdissimū. Nā videmus q̄ rebus visibilib; respōdet oculus. rebus audibilib; auris. tangibilib; tactus. intelligibilib; intellectus. Multo magis igit̄ rebus p̄miabilib; (vt sunt humana opa) respōdet premiator aliquis z equissimus iudex qui possit punire nequiciam: et iusticiam premiare. **Raymundus.** Ecce iam tuīpe intelligis q̄ ex libero arbitrio hominis necesse sit esse aliquem supra hominem qui possit ip̄i iuxta quod meruit restituere. Deus igitur est supra hominem hominis p̄miator. **Preterea** qui male agit habet culpam. sed vbi est culpa: illic alicui committitur iniuria. Qui ergo ligatus est in culpa: est etiam obligatus propter offensam in pena. Et tot fiunt obligationes quot homo multiplicat offensiones. **Relinquit**

Hic probat q̄ deus q̄ est supra hoīem premiator est operū humanorū. hoc em̄ arguit libez arbitriū

Dialogus Secundus

tur ergo q̄ est aliq̄s supra hoīem cui p̄pter culpam hō manet astrictus. Preterea cū offensa seu culpa non possit remitti nisi p̄ veniā aut penarū solutiōem. et q̄z hō non p̄t sibi p̄pi dare veniā: nec sibi p̄pi solvere q̄d p̄meruit: clarissime liquet deū supra hoīem esse q̄ possit rogāti culpā donare: vel obstinato penā infligere. **Dominicus.** Satis iā doceor ex libero arbitrio hominis oportere p̄cludere deū esse. Ideo optimū est argumentū. hō potest peccare ergo deus est punitor. hō potest q̄ iusta sunt opari ergo deus p̄miator est.

Q̄ deus p̄miator aut punitor ē infinite sapientie: potentie: iusticie: et misericordie. et vnus est tm̄ p̄miator ac vltor deus ¶ Capitulū. xij.

Raymundus. Agnouisti igit̄ ex libero arbitrio hoīs deū esse. agnosce nūc hūc ip̄m deū ex eodē arbitrio esse infinite sapientie: potentie: iusticie. **Dominicus.** Quō est infinite sapientie **Raymūdus.** Deus cū sit aut seuerus vltor aut equus munerator humanorū op̄erū. iō necē est oīm actiōes mortalium ab ip̄o examinent̄. discutiant̄. et statera iustissima appendantur. Vt q̄z opa hoīm fm̄ maius et minus mereant̄ aut premiū aut tormentū. ideo egent maiori vel minori discussione et cognitiōe. Iō necē est q̄ iudex iste videat. cognoscat. et ad vnguē discernat oīm opa hoīm. et iustissima eq̄tatis libra ea ponderet et iudicet. Habeat ergo necē est plenissimā cognitiōem nō solū op̄erū hoīm. sed et cogitationū. desideriorū. intentionū. et nihil illū lateat q̄d dicto. q̄d signo. q̄d cachinno. q̄d oculo. q̄d nutu q̄d plausu. q̄d deniq; minutissimo cogitatu p̄missum sit. Nisi em̄ p̄fundissimo intuitu deus oīa scrutaret̄ nō posset veraz in iudicio perferre sententiam. Nihil ergo debz negligere: nihil paruifacere: nihil dissimulare. nihil in obliuionem mittere. Sed cogita nunc rogo quantum esset cognoscere et meminisse omnes voluntates: affectiones: intentiones: sermones: et actiones vnus tm̄ hoīs a die sue discretiōis vsq; in diē mortis sue. Si vnus: multo amplius duorū: triū: quattuor: centū et mille milium. immo pene hoīm infinitoū. Quis queso nō stupeat nūc ad immēsam dei sapiam: que tot hoīm et qui fuerunt

Q̄ deus ostēdit infinite sapientie ex li. ar.

→

21

Capitulum xiiij.

et qui sunt: et quae post futuri sunt desideria: verba: atque opera vno circumspecto oculo cognoscit: memorat: decernit Dominicus. O terribile maiestatis oculum multo lucidiorē super solē circumspectantē omnes vias hominum. Nunc ex libero hominis arbitrio clare arguit deus iudex sapientissimus: prudentissimus: infallibilis: profundissime circumspectionis et agnitionis. At nunc ostēde obsecro quomodo liberum arbitrium hominis arguit deum infinite potentie.

Raymundus. Frustra eēt deū omnia hominum opera cognoscere nisi etiā ea posset et premiare et debite punire. At quoniam is qui vel honorat vel contemnit ab homine operante est infinite maiestatis. id est ipsa opera que etiā sunt pene infinita requirunt vel infinitam coram nam vel immensam miseriam. Sed nullus potest in immensum affligere vel premiare nisi qui fuerit infinitus. Et quia id deus efficaciter potest ideo solus sicut novit hominum facta discutere: ita novit et munerare.

Ostendit deus infinite potentie ex libero ar.

Dominicus. Intellego summam potentiam Raymundus. Intellege etiā ex libero arbitrio summam dei iusticiam. Nihil potest deum opera hominum et cognoscere et premiare posse nisi etiā habeat et velle. Habeat igitur necesse est optimam voluntatem et rectissimam iusticiam tribuere unicuique secundum opera sua. Non erit ergo acceptor personarum. sed parum eque iudicabit et magnū: nec contemnet personam pauperis: nec honorabit vultum potentis. Est enim iusticia dei inflexibilis: invariabilis: inconuertibilis: immutabilis. alioquin ordo pulcherrimus vniuersi deperiret. quod nullatenus fieri potest.

Ostendit summam iusticie.

Hinc etiā satis animaduertis deum quoque eē benignissimum qui innumeris hominum sceleribus quotidie offensus non se vlciscitur. non indignatur. sed premitas prestolans iudicium suspēdit. minas remittit. Intellegis quoque non nisi vnum oportere esse premiatores aut vindicē. Nam cum liberum arbitrium est in omnibus hominibus vnius nature: quod est radix et origo retributionis aut meriti aut demeriti. id est vnum tantum iudicē requirit qui illud possit et discutere: et prout meruit munerare. Dominicus. Non mediocriter ex hominis arbitrio illuminatus in dei cognitionē apprime profeci.

Ostendit deus demeritissimus ex li. ar. et vnius tantum iudex.

Sicut ex natura liberi arbitrii cognoscitur quid de deo sentiendum sit. ita et per liberum arbitrium cognosci possunt que hominis sunt.

Caplin. xiiij.

Dialogus Secundus

Raymundus. Sicut agnouisti ex natura liberi ar. qd de deo sentire debeas: ita nūc quid de hijs q̄ circa hoīez gerunt debes agnoscere. Quinq; em̄ p̄ ordinē breuiter ponemus q̄ ex natura liberi arbitrii hoīem scire oporteat. Primum q̄ remuneratio q̄ fit hoī a summo iudice p̄pter opa liberi ar. ē spūalis et eterna: nō corpālis aut t̄pālis. Nā liberū arbitriū p̄pter qd homo d̄r hō est spūale: inuisibile: et intellectuale. Et q̄ in libero arbitrio subiectā oīs culpa hoīs vel meritū. iō principalis remuneratio hoīs est inuisibilis et spūalis vt remuneratio radici respōdeat et origini. Dominicus Satis assentior. nā corpālia quantūlibet sint p̄stantia nō sunt t̄m digna liberi arbitrii opa munerare. Plus dico: tota corpālis machina mundi nō p̄t ex equo p̄miare minimū opus voluntatis hūane. Adeo em̄ nobilis res ē liberū ar. vt solo eterno p̄mio p̄penseat. Raymundus. Hinc optie intelligis q̄ precipuū hoīs bonū vel malū est remuneratio volūtatis et intellectus. Dēs igit̄ thesauri et diuitie hoīs inquantū hō est st̄ inuisibiles et spūales. Et regnū eius qd prestolaat̄ est intellectuale: eternū: insolubile. Nāz qm̄ liberū ar. nō est vel locale vel t̄pale. iō bonū hoīs nec loco claudit̄ nec t̄pe mensurat̄. Nō ergo bonū hoīs est cōe cum bestijs: qd Epicurus (q̄ summū bonū in voluptate posuit) videtur astruere. Scdm̄ qd natura liberi ar. elucescit est quaz legē hō approbare debet atq; sectari. et quā asp̄nari atq; p̄temnere. Ex quo em̄ remuneratio liberi arbitrii nō est corpālis s; spūalis vt iā patuit: hinc seq̄tur q̄ ille leges et secte q̄ finalē hoīs beatitudinē in reb; corporeis et sensibilib; p̄stituūt false sunt et deceptorie: caduce: futiles: miserabiles. Dominicus Hinc verissime liquet impostor neq̄ssimus machumetus q̄ vanissimā suo populo legē p̄diderit. cuius p̄missa corpālia sunt et visibilia bona. Promittit em̄ paradīsum terrestrē: epulas pingues: vina falerna. sericas vestes. feminas molles. Raymundus. Merito hic hoīm deceptor in apocalypsi bestia nūcupat̄: qui et bestialit̄ vixit et sua p̄missa cōia cū pecudib; instituit. Porro lex xp̄i iesu q̄ dei visionē in p̄mio p̄mittit hec sanctissima ē. verissima et saluberzima: cuius institutor verus fuisse dinoscitur scūs: p̄fectus. verā hoīs beatitudinē et intelligēs et requirens.

Capitulum xiij

Tertiū qđ ex natura liberi arbitrij cognosci p̄t est mora pena
 rū aut premioꝝ. Nam qz totū bonū aut malū hoīs est h̄c vel
 culpā vel meritū. vñ pena seq̄tur aut corona. iō quāto hō plu
 ra habuerit merita tāto maiora habebit z p̄mia. Nō debz igit̄
 statim dū bonū aliqđ opus fecerit finali retributōe munerari
 qz tūc amplius mereri nō posset. s̄z debet expectari donec me
 rita oīa p̄sumen̄t z vnū pro oībus recipe p̄miū. Rursum: dū
 hō p̄miserit mortalē culpā nō debet rep̄te finali aiaduersione pu
 niri. als̄ esset totaliter p̄demnatus z pditus: nec posset āplius
 ad gratiā reparari. **Uez** qz hō p̄pter liberū ar. est p̄uertibilis
 de malo in bonū z p̄t culpā humilit̄ recognoscere z p̄ penitu
 dinē reuocare: iō expectādus est an velit ab errore ad iusticiā
 reuerti. **Dominicus.** Hanc expectatōem (vt arbitroz) req̄
 rit natura liberi ar. nō quidē ex suo merito cū vindictā merue
 rit. sed sicut dixisti qz p̄uertibilis est. z in melius p̄mutari p̄t.
 Et iō iudex humanoꝝ opez clemens debet eē z lōganimis. et
 nō statim p̄silire in vindictā. qz melius est hoīem saluare q̄z p̄
 dere. **Raymundus.** Quarto agnosce ex libero ar. duas eē
 ciuitates lōgissime inter se distantes. Licet em̄ libez ar. sit in
 cunctis mortalibz eiusdē nature. tñ qz tendit p̄ duas vias sibi
 mutuo valde p̄rias. vna est via culpe z demeriti. alia via p̄tu
 tis z meriti. z qz iste vie ducūt ambulātes in eis ad p̄rias mar
 siones. idcirco duas necē est ponere ciuitates: in q̄bus p̄rij in
 ter se populi longissime ab inuicē p̄petuo separen̄t. vt sicut in̄
 se volūrate z merito maxie discordāt. z tali discordia qua nul
 la p̄t esse maior: ita etiā remotissime ab inuicē separen̄t sepatio
 ne qua nulla p̄t esse longinq̄oz. Ideo deus q̄ muneratoꝝ ē actus
 um humanoꝝ hos duos populos ita discernit vt vnū eleuet
 supra omnes celos. alterum dep̄mat in abyssos. Et quia cen
 trum terre que ciuitas futura est reproboꝝ. z circūferētia vlti
 mi celi que ciuitas est hoīm iustozū: extrema inter se distantia
 separen̄t. cōgrue iuxta naturā vtriusq̄ populi hec habitacula
 dispensant̄. Sunt igit̄ hee due ciuitates p̄petue. insolubiles.
 inuariabiles. inexpugnabiles. Quarum vna est opulētissima
 quietissima. iocundissima. lucidissima. pulcherrima. verum et
 totum hominis bonum in se retinens atq̄ p̄plectens: in qua

Dialogus Secundus

repausant innumerabiles iusti: et sedent in pulcritudine pacis et in requie opulenta. Altera vero ciuitas quae malorum gentem retinet: densissimis tenebris horret: inopie: ignominie: calamitatis et extreme miserie plena. omne malum hominis cumulatissima fertilitate proplectens. Dominicus. Diuersitas voluntatum et operum quam in hominibus exprimitur has contrarias ciuitates manifeste constituit. Sed ut illis et septies ut quibus propter impiam nequicie culpam sinistra hec et tenebrosa ciuitas sorte obuenerit. Raymundus. Hinc iam quantum quod dicere decreui facile intelliges. quod videlicet liberum arbitrium est immortale. Ex quo in libero arbitrio subiecta est vel virtus vel vitium. et omne liberum arbitrium est vel virtuosum vel viciosum. Sed virtus non expellitur nisi per suum contrarium quod est vitium: nec vitium eijci potest nisi succedente virtute. Et quam post mortem vitium quod hic non expellitur perpetuo manet: non enim pena vitium destruit sed consummat et perficit. ideo manente vicio manet et liberum arbitrium in quo est vitium. sed si culpa et etiam culpe pena est perennis post mortem: ergo et liberum arbitrium est perenne atque insolubile. Dominicus. Et anima quoque in qua ipsum continetur arbitrium perennis permanet et insolubilis. Satis iam per liberum arbitrium tua industria illuminatus sum: nunc ad reliqua que in seruanda sunt ocius accede.

Quo homo differt a rebus se inferioribus penes cognoscere se habere. hec est specialior differentia.

¶ Capitulū. xv.

Raymundus. Diximus supra quo homo differt a rebus trium graduum in generali. nunc specialius dominam hominis a ceteris assignemus. Differt quidem homo ab alijs rebus. quia aliquid habet quod non habent cetera. sed maxime differt. quia et habet et se habere cognoscit. Hoc postremum nullis rebus inferioribus est commune. Habent enim res trium graduum et miram pulcritudinem: virtutem: utilitatem: varietatem. sed hec cum habeant non se cognoscunt habere. Solus autem homo id quod habet intelligit et a quo habet. Intelligit etiam quid cetera res habent et a quo receperunt quod habent. Tu queso diligenter aduerte: et ex hac domina stupida cognosces. Dominicus. Si centum mihi aures adessent omnes tuis sermonibus

23

Capitulum xv.

admonerē. Non solū em̄ mibi ingeniū illuminas. s; et affectū acriter inflāmas. Raymūdus. Istud melius postremo fateberis. Hunc vero p̄ hac dñā quattuor gradus p̄sidera. Pri- mus: hō cognoscit se habere qđ h; z etiā quod cetera res hñt. Scđs: hō p̄gnoscit nō a seip̄o habere qđ habet: z ceteras res scit nō ab ip̄o nec a seip̄is accepisse qđ habēt. sed ab alio superiore. Tertius: hō potest q̄rere: inuenire: z cognoscere illū a q̄ et ip̄e z cetera res acceperūt qđ hñt. Quartus: hō potest illuz tenere: cōplecti: regitari: z perpetuo inherere illi z cōmorari cū eo inseparabili dilectōe. Ecce hīs q̄ttuor p̄uilegijs differt hō a ceteris se inferiorib; creaturis. Dominicus. Capiō qđ dicis: sed quorsum p̄peres nō video. Raymūdus. Nōdo vi debis. Cū em̄ solus hō cognoscit se habere qđ habet: z a quo habet: z quid cetera res habēt: z p̄pter quid habent: hinc iam suam cognoscit dignitatē: intelligit quāti eū suus cōditor esti- marit: qui eū p̄re ceteris nobile z capace rōnis p̄didit: ceteris/ q; omnib; quasi principē antetulit z cuncta suis p̄dibus sub- stravit. Nec homo cognoscēs si gratus est gaudet: tripudiat: gloriaf. z factorem suū diligit: veneraf: honorat pro hīs q̄ ac- cepit. z que res cetera p̄ ip̄o acceperūt. Dominicus. Quan- tū intelligo tu cupis ostendere hoīem obligari deo: z p̄ hīs q̄ accepit in semetip̄o. z pro rez cōmodo creatarū. Raymun- dus. Plane id cupio. Non em̄ debet hō nec stolidus nec in- gratus esse omniū conditori. sed immēsas agere grās p̄ innu- meris bñficijs q̄ in se z in subiecta sibi creatura suscepit. Nam exquo deus soli dedit hoī cognoscere quid in se. qđ in alijs ac- cepit inde obligat eū gratū debere esse z p̄ suis bonis z p̄ alie- nis. Presertim cū ea bona q̄ in cetera creatura sunt magis ho- mini necāria aut cōmoda sunt q̄ sibi. Nā si voles diligēter in- spicere: deus omēs res inferiores nō p̄pter seipsas sed propter hoīem instituit. Cōdita em̄ sunt om̄ia. vel p̄pter hoīs necessi- tatem: vel utilitatē: vel solaciū: vel doctrinā: vel gaudium. At nunc quia sunt om̄ia p̄pter hominē. ideo omnia solus accepit homo: z cuncta faciunt vnum corpus cum homine z vnū re- gnū: cuius et ip̄e caput z rex est. Hinc tenet solus suo largito- ri grās agere: obseq̄. inherere. diligere. collaudare. Dñicus

Nota quattu-
or gradus.

Hō obligatur
deo p̄ se z pro
creaturis.

Dialogus Secundus

Nunc ipsam obligationem hominis manifeste concipio. Nam ex quo creature nihil pro se sed pro solo homine acceperunt. id est solus homo quicquid usque in uniuerso est noscitur accepisse. Quia ergo in tribus concludi potest. scilicet in largitore. in munere. et in accipiente. Sed ubi est munus dantis ibi est et beneficium accipientis. atque inde necessario ad accipientem naturalis oritur obligatio ad suum largitorem. praesertim si ipse largitor munera sua libere: uoluntarie: et nulla necessitate distribuit. et si is qui accipit ipsis muneribus carere non possit. Raymudus. Recte tu quidem Sed nunc intuerere an deus dei muneribus carere possit. Ut paululum de ipsis donis quae in seipso homo accepit taceamus: exteriora creaturarum munera cogitemus. Nam quia homo animam habet et corpus. et id est omnis creatura est ad bonum anime hominis. uel ad bonum corporis eius. Est primo animaduerte quomodo omnia seruiunt corpori uel ad necessitatem: uel oblectationem: uel ad commodum uel ad iutorium. Nonne homo indiget necessario quattuor elementis: ex quibus et constituitur. nutritur. conseruatur. Nonne homo indiget sole: luna: sideribus: plantis: frugibus: arboribus: piscium et animalium carnibus. Cogita horum omnium absentiam: et uide si sine hijs homo posset in uita durare.

Dominicus. Agnosco beneficium Raymudus. Si beneficium agnoscis: agnosce et beneficij largitorem. Nam omnis creatura tibi clamat. accipe et redde. Accipe beneficium. redde debitum. Celum dicit. Ministro tibi lumina et virtutes siderum et planetarum: tempore uices: et uarietates. hinc tollo fastidium: ingero delectamentum. Aer dicit. conico tibi flatum uitalium. et omne genus uolucrum tibi in cibum et solacium mitto. Aqua dicit. ego te potio. sordes diluo: terras tuas plantas atque arbores irrigo et fructiferas reddo. et uarios pisces tuis faucibus administro. Terra dicit. ego te porto: te nutrio: pane: uino: oleo: frugibus: pomis et animalibus mensas tuas repleo. Mundus totus magnis tibi uocibus clamat. Uide quomodo te meus conditor amauit: quod propter te me tibi seruire compellit. quia factus sum propter te ut tu seruias illi qui tenet me propter te: et te propter se. Si sentis beneficium redde debitum. Dominicus. Satis nunc ostendisti quomodo creature seruiunt humanis corporibus: at nunc ostende quomodo seruiunt et animabus.

Quomodo omnia seruiunt anime humane

Quomodo omnia seruiunt anime humane
re seruiunt homini
quarum seruitio
carere non potest.

24

Capitulum xvi

¶ Capitulum. xvi.

Raymūdus. Ex magnitudine. ex pulcritudine. ex dulcedi-
ne et bonitate creaturarum facile mens humana cognoscit quod
magnus quod pulcher: quod dulcis: quod bonus hanc creator existat. In-
uisibilis enim deus per ea que facta sunt intellectus percipit: sempiter-
na que virtus eius serenitas et maiestas. Preterea dum homo conside-
rat quod quicquid in creaturis aut pulcrum aut serenum aut pretiosum est
non id ipsis propter se sed propter hominem esse collatum: ingenti gaudio cor
eius perfundit et in laudem resolvit optimi conditoris. Preterea. dum
videt homo omnes alias creaturas in suum obsequium deputari: suam re-
cogitat dignitatem: nobilitatem stupet: miratur excellentiam. Hinc in-
telligit se diligi a suo conditore et magnipedi quod se tale fecit: et lon-
gissime omnibus antulit. hoc gaudio si fructu homo pararet si solus
sine ceteris conditus esset creaturis. Preterea dum se homo comparat ad
alia animalia quebus et vivere et sentire collatum est: tunc suam facile co-
gnoscit ingenuam excellentiam. quod sensum a celesti demissum traxe-
rit arce. cuius eget prima et tertia spectantia. **Vidi principio** idul-
sit conditoris illis tamen animalia: nobis autem que: et hunc rationis capa-
ce: immortalē: inuisibile. Preterea res inferiores sunt humane
menti ad maximam doctrinam. Docent enim te bruta animalia quod finale
et verum bonum tuum non sit in rebus visibilibus et corporeis oblectamen-
tis. non in cibis et potibus et actibus venereis. quod hec bona condita sunt
et bestiis. Alia ergo bona prestolaris spiritualia. immortalia. sempiterna.
Lerte nunc vidisti quantum res create etiam referant humane menti.

Dominicus. Vidi fateor et obligatoris magnitudinem non sa-
tis sufficio cogitare **Raymūdus.** Amplius expavesces dum
tibi hanc obligatoris luce clariores monstraverero. Radix obligatio-
nis oritur ex parte muneris accepti. Et quod ipsa munera multa et ma-
gna et nobilia sunt. ideo et obligatio magna fit et copiosa nimis.
Vix ut melius agnoscas quanta fiat obligatio pro qualibet crea-
tura: tripliciter qualibet pro se creaturam considera. videlicet quantum va-
leat in seipsa. et quantum vna plus valeat altera. et quantum ipsa ho-
mini prestet et accommodet. Et quod omnis creatura quicquid huius mune-
ris pro homine accepit. ideo non ipsa. sed homo pro ea creatori astringitur. Et
quanto ipsa creatura est nobilior etiam etsi minus sit homini necessaria tanto
pro ea magis ipse obligatur. multum debes deo tuo pro terra que te sustinet

De magnitudi-
ne obligatoris

Dialogus Secundus

Hō tenet agere grās deo p hīs q creature in se boni acceperunt.

nō solum qz est. sed qz etiā tibi neccāria est. Amplius tñ debes p aq̄ quāto ipsa ē terra nobilior z clarior. Multo āplius p aere. p igne: pro sole: p sideribz: p plātis: p animātibz. Pro hīs omnibus maximas et multiplices debes agere grās. Primo pro oībus pfectionibz quas a suo opifice receperūt. Secūdo pro vtilitate z necessitate quā tibi impartūt. Tertio p dignitate z gloria qua cūctis p̄mines creaturis. que q̄uis magnam ingenuitatē habeant: multo tamen te inferiores sunt. Et quia nō cognoscūt se habere qd̄ habēt: ideo nesciūt quid suo opifici debeant. Verū quia hō id solus agnoscit z quotidie pfruitur eaz beneficio. idcirco homo tenet agere gratias creatori. et eam illi beniuolētiam repēdere quā singule pro se creature tenent. quia ip̄e solus id nouit z potest. Ut aut̄ melius me capias hoc recipe exemplum. Si tu esses solus sapiens in ciuitate tua. z ceteri om̄es aut fatui essent aut pueri. z rex hispaniarum pferret toti ciuitati magnū aliquod bñficiū qd̄ in singulis distribui necesse sit. nōne tu q̄ solus p̄e ceteris es sapiēs tenetis agere gratias regi largitori. ne ingratitude populū p̄uocatus minas inferat ciuitati. Qd̄ si nō feceris z teipm q̄ dignus es z reliquos om̄es miserabiliter p̄dis. At nūc p̄gnosce in summa magnitudinē obligatōis tue. p̄sidera diligēter multitudinem. diuersitatem. vtilitatē. necessitatem. nobilitatem z bonitatem omniū rerum trium graduū. Vide q̄ innumera/biles q̄ nobiles sint res primi gradus. Vide nobilioz gloriā rerū secundi gradus. Vide quoqz ingentē pulcritudinem et multitudinē rerum tertij gradus. Vide p̄terea omnium simul numerū sine numero. mensuram sine mēsurā. z ex infinita multitudine z pfectione earū infinitam intellige hoīs obligatōnē. Quid nunc animi habes. Dominicus. Video beu miserum hominem hīs beneficijs non tam leuari q̄ opp̄mi. Raymūdus. Opprimitur plane si gratus non fuerit et beniuolus. Dominicus. Et quomodo poterit gratias agere tantas: tam immensas.

Nota summā obligationis

Quo homo est etiā obligatus

deo p hīs que accepit in seipso

¶ Capitulū. xvij.

Capitulum xvij.

Aymūdu. Audies hec postea. Interim q̄so diligenter aduerte q̄ntū astringeris deo p̄ h̄is q̄ accepisti in teipso naturalib; bonis: que sine p̄paratōe s̄t ceteris oībus p̄stantiora. Accepisti em̄ esse z viuere sentire z itelligere z corpus z animā. Si debitor es p̄ mūdo: multo amplius p̄ teip̄o. z tāto amplius quāto tu mūdo es melior: nobilior: p̄stantior. Mūdu em̄ totus p̄pter hoīem factus est: cuius z p̄modis seruit z necessitatib; Dominicus Hinc facile intelligo hoīem fm̄ animā immortalē esse atq; p̄petuū: cū video tā nobiles tā preciosas z etiā immortales aliq; creaturas in obsequiū hoīs incuruari. Et qz is qui seruit sp̄ est suo dño minor. iō si creature nobiles atq; immortales seruiūt hoī: necē est sit hō multo nobilior. multo immortalior. Uex tu qd̄ cepisti p̄sequere. Bay mūdu. Obligat̄ itaq; hō p̄ illo esse quod accepit. qd̄ quidem esse in unmesum plus valet q̄ esse oīm creaturaz. Nō aut̄ tm̄ accepit eē: sed etiā formosum z pulcrū z artificiosum: cui pulcritudinē sol z sidera obstupescūt. Obligatur scđo p̄ sua vita q̄ est multo p̄stantior q̄ oīm aliaz vita. Omnia em̄ p̄pter hoīem viuūt. ipse aut̄ nō ecōuerso. Obligat̄ preterea p̄ eo qd̄ h; et sensum z intellectū z libez arbitriū. rem vtiq; gradissimam dignissimā: singularissimā. Plus em̄ ponderat libez arbitriū q̄ esse: viuere z sentire oīm rez. nam p̄pter hoc oīa sunt cōdita: oīa instituta. Habes ecce p̄ncipem z impatorem totius create nature. z vide decentissimā oīm rez seruitutē. Nam eē viuere z sentire que s̄t in creaturis sunt p̄pter esse viuere z sentire hoīs. Hoīs p̄o esse viuere z sentire suo seruit libero arbitrio. Oīa ergo q̄ sunt in hoīe p̄tinue laborāt vt sedeat rex liberū arbitriū. qd̄ immortale est atq; diuinū. Vñ sicut oīa creata triū graduū h̄nt nobilius esse viuere z sentire in ip̄o hoīe q̄ in seip̄is. h̄nt em̄ esse humanū in hoīe z p̄ hoīem iungunt̄ libero arbitrio. iō oīa creata respiciūt ad illud eē nobile qd̄ h̄nt in hoīe: qd̄ z appetūt p̄petuo p̄seruare. Oīa ergo ordinatur ad hoīem gradatim ascēdendo. hō vero sine medio p̄pter ip̄m ordinat̄ arbitriū. Sup̄ oīa itaq; sedet: imperat z dñatur libez arbitriū. nec h; aliqd̄ creatū sup̄ se. sed solus creator deus illi p̄sudet. illud moderat̄ z p̄tinet. Est ḡ libez arbitriū nobilissi

Obligatur hō deo p̄ suo esse. qd̄ est nobili⁹ q̄ esse omniuz creaturarum

Nota dignitas tē libi arbitrii.

D iij

Dialogus Secundus

ma sedes dei: quod immediate deū attingit. deū continet et possidet in eternū. **Dominicus.** Video obligationem hanc hominis magnā nimis quā per liberū arbitriū astringit deo per quod hominem sustulit de gradu in gradū donec ipsum eleuet ad seipsum. Est enim liberū arbitriū imago et similitudo dei viua diuinā exprimens gloria et maiestatem. Per hoc enim est homo immortalis. intellectualis. eternus. et suo factori simillimus. Fateor itaque plus hominem obligari per libero arbitriū quam per toto quē possidet mūdo. **Raymūdus.** Non solū autē pro libero arbitriū. sed etiā per suo corpore debitor manet. **Uide** corporis tui sapientissimā et artificiosam fabricā oīa mūdi corpora precellentē. **Uide** pulcrā membrorum oīm compaginē et proportionē. oīa mēbra se inuicē inuant: fulciūt: obsequunt. **Uide** quā formosa sit facies. quā frons serena. quā lingua facunda. quā oculus serenus: quā manus prompta. quā officiosus pes. quā oīa mēbra plana: necēria: proportionata et pulcra. **Uide** staturā corporis in sublime porrectā. **Prona** enim cū spectet aīantia cetera terrā: os homini sublime dedit celūque videre iussit: et erectos ad se deorsum tollere vultus. **Uide** preterea quāti quodque mēbrum precij sit. valoris et necētatis. **Nolles** enim vno carere pede aut manu per toto vniuerso. **Qui** tibi oculū redderet excussum aut dētem aut aurē: sp̄ illum maximo fauore diligeres. **Hinc** pensa quā tū abs te diligere debet factor tuus. quod non vnu tū sed vniuersa tibi mēbra prepegit. distribuit. ordinauit. **Dominicus.** Satis intelligo plus me debere optimo creatori per meo corpore quam per omnibus que extra me sunt innumeris beneficijs. **Raymūdus.** Si tantū debes per corpore quod caducū est atque mortale: quantum putas per nobilissima et sp̄ victura aīa te quoque debere. **In** fudit enim pulcro corpori tuo aīam pulcerrimā et nobilissimā deus quod possit ipsum et sua organa replere. viuificare. mouere. dirigere. moderare. **Sicuti** enim corpus habet multa mēbra et organa ad modū distincta. ita et aīa ornata est et dotata varijs virtutibus. potestatibus et officijs naturalibus quibus corporis organa moueantur et in suas actiones destinant. **Videmus** quod in vnoquoque regno sunt inferiora officia: vt officia agricolarum: mercatorum: opificum. **Sunt** et media officia et multo his digniora. vt militū. iudicum comitū et baronū. **Sunt** quoque et dignissima officia. vt p̄sulū et

Hō obligatur
deo p suo cor/
pore.

Hō obligatur
pro anima

Nota hic va/
ria anime hu/
mane officia

26

Capitulū xvij.

senatoꝝ qui regi ꝑsulant ꝛ assistunt. Pari mō in regno aie hu-
mane sunt infime ꝑtutes: vt est nutritio. augmētatio. genera-
tio. que se hñt instar colonū. mercatoꝝ. ꝛ opificū: q̄ sustinent ꝛ
laborāt ꝑ toto regno. Iste tres ꝑtutes ꝑtinent sub vna pote-
state generali q̄ virtus vegetatiua nūcupat. Et hñt secū alias
adhuc q̄ttuor virtutes. scz virtus appetitiua: cuius officiū est
cibū desiderāter attrahere. ꝑtus retētiua cuius est cibū retine-
re. ꝑtus digestiua cuius est cibū coquere. ꝛ ꝑtus expulsua cu-
ius est supflua reijcere ꝛ bonū chīmū in oīa membra trāsmitte-
re. Sūt sc̄do altiores his virtutes ꝛ ptātes in aīa. vt est potē-
tia qua videmus. audimus. olfacimus. tangimus. gustamus
Visus app̄hendit oēs colores: figuras: lucis ꝛ radioꝝ pulcri-
tudines. Auditus omnes sonos: ꝛ voces: ꝛ armonias: sono-
rumq; ꝛ vocū differentes cōsonantias. Olfactus oīes odo-
res quozum nō est numerus. Similiter de tactu gustuq; di-
cendum est. Inter has tamē sensituias potentias est quedam
dignitas. Nā visus melior est auditu. quia remotius solemus
videre q̄ audire. ꝛ audire q̄ odorare. Gustus autem ꝛ tactus
sunt ceteris segniores. eo q̄ obiectum volunt habere coniu-
ctum. Sunt quoq; tertio ꝑter has occultiores ꝛ nobiliores
virtutes que habēt organa īteriora in cerebro: vt sunt sensus
communis. imaginatiua. fantastica. estimatiua. memoratiua.
Quarto post istas est in anima virtus motiua de loco ad lo-
cum: quam a capite ꝑhīsici dicunt ꝑcedere. ꝑer hanc anima
dilatat. extendit. constringit. erigit. attrahit sua mēbra. Quin-
to post istum statum virtutum ꝛ officioꝝ que habent cū or-
ganis corporeis coniuñtionem et cū carne opantur: sequit̄ in
regno anime alius quidam status virtutum et potestatu om-
nium nobilissimus quibus competit omne moderamen virtu-
tum ꝑcedētium. Sūt em̄ in aīa due altissime potestates que
habēt distinctas inter se operationes ab organo corporeo pe-
nitus sepatas: que sunt intellectus ꝛ volūtas. Intellectus cō-
sultat. iudicat. discernit. Voluntas tanq; imperialis maiestas
precipit. imperat. ꝛ ad executionem consulta demādat. ꝑre-
ter has virtutes naturales quibus anima decorata est potest
insuper de nouo ornari ꝛ vestiri moralibus ꝛ gratuitis bonis

D iij.

Dialogus Secundus

et p gratiā sui creatoris .z per industriam prope sollicitudinis

Dominicus. Anima duerti acri ingenio cuncta que de aīe officijs ostēdisti: z video hoīez multo amplius q̄s p̄us suo opīfici debitorē fieri. Munera em̄ ista que in aīa hō suscepit inestimabilem illi conferūt dignitatem.

De magnitudine obligatiōis ex

pte dantis z recipientis

¶ Capitulū. xvij.

Raymūdus. Satis nūc audisti ni fallor q̄ntū deo astrin- geris ex pte innumerabilis muneris. audi etiā qd debe- as ex pte largiētis dei: z ex pte hoīs recipiētis

Dominicus. Undiq̄ me niteris p̄plicitū retinere vt nusq̄s mihi diffugium pateat

Raymūdus. Utinā tanta tibi bñficiōz vincula pos- sum inijcere vt in reliquū nō possis a tuo muneratore diuelli.

Verū nūc respice diligēter volūtatem. affectū. z liberalē mu- nificentiā dñi dei tui. z copiosissimūz te intelliges debitorem.

Duo sunt mu- nera creatoris vñū aptum. ali- ud occultum. scz amor.

Duo in genere s̄t munera creatoris. vñū visibile z manifestū. aliud inuisibile z occultū. Donū manifestū est mūdus. z quic- qd in se retinet minor mūdus scz hō. Donū occultū est amor

dātis q̄ est inuisibilis. Primū tñ donū qd hoī cōtulit deus est suus amor: qui radix est z fundamentū oīm donoz.

Fam hec externa dona multa z magna signa sunt maximī z ardētissimī ad nos amoris dei

Logita nūc queso ex magnitudine oīm do- norum infinitā amoris magnitudinē. Et qz deus totū mun-

dū cōdidit ppter hoīem. ideo primo dilexit hoīem z oīa alia ppter hoīem. z ita in alijs creaturis nō dilexit nisi hoīem quē

sup oīes exaltauit: ornauit: nobilitauit. Verum qz amor dei excedit in infinitum oīa dona creata. ideo deus cū dedit ho-

mini suū amorem dedit ei munus infinitū: inappreciabile: in- estimabile. Certe vidisti obligatiōem omniū maximam. Quia

igitur amor dei ad hominē est purissimus. ardētissimus. since- rissimus. summe liberalis z mere gratuitus. iō sine vlla ppara- tōe plus est obligatus hō p solo amore dei q̄s pro vnīuersis ex-

tra susceptis. Hec em̄ oīa etsi multa sunt tñ finita s̄t. At amor dei est funditus infinitus.

Dñicus. Libēs suscipio hoīem sic amari. s̄ obligatiōis magnitudinē expauesco

Raymūdus

De maxia ob- ligatiōe ex pte amoris dei.

27

Capitulum XIX.

Diximus obligatōem ex parte largiētis. nunc eaz intellige ex pte recipiētis. **L**argitor omnium bonoz deus munera sua hoī cōtulit ex libera z gratuita bonitate. sed hō ea recipit ex mera necessitate. **U**elit em̄ aut nolit necē habet sibi assumere dona dei: sine q̄bus nec ad momentū poterit pmanere. **N**ūquid ea tu poteris refutare. nunq̄d potes dicere deo: nō opus habeo sole tuo. nō opus aere. aq̄. terza. munera tua alteri largire ego ea amplius nō recipio. **S**i vides ergo inenitabilē hoīs nccī/tatem: agnosce z obligatōem. **A**gnosce quantū debeas amico optimo z fidelissimo q̄ te cōtinuo in esse cōseruat. qui tuis necessitatibz z modis sua dona ministrat. **D**ominicus. **A**gnosco obligatōem infallibilē. indelebilem. ppetuam. imortalē et cartā insolubilē digito dei in qualibet creatura cōscriptam. quam dū lego nō possum maximū me debitore nō agnoscere. **S**ed quousq; aiā meam defatigas z non dicis mihi quid p tantis bñficijs refundere debeas creatori. **E**rubesco ingratus inueniri. sed quō satis gratus efficiar nondū intelligo.

Hic ostendit quid hō refundere tenetur p acceptis bñficijs: suū scz amorem ¶ Capitulū. xix.

Aymūsus. **E**cce iam incipiā satisfacere votis tuis. **S**z dicito mihi. credis etiā hominē habere aliqd tale quod possit deo retribuere in recōpensam condignā tantoꝝ bonoz.

Dominicus. **C**redo equidem. nunq̄s em̄ equissimus deus (qui hoīem pdere nō vult) tantis eū bñficijs cumulasset: nisi nosset penes hoīem residere aliqd quo suā possit soluere obligatōem. **A**lioquin in suā vltimā ruīnam hec illi eēt munera collata: qd̄ de optimo largitore nefas est credere. **R**aymundus. **I**ta queso sic senti de dño in bonitate. **H**abet ergo aliqd homo qd̄ reddere possit z debeat ne iudicē ingratus. **N**ō hoc erit mūdus iste. quia nō est pprium hoīs bonū. **N**ō ipm hoīs corpus. quia p violentiā ab eo auferri pōt. **O**mnia em̄ que extra animam hoīs sunt: sua nō sunt. quia caduca et mortalia sūt. **U**erum quia recōpensatio debet correspondere amori largiētis. amor autē largientis est immortalis: spūalis: inuisibilis: ita id quod bō retribuit suo datori debet eē immortale: spūale.

Dialogus Secundus

Inuisibile. sincerum. purum. et in sua potestate integre constitutum. Hoc autem est liberum arbitrium. non autem intellectus liberi arbitrii sed voluntas quae sola est libera et spontanea et suuipius impiosa deum. quae sicut a nullo cogi aut impediri potest: ita nec ullatenus auferri. Nec autem voluntas donum in se possidet mere liberum et spontaneum. sed amorem qui a voluntate procedit ortu spontaneo. Hunc amorem voluntas liberali munere deo dare potest per beneficium acceptis nec quicquam amplius ab homine deus ipse reposcit. Nihil aliud habet homo in se vere proprium quam amorem qui est totus thesaurus hominis honorabilis. preciosus. liberalis. perpetuus et charissimus creatori. Inuenimus igitur rem quam maxime quaerebamus. Qualis tibi quae solo videtur Dominicus. Res optima. prestantissima. et quod preimum est homini facillima. Nunc homo a deo efficiatur. habeo enim vnum retribuam deo pro omnibus quae retribuit mihi. diligam. amabo. amplectabor. Raymūdus. Deo equissimum est amorem amorem rependere. et liberalissimo sincerissimoque amatori deo: liberale sincerumque reddere amoris obsequium. Amor enim pro se placet et propter se. et pro ceteris acceptus est deo. iocundus. dulcis. amabilis. Licet enim deus sit omnium verorum et pulchrorum bonorum ditissimus possessor nec ulla re egeat. vult tamen ab homine munera amoris accipere quae se exposcit. quae et ambit et diligit. Amor quippe solus est pro quem potest homo correspondere suo amatori. Si deus te arguit: aut irascitur: aut minatur. tu illi iuste nec irasci nec minari potes. Sed si te amauerit tu iuste illum reamare potes. non tamen ex equo. cum amor dei sit infinitus. tuus vero pro prius est et mensura habet. Debet tamen esse mundissimus. integerrimus. sincerissimus. plenissimus. sanctissimus. Abominatur enim deus caducum: permixtum: corruptumque amorem. qui suo purissimo amori respondere non potest. Domini cus Nihil ista hac tuaveritate verius Raymūdus. Cognoscis nunc quod amorem tuum abs te exigit amator deus: audi propter formam quam amare te oporteat Hanc amoris formam et a creatore et a creaturis potes addiscere. Creator tuus pro ceteris creaturis magis te diligit. ita et tu pro ceteris tuum dilige creatorem. Item creator tuus omnia alia propter te diligit: et tu omnia dilige propter creatorem. Item creator omnes suas creaturas in tuum transmittit obsequium. tu vero quicquid habes optimum in illius famu-

*Quod solus amor
liberi arbitrii
potest deo pro suis
muneribus satisfacere.*

*Nota valores
amoris*

*Solo amore
homo respondet
suo creatori*

*Quo amandus
est deus hanc
formam accipere
a creatore et a
creaturis.*

L

Capitulum XIX.

latum expende. Item creator tuus te diligit infinito et perpetuo amore. ita et tu illum semper dilige ex toto corde tuo. ex tota anima tua. et tota mente tua. Habes formam amoris de creatore: nunc eandem formam recipe a creaturis. Creature impediunt tibi suum beneficium et obsequium de optimo quod habent et totum quod possident. ita et tu quod in te optimum habes scilicet amorem tuo tribue creatori. Creature totis viribus tibi deseruiunt tu quoque quicquid virium habes in amore tuo tribue creatori. Creature continue et sine intermissione die ac nocte sereno vel turbulento tempore tibi obsequuntur. ita et tu omni tempore in prosperis et in aduersis tuum dilige creatorem. Creature soli tibi seruiunt et nulli alteri. ita et tu solum tuum dilige creatorem. et neminem dilige nisi propter ipsum. Creature tibi seruiunt secundum propriam naturam et modum suum. ita et tu debes obsequi deo tuo secundum modum nature tue ex libertate et bona spontaneaque voluntate. Creature dant tibi sua munera in summa qua preualent perfectione. Arbores enim et vites exuunt tibi suos fructus maturos. bonos. dulces oblectabiles. Non enim acciperes ab eis fructus amaros. virides. acerbos. corruptos. Ita et tu quoque da operam ut deo tribuas amorem maturum. dulcem. amabilem. bonum. integrum perfectum. Postremo creature non tibi seruiunt cum dolo: cum fraude. cum pigritia. ignavia. secordia. sed simplici et prompta intentione. Ita pariformiter serui deo tuo ut non ambules in vanitate: et festinet in dolo pes tuus. Dominicus. Acriter me incendit institutio tua. et amoris formam nunc abs te digestam studebo pro viribus emulari. Nam ut video nulla relinquitur homini excusatio quin suum debeat amare factorem. Amor enim cum filius sit libere voluntatis a nullo impediri potest quin omni momento suum possit opus implere. In amando quoque nullus labor. nullus dolor nec tristitia: nec tedium. nec fastidium. Amor enim omnes labores reddit suaves. amabiles. voluptuosos. Hinc iam manifeste lucet summa erga hominem dulcedo et benignitas conditoris. qui datis tantis beneficijs hominem non obligauit ad rem penosam laboriosam: et fatigabilem. sed ad id quod maxime est appetibile et delectabile.

Dialogus Secundus

Quod debitu; amoris quod hō red

dit creatori ad hoīs meritū z pmodū reuertit̄ ¶ Caplm. xx.

Raymūdus. Sicut lucet benignitas maḡ creatoris. eo q̄ obligauerit sibi hoīem ad amorē: rē maxime delectabi-
lē: ita oēm excedit benignitatis mēsurā: q̄ ip̄am amoris obli-
gatōem ad solā hominis p̄uertit vtilitatē. Licet em̄ deus no-
strū ambiat amorē z vehemēter exposcat: hoc tñ facit vt inde
hō ditetur. pficiat. nobilitet̄. Videmus em̄ q̄ obsequiū crea-
turaz in magnā vertitur hoīs vtilitatem. ita z obsequiū amo-
ris quod hō exhibet deo cū deo p̄desse nō possit (ip̄e em̄ bono-
rum nostrorum nō eget) vt hoī prosit necē est **Dominicus.**
Nō debet igitur homo ociosus eē. sed sicut creaturaz recipit
vtilitatē: ita z ipse opificē diligendo suis etiā debet p̄modis in-
dulgere. **Raymūdus.** Debet utiq;. Duplex em̄ necitas ho-
mini incūbit. Indiget em̄ esse z vt p̄seueret in esse. secūdo indi-
get vt habeat fructuosum atq; optimū esse. A seruitio creatu-
raz que naturalr z ex necessitate seruiūt hoī: hō recipit esse et
durat in eē. sed a seruitio amoris quod hō exhibet deo (q̄ libe-
re ac voluntarie agit: atq; iō meritoz) hō recipit fructuosum
atq; optimū esse. Creature seruiūt tibi vt esse habeas: tu vero
deo obsequeris vt optime habeas. Sed qz prestātius est op-
time esse q̄ esse solū. ideo obsequiū hoīs est sibi multo melius
q̄ quod accipit a creaturis. Verum quēadmodū creaturarū
seruitus est homini p̄tinuo neccāria. ita z neccārium est homini
seruire deo si velit vtiliter p̄manere **Dominicus.** Vehemē-
ter assentior. Nam sicut necē est hoī corporaliter mori si suū illi
creature obsequiū denegarint. ita z spūaliter eū mori necē est
si deo suo seruire p̄tempserit Qui ergo nō seruit deo vere mor-
tuus est. nec quicq; pficit hoī obsequium creature: nisi ip̄e ser-
uiat creatori. Hoc em̄ secūdo obsequio cessante p̄mū frustra
impēditur. Perdūt em̄ suam vtilitatem creature q̄ p̄pter ho-
minē institute sunt: si hō suo factori obseq̄ contempserit. Et ta-
lis homo quantuz in se est cassat z frustrat totum vniuersum.
Raymūdus. Hinc manifeste intelligis oportere hominē
p̄ amorem dño deseruire: vt dū ipse diligētī obsequio deo col-

Duplici neci-
tate hō tenetur
suuz amare fa-
ctorem.

Capitulum XXI

ligatur. alie etiā creature omnes hoī seruiendo hoī copulant.
 et p hoīem deo. Obligatio itaq; amoris omnia cōplet. oia con
 summat. z totū deo alligat vniuersum. Vide nūc mirabilem
 dulcēq; circuitū. Ab amore creatoris oia pcesserunt: z p ho
 minis amorē ad deū omnia cōsummant. Et sic apparet palam
 q; hō deum diligēs est mediator quidā inter creatorem z ipas
 res conditas. qz p ipm cum deo redeūt z ad deū. Q; si hō deo
 p amorem nō adhesionem: sicut ipse inordinatus est z dissolutus.
 ita ipse in penā suā oia disūgit: dissoluit: diffibulat. nec crea
 tori utilis nec dignus creatura. **Dominicus.** In mirabilē
 me lucē raymūde extulisti z in ardentissimā flammā: vnde tibi
 maximas habeo gratias **Arbitro:** em̄ iam tandē te de amore
 vltimam sententiā posuisse **Raymūdus.** Reuera nō posui.
 multa em̄ z magna de amore adhuc locuturus sum z q; stupe
 re te faciant vehemēter. **Dominicus.** Oro te obsecrās o di
 lectissime pple desiderii meū: z qd̄ reliquū est ocūis edicito

Q; amoris ob
 ligatio omnia
 consummat

Q; hō obligatur amare etiam
 omnē creaturā: z precipue dei imaginē **¶ Caplin. xxi.**

Raymūdus. Unū adhuc nūc dicam: cetera alteri dyalo
 go conseruabo. Sicut hō obligat primo suum diligere
 creatorē. ita post ipm oēs debet diligere creaturas: nō in quā
 tum sibi vtilis aut necērie sunt. sed qz dei amatoris sui creatu
 re sunt. Et quia nō omnes creature sunt equales. sed vna est al
 tera pstantior. et illa oīm prestātissima z dignissima q; dei in se
 imaginē z similitudinē reprēsentat. ideo pre ceteris hō debet sui
 creatoris imaginē. id est hoīem amare: colere: venerari. Cum
 em̄ quilibet hō ita p̄tinet in se sui creatoris imaginē. sicut cera
 formā signaculi cui imp̄mitur. iō obligat quisq; diligere altez
 sicut seipm siue amicus sit ille siue inimicus. siue profuerit siue
 etiā obfuerit. Semp em̄ hō imago dei est. sp̄ maximi p̄ditoris
 nobilissimū plasma est **Dominicus.** Hinc ego palā excipio
 oportere vnūquēq; hoīem diligere alterū sicut suā ipsius ima
 ginē: sicut suā ipsius naturā Et ideo qlibet tenet estimare z ap
 p̄ciare alterū sicut semetipm. Tenet quoq; oē bonū quod sibi
 quisq; cupit inquantū dei imago est hoc etiā alteri cupere: alte

Hō tenet suū
 diligere p̄xim.

Dialogus Secundus

Q a creatore
et a creaturis
hō discit suum
diligere, primū

ri imp̄cari: alteri si potest etiā cōferre. Debet igit̄ esse inter om̄nes hoīes vna eterni federis p̄paginatio. vna pax. vna cōcordia. vnū velle. vnū nolle. **Raymūdus.** Iustissimū est quod tu loqueris. Ex quo em̄ hec obligatio qua hō tenet̄ amare hominē: originē ducit ex obligatiōe qua hō astringit̄ diligere creatore. ideo sicut ista est rectissima et in iure nature fundata: et est prima iusticia: ita et altera est sc̄da iusticia: recta: sancta: et in iure nature radicata. **Accipe nūc formā huius obligatiōis a creatore et a creaturis.** **Primū** creator oībus hoībus indifferēter suā partitus est imaginē et suā similitudinē. tu q̄z oībus cōicibilē te prebe et liberalē. **Creator** sine acceptiōe p̄sonarū oēs homines inquantū sunt sue imagines cōi diligit amore. ita et tu quoq̄z oēm hoīem dilige. **Creator** equali pietate om̄i hoī sua b̄nficia indulget: et solem suū oriri iubet sup̄ bonos et malos. et pluit sup̄ iustos et reprobos. et tu quoq̄z om̄i petēti te tribue. et quicquid habes libet̄ imp̄tiri stude. **Secūdo** accipe hanc formā et a creaturis. creature que hoī iussu creatoris inseruiūt nō magis vni obsequuntur hoī q̄z alteri. nō plus p̄ vno laborāt q̄z p̄ altero. neq̄z amplius maiorē respiciūt q̄z minorē. nec nobile q̄z ruralem. **Elemēta.** plante. arbores. aīalia nō plus seruiunt regi q̄z militi. nec plus seruo q̄z d̄no. **Sicut** ergo creature hoī obsequuntur inquantū dei imago est et equales inter se reputāt oēs hoīes. ita et tu quoq̄z eq̄liter dei imaginē in quolibet hoīe venerare: nec estimes naturali p̄ditione alterū alteri p̄ferendū

Quāte digni-
tatis sit ima-
go dei.

Dominicus Nō solū ex his q̄ dicis colligo formā amoris v̄x etiā quāte sit maiestatis. dignitatis. gl̄ie et excellētie imago dei luceclarius intueor. cui suus creator tantā imp̄dit sollicitudinē: quā honorat. diligit. venerat̄. cui etiā creature multe: nobiles et sublimes innigilāt. seruiūt. obsequunt̄. **Satis** hinc patet quantū debz honorare hō hoīem: q̄n̄ illum et deus maximus et vn̄uersus orbis venerat̄

Q amor quo
hō diligit p̄xi-
mū in hoīs ver-
tū utilitatem.

Raymūdus. Nolo etiā te lateat q̄ hec obligatio amoris redūdat et reuertit̄ in solā hoīs utilitatē in suū commodū et meritū. **Licet** em̄ amor tuus quo primū diligis plerūq̄z illi aut utilis est aut iocūdus: tibi tamē sp̄ est meritorius. **Dū** em̄ hō primo deū diligit. ac tum primū imaginē dei: inde sibi colligit oē bonū suū. om̄e meritū. om̄ne

30

Capitulum xxij

gaudium. laudē. salutem ⁊ gloriā. Et quanto adiecerit plures
ppter deū hoies diligere tanto dītescit amplius. tāto fit ⁊ no/
bilior ⁊ seipō quotidie maior. Multa adhuc de natura amo/
ris: de eius virib⁹ ⁊ pprietatib⁹ differenda sunt. sed vides quia
iam sol hēsprias se mergit in vndas. nox quoq; suas ymbrias
iam minitans: ⁊ cibū nos ⁊ somnū capere adhortat. In crasti
nū igit que de amore supsunt reseruemus Dominicus. Li
cet a tuo sermone inuitissimus ipse diuellar: pareo tū votis tu
is: vt paululum viribus recollectis nouus in crastinum dis/
putator aduenias.

¶ Finit scōs dyalogus de bñficijs dei ⁊ hoīs obligatiōe

¶ Incipit tertius de amore ⁊ virib⁹ eius. ⁊ ditōib⁹ ⁊ fructib⁹

De additionibus et proprietatibus

amoris.

¶ Capitulum. xxij.

Dominicus. Totam pene noctem insomnē ha/
bui ita erā tua spōsione sollicitus. optabam cre
bro diē fieri: ⁊ mollē desidēq; aurozā arguebam
q; titani mariti croceum nollet cubile deserere.
Occurro aut nunc tibi festinus et alacer audire
que pollicitus es. Scio em̄ stupēda te atq; admodū vtilia de
amore dictur Raymūdus. Amo mi dominice ardēs desi/
deriū tuū. quod ⁊ me quoq; acriorē reddit ⁊ magis spontaneū
Meministi ne supra me dixisse nihil nos habere in nostra po
testate ⁊ quod vere sit nostrū pter solū amorem Domini/
cus. Memini equidē. Nam amor noster (vt ipse dixisti) est to
tum bonū nostruz: vnicus ⁊ preciosissimus noster thesaurus
et cuncte diuitie nostre. Cetera quippe om̄ia ⁊ fortune ⁊ cor/
poris bona nec vera nec nostra sunt Raymūdus. Si ergo
amor est illud vniciū quod habemus: hinc sequit̄ q; amor bo/
nus est totū bonū nostruz. ⁊ amor malus atq; puerfus est om̄e
malū nostrū. Nā si nihil est vere nostrū nisi amor: si amor ma
lus fuerit quicqd habem⁹ malū est. si bonus bonū ē. Sequitur

E ij

Dialogus Tertius

quoque si amor noster bonus fuerit nos etiam boni sumus: si malus mali. Solus igitur amor hominis hominem facit vel bonum vel malum. Preterea cum nihil possideamus vere nisi amorem. id est quando dedimus alicui nostrum amorem totum quod habebamus dedimus nec quicquam reliquum habemus quod tribuamus. Hinc etiam sequitur quod si perdidimus amorem nostrum omnes nostras divitias perdidimus. tunc aut perdidimus si illi nostrum amorem contulerimus cui omnino dare non debuimus. Preterea si bonum omnem nostrum est amor bonus: et malus amor nostrum malum: sequitur pulchre quod virtus nihil sit aliud quam amor bonus. et vitium amor malus. Cuius ergo amor bonus est: hic vir virtuosus appellandus est. cuius vero amor reprobus fuerit hic viciosus et reprobus censendus est.

Dominicus. Presentio dulcem fragrantiam sermonis tui: et in mirabilem me cognitionem cupis erigere. ut dum cognouero omnem bonum nostrum in amore constitutum: habueroque de amore veram scientiam. habeam etiam et de toto hominis bono maloque scientiam. Quam qui ignorat cecus est et manu temptans: et se et omnia nescit. Raymundus. Hinc iam amoris proprietates attingamus. Quarum prima est quod amor habet virtutem uniuersalem: perueniendi: perueniendi: transformandi. hec est amoris inseparabilis conditio. id est amor uniuersalem cum re amata et in se transformatur. Secunda conditio est. quia amor de sua natura est donum liberale. sponte enim alteri se tribuit. cogi enim non potest: nec dari nec auferri se inuito. Hinc sequitur quod amor est vere illius cui datur. et transit in veram possessionem rei amate. et ideo res amata in suo retinet dominio amorem qui sibi ultro donatur est Tertia conditio. quod amor quocumque vadit semper secum pertrahit voluntatem quam habet plenam in homine imperium. et ideo etiam secum portat totum hominem. Et ideo quando amor alteri se tribuit: totam tribuit voluntatem et totum hominem: qui etiam conuertuntur in rem amatam. Quarta conditio. quod ista peruersio amatis in rem amatam non est violenta. non coacta. non laboriosa. sed spontanea. liberalis. dulcis. detestabilis. et ideo voluntas que iungitur rei amate non potest ab ea separari per aliquam violentiam. sed sponte et mere libere. Quinta conditio. quod amor licet mutet voluntatem in rem amatam. tamen amor semper permanet liberalis amor. et suam retinet naturam Voluntas quoque licet permutetur in rem amatam cuius et naturam induit et formam

Nota hic proprietates amoris

34

Capitulū xxij.

tamē semp permanet volūtas: nec ideo destruit quia mutatur
Sexta cōditio. q̄ amor talis efficit qualis est res q̄ amatur. z
 talis fit ipsa volūtas qualis z amor. Res em̄ p̄mo z p̄ncipali-
 ter amata nomē: naturam: z formam amori tribuit z volūtati
 Hinc seq̄tur q̄ si volūtas terrā amet: terrea luteaq; sit z amor
 dicit̄ terrenus. Si amat res mortuas caducas sup̄fluas: vo-
 lūtas nuncupat̄ mortua sup̄flua caduca. Si amat hoīes hūā-
 na dicit̄. si deū diuina. Ex isto liquet q̄ hō pōt p̄ amorē quem
 gerit sponte mutari in rē multo se meliorē vel multo se viliorē
Septima. q̄ amor ex sua natura semp se erigit ad amandū id
 qd̄ est se p̄stantius: nobilius: z dignius. Hoc patet in naturis
 aliarū rerum que sp̄ se ad meliora z p̄fectiora sustollūt. Nā ele-
 mēta mutant̄ in plantas. plante nutriūt aīalia. quoz caro co-
 mēsta in carnē format̄ humanā. Ita ergo z volūtas nostra et
 amor noster (vt nō degeneret a rebus sub se creatis) debet sp̄
 id amare qd̄ est supra se: z amādo in id p̄verti quod ē multo se
 nobilius: p̄clarus: excellētius. Verū qz nihil est supra volū-
 tatem nostrā qd̄ sit ip̄a melius z p̄fectius q̄ ip̄e summus z eter-
 nus deus: ideo volūtas merito tribuere debz amorē suū maxi-
 mo deo: z in illū nobilissimū z p̄stantissimū p̄verti z transfor-
 mari **Dominicus.** Merito id quidē Nam cū turpissimum
 sit volūtatē (que regina est in regno aīe) se inflectere subter se
 ad lutea: caduca. vilia. spurca z p̄temptibilia. idcirco debet se
 sursum erigere. deū intueri. deū amare. deū cōplecti z in ip̄m
 trāsformari. qui est summū: eternū: nobilissimū: z optimū bo-
 num **Raymundus** Gaudeo te sapere q̄ dico. sed nūc conse-
 quēter ausculta. **Octava cōditio** est. q̄ amor ex quo est res no-
 bilissima. dignissima. z liberalissima q̄ mutat ip̄am volūtatē
 in rem amata: z ponit eā sub imperio rei amate. iō valde iniu-
 stum z incongruū est q̄ res inferior z vilior ip̄a voluntate do-
 miniū arziptat sup̄ eam: eāq; possideat. **Preterea** cū amor sit
 spiritualis z intellectualis nature. z ideo etiā omni re corpora-
 li multo p̄stātiōz. idcirco nulla res corporalis est n̄o amori
 aliquatenus digna. Non debemus ergo amare nec mācipia:
 nec animalia: nec sidera: nec elemēta nec aurum nec argētum
 nec quicq; quod potest aliquo sensu app̄hendi. **Preterea** cū

Dialogus Tertius

indignum atq; iniustum sit q; res equalis dominetur equali. et quia omnis voluntas creata inquantum creata est alteri equalis. ideo nulla creata voluntas est digna nostro amore. nec debet nostre dominari voluntati. Solus igitur deus dignus est qui a nobis ametur: qui nos possideat: qui nos in se convertat. Non conditio q; amor hoc habet a natura q; semper capit et requirit amorem. ideo nulla res debet amari nisi que possit amorem refundere et verius quam acceperit. Nulla igitur res que est nostra voluntate inferior debet principaliter amari. non elementa. non animata. non aliqua corporalia: quia amorem reddere non possunt.

Dominicus. Nichil verius. nam amor qui rebus inferioribus et ratione carentibus attribuitur maxima damna consequitur. Fit enim degener. fragilis corporalis. Aut si versatur circa res humanas fit humanus nec fit se melior nec perfectior. Deus igitur qui amorem refundere potest et multo quam noster est prestantior rem primo a nobis amari debet cuius est amor infinitus. increatus. eternus.

Q amor tantum se dilatat vel amplificat quantum se amplificat res primo amata.

¶ Capitulum. xxiiij.

Raymūdus. Dixi supra q; amor mutat voluntatem in rem principaliter et primo amatam. Transit enim totaliter in eius dominium: et cum ea unitur et complicatur. et idcirco non potest ascendere supra eam. sed ad quemcumque se extendit res primo amata: ad hec omnia se amor extendit. Hinc sequitur q; res primo amata quanto fuerit communis et uniuersalis: tanto et ipse amor uniuersalis fiet atq; communis. Si res amata fuerit aut particularis aut priuata: amor erit et particularis et singularis. Sequitur quoque res primo amata sicut est vna: ita generatur et vnus amor in voluntate qui est eiusdem cum ipsa nature. Et sicut non possunt esse plures res primo amate: ita non potest nisi vnus esse amor in voluntate. Dominicus. Hinc ego colligo q; res que primo diligitur fundat. edificat. et confirmat primum amorem in voluntate qui caput fit et origo omnium aliarum affectionum que pullulant a voluntate. Raymūdus. Pri-

3

Capitulum xxiij.

Denter ergo intelligis q̄ a re primo dilecta generatur in volū-
tate vnus primus amor: a quo tanq̄ a radice surgit quedā ar-
bor in anima: que per tot ramos se multiplicat quot sunt res
que colligantur cum re que primo diligitur. Verbi gratia: ab
vno seminis grano surgit arbor cum innumeris ramis: fron-
dibus: floribus: ac fructibus. Quale semē talis ⁊ arbor: ⁊ om-
nia que ab arboze procedunt. qualis fons tales sunt fontis ri-
uuli. Hinc intellige si amor tuus fuerit bonus. iustus. ordina-
tus omnes alij amōres qui inde procedunt boni erunt. iusti.
ordinati. Si malus fuerit ⁊ corruptus: reliqui mali sunt ⁊ cor-
rupti. Ex isto consequenter animaduertis q̄ necessario om-
ne illud amatur quod coniunctum est cum re primo amata. et
necessario odio habetur quicquid aduersatur rei primo ama-
te. Idcirco primus amor quia solidissime iungitur cū re ama-
ta nulla ratione auelli aut destrui potest nisi venerit alia res p̄-
mo amata que sit ip̄a fortior validiorq̄. Quādo igitur res p̄-
mo amata est ipse deus qui est summa virtus. summa fortitu-
do: summa nobilitas. vera eternitas. ⁊ eterna veritas fit amor
noster fortissimus. nobilissimus. verus. eternus. Et ab hoc
amore pullulāt infiniti amōres. eo q̄ est communissimus. vni-
uersalissimus. ⁊ per cuncta protensus. Qui ergo principaliter
deum amat: amat cum deo ⁊ propter deum omnes creaturas
et fit amor eius amplissimus ⁊ vehementer expansus. Si pa-
teris dicam tibi duo exempla vnde breuiter ⁊ eleganter ista co-
gnosces **D**ominicus Libēter te audio. prosequere **R**ay
mundus. In matrimonio vir principatur: mulier subijcitur.
Item mulier non potest habere nisi vnum maritū: nec potest
a marito q̄ diu viuūt separari. Pari modo volūtas subijcitur
rei amate. nec potest habere nisi vnam rem principaliter ama-
tam. nec ab ea potest q̄ diu ip̄a durauerit separari. Aliud ex-
emplum quo melius cuncta cognoscas. Demus aliquem ho-
minem pauperem ⁊ genere obscurum qui habeat sex filias pe-
nitus equales natura. industria. ignobilitate. vilitate: quarū
vna nubat rustico. altera cūi. tertia militi. quarta duci. quin-
ta regi. sexta orbis impatori. Licet em̄ om̄es he sex filie eiusdē
sint ⁊ generis ⁊ paupertatis. p̄pter viros tñ quibz nupserūt vna

Nota exēplū

Nota duo
exempla:

Dialogus Tertius

fit altera prestantior. nobilior. sublimior. Pari modo intellige de voluntate: que vel ascendit vel descendit iuxta rei amate vel dignitatem vel ignominiam. Item sicut videmus q̄ sponsa sponso suo copulata nouum quendam concipit amorem qui est primus amor: virtute cuius amat om̄es qui habēt cū spō/so societatem vel amicitiam vel parentelam. Hos em̄ omnes ante nō amabat. sed propter amorem viri nūc singulos amat. **Q**uod si vir moriatur et mulier accipiat aliū virum tunc amor p̄mus et omnes alij qui inde originem traxerūt destruitur. et generatur in voluntate mulieris nouus amor qui etiam radix efficitur aliorum amorum. **P**reterea quando mulier virum accipit bonum. diuitem. fortem. nobilem. prudentem: tunc ipsa permanet in pace. in requie. in exultatione. in securitate. in affluentia. in omnium rerum copia. **Q**uod si nupserit viro pauperi. caduco. misero. ignobili. sordido. contemptibili: ipsa efficietur inops. fragilis. ignobilis. sordida. contemptibilis. plena claudibus. angustijs. et miserijs. **H**ec cuncta que de matrimonio diximus applica ad voluntatem et ad rem primo dilectam. et utrobique optimam inuenies consonantiam. **D**ominicus. **L**apio egregiam similitudinem. **S**atis em̄ ex hīs que nunc dixisti apparet q̄ dum voluntas nostra principaliter deū amat tunc fit sublimis. nobilis. segura. pacifica. quieta. robusta. plena gaudijs atq; diuitijs. talis est enim ille quem ipsa diligit. **Q**uod si amauerit creaturam: cū omnis creatura sit fragilis. mobilis. fluens. indigens. insufficiens: tunc ipsa pre inopia tribulatur. contristatur. affligitur. nunq̄ segura. nunq̄ pacifica. nunq̄ firua. **S**ed queso te ex quo de re primo amata iam sepenu/mero loquuti sumus: quot sunt aut esse possunt res principa/liter amate.

Quod tūc due sūt res principaliter amate: et de inimicitia earū ad inuicem. ¶ Capitulum. xxiij.

Aymūdus. **D**ue tūc sunt res principaliter a voluntate dilecte: nec possunt esse plures. sicut nec duo rectores vel pontifices vnius ecclesie. **H**ec due sunt vel deus creator: vel creatura. **P**orro inter creaturas omnes illa res erit primo

Capitulum xxxiii.

dilecta ab ipsa voluntate que illi est magis amica atq; ppinqua
 Verū quia ipsa voluntas potest reflectere suū amorē ad semetip̄as
 ideo inter creaturas maxime amabit seip̄am vt amicam sibi: z
 vt ppinquā. Quādo igit̄ amor dei in voluntate nō est primus.
 tūc ipsius voluntatis amor p̄mus efficitur. Et sic hō quādo de
 um nō amat: amat seip̄m z suā voluntatē. z ipsa voluntas se amā
 do in semetip̄am p̄uertit. z facit seip̄am suū pprium fundamē
 tum extra deū. Et quia p̄ncipaliter solā se amat. ideo cetera q̄
 secūdarario amat: oīa p̄pter se amat: z in oībus nō nisi se amat.
 et quicqd vult ppria vult voluntate: qz nullam aliam sequit̄ vo
 luntatē. Hec aut̄ talis scelestissima impijssimaq; voluntas se so
 lam diligēs: se p̄plectens rapit violēta manu deo cōditori suū
 honorē: suā coronā: suam gloriā. Amare em̄ propriā volunta
 tem soli p̄petit eterno deo. igit̄ quādo humana voluntas amat
 seip̄am: z hō suam p̄mo diligit voluntatem. tunc illud sibi attri
 buit quod possidet solus deus z facit se deū: z dat sibi h̄p̄i amo
 rem: laudē: honorē: z gloriā. Atq; hoc mō fit capitalis aduer
 sarius z inimicus dei: longissime tñ deo dissimilis. Nā licet si
 bi tribuat honorē: deitatē: et gloriā. habet tñ q̄litates in se tur
 pissimas. Nā qualis est amor eius talis et ip̄e. Amor em̄ eius
 est inordinatus: iniustus: falsus: tortuosus: in dei cōtemptum
 odiū z iniuriam p̄citatus. **Dominicus.** Tremere me facit
 sermo tuus. adeo em̄ z vehemēs est z formidatus. **Raymū
 dus** Utinā totus me mundus audiat exclamantem. credo qz
 multi a tanta se iniusticia ac dei iniuria refrenarēt. Verū quia
 in tenebris sunt amatores pprie voluntatis. ideo nō aduertunt
 quō p̄tra se puocent deū vsurpādo sibi dei p̄rogatiuas z dig
 nitates. Qui em̄ se regem facit aduersarius regis est et crimen
 lese maiestatis reus detinet̄. Sed queso te paulo nūc diligen
 tius attēde virtutes z cōditiones z p̄trouersias hoz duorum
 amor. Duo amores p̄mi due sunt radices oīm aliarū affectio
 nū Et quia sunt inter se capitales inimici. iō si vnus bonus est
 aliū vt malus sit oportet. Amor dei sicut est primus bonū no
 strū. primū lumē a quo oritur oē lumen. p̄ma rectitudo. p̄ma
 iusticia. p̄ma amicitia. p̄ma fortitudo. p̄ma quies. p̄ma tranq̄
 litas. p̄ma cōsolatio. p̄ma leticia. p̄ma virtus. p̄ma veritas.

Nota quō hō
 duo amores i
 ter se differūt.

Dialogus Tertius

prima vita. et omnium bonorum operum et cogitationum principium. Ita amor sui proprius est primum malum: a quo oritur in homine omne malum. prima cecitas: prima tenebre. prima obliuio. prima iniusticia. prima discordia. prima imbecillitas. prima turbatio. prima desolatio. prima tristitia. prima rixa. prima nequicia. prima falsitas. prima mortalitas. et omnium malorum operum et affectionum infaustum principium. Amor dei facit voluntatem hominis iustam. sanctam. humilem. benignam. sed amor sui facit eam iniustam: irreligiosam: superbam: turgidam: proteruam. Amor dei facit voluntatem quietam. dulcem. amabilem. sed amor sui reddit eam turbidam: amaram: litigiosam: odibilem. Amor dei facit voluntatem largissimam: amplissimam: capacissimam. sed amor sui facit eam angustam coartatam restrictam. Amor dei reddit voluntatem summe liberam nulli creature subiectam. sed amor sui subijcit voluntatem omni creature et famulam constituit: seruam atque captiuam. Amor dei facit eam immobilem: stabilem: firmam: et perpetua virtute vigentem. sed amor sui (cum circa creaturam versatur que vana est: fluida: mobilis et caduca) reddit voluntatem instabilem: fluctuantem. et omni vanitate subiectam. Amor dei facit voluntatem vnitissimam atque ideo fortissimam. sed amor sui facit eam diuisibilem. fragilem. Amor dei facit voluntatem diuitem: opulentam: optimis repleta dapibus. sed amor sui eam vacuam dimittit esurientem. inanem. et omnibus egentem bonis. Amor dei facit voluntatem habitare in sua patria. in suo regno: in sua domo. sed amor sui facit eam exulem: aduenam: peregrinam et profugam super terram. Amor dei facit voluntatem pulcherrimam et miro decore formosam. amor sui facit eam horridam: tetram: squalidam: et turpissima contagione fedatam. Postremo amor dei clarissimo lumine irradiat voluntatem et hominis intellectum ut nouerit homo seipsum et deum et omnia bona. sed amor sui (quia tenebrosus est) densissima caligine cor hominis obnubilat. ut nec deum nec se nec omnia sciat. **Dominicus.** Reuera prestantissimus sermo tuus: et in meis precordiis reponendus.

Utinam mortalis homo hec animaduertat: desinatque in inuersionem summi dei se tam nequiter adamare. **Raymundus.**

Quod amor dei facit veram inter homines amicitiam et amor sui maximam rixam

Unum adhuc restat quo dei amor maxime commendatur: et amor sui merito condemnat. Amor enim dei cum sit vniuersalis potest esse vnus atque consimilis in multis: imo in infinitis homi-

Capitulum xxxiii.

nibus. quod dum fuerit tunc necario pax magna et vera perpetuaque concordia illo amore durante inter homines perseverat. Sunt enim inter se uniti: quieti: pacifici: leti: iocundi: et de alteris bonis invicem gratulabundi. Sed quoniam quisque primo diligit se ipsum amore privato: tunc proprium querit honorem. suum commodum. suam voluptatem: suam dignitatem. atque impugnat honorem alium ut defendat suum. et odit atque execrat et persequitur omne bonum vel corpus vel anime quod videt in alio: dummodo illud repugnat bono suo. Ex isto privato amore emergit omne malum quod contra se homines crudeliter admittunt. Unde bella seditiones: secte: inimicitie: invidie: emulaciones: contentiones: animositates: ire: rixe: contumelie: rapine: stupra: adulteria: incendia: et mille malorum genera. **Dominicus.** Terribile auditu est quod loqueris.

Raymundus. Atque multo terribilius perpetrati. Nam si vultes cordis oculis intueri videbis quod ab amore proprio tanquam a vipera quadam virulenta septem mortalia peccata nascantur. sub quibus omne vicioz germe continetur. Non enim qui seipsum heceter diligit: diligit corpus suum: diligit et animam suam. et ideo propria excellentiam que est anime. et propriam delectationem que est carnis. Et propter ista duo aut conservanda aut augenda maximam contrahit amicitiam cum rebus externis: cum divitiis et pecuniis. Pecunie enim hominis honorem augent et voluptatem. Querit etiam scientias: officia dignitates que suum promoveant honorem. Nascuntur igitur repente ex amore privato quattuor corruptissima mala. scilicet superbia. avaricia. gula. luxuria. Deinde cui inest amor honoris et voluptatis: necesse est ut odio habeat et persequatur omne id quod potest suum vel honorem vel voluptatem destruere. ideo concipit gravem iram que est amor vindicte: et invidiam qua dolet de alieno bono inquantum est suo contrarium. vel gaudet de alieno malo prout inde recipit adiumentum. Et quia voluptas corporis torpore atque ocio pascitur et labores fugitat et exercitia. inde acedia emergit et negligentia portus omnium vicioz. **Dominicus.** Adeo acerbo animo in privatum amorem hactenus inexisti ut adiutore deo illum a me velim penitus abigere. et in solo conditoris amore vires animumque locare.

Et ex amore sui nascuntur septem peccata mortalia.

Dialogus Tertius

De finali fructu qui nascitur ex his

duobus amoribus: et de gaudij proprietatibus ¶ Capitulum. xxv

Raymūdus Ut libentius faciliusque possis efficere quam nunc spondes: necesse est tibi diligenter aduertere quod sunt fructus qui nascuntur ex amore diuino et amore proprio. Certissimum enim est quod sicut de plantis atque arboribus expectatur fructus, ita de qualibet alia re inquiremus quem faciat fructum, quam afferat utilitatem. Quia igitur in nostra voluntate tanquam in agro quodam possunt plantari duo principales amores, scilicet amor dei et amor sui, ideo summo consideratione est quem fructum afferat amor dei: et quem amor sui. Et sicut non possunt esse nisi duo amores primi: ita non sunt etiam nisi duo fructus ultimi qui inter se sunt omnino contrarii: sicut et amores primi. Verum quia ex omni opere quod agit homo non permanet secum finaliter nisi gaudium vel tristitia, hoc enim est totum lucrum quod defert de laboribus suis, id est gaudium vel tristitia finales sunt fructus omnium operum humanorum. Nam quicquid homo molitur quicquid operatur ad hoc respicit ut gaudeat, iocundetur, exultet. Cum autem gaudium adeptus fuerit nihil aliud querit: nihil aliud percipiscit quia nulla potest re alia facitari. Et quia tristitia gaudio contraria est, ideo omnis homo fugit tristitiam: et gaudium amplectitur. Verumtamen quia verum gaudium est verus fructus hominis bonus, et vera tristitia fructus vere malus, id est necesse est quod a diuersis et contrariis seminibus oriantur, verum igitur gaudium oritur ab amore dei, et vera mestitudo ab amore nascitur sui. Et quia deus est immortalis: immensus: summe pulcher: summe potentie: bonitatis et sapientie, ita gaudium de amore dei est immortale: immensum: pulcherrimum: potentissimum fructuosissimum: et optimum. **Dominicus.** Si gaudium hominis est immortale ergo et voluntas hominis, et per consequens anima hominis est immortalis, quod epicureorum grex maxime diffiteatur. Sed nunc ut cepisti persequere. **Raymūdus.** Audisti itaque quia gaudium est verus fructus amoris dei: nunc proprietates huius gaudij desideranter aduerte. **Prima** gaudij proprietates est, quod est eiusdem nature ac conditionis qualis est res primo dilecta: et qualis est primus amor. Hinc sequitur quod sicut amor dei est semine iustum, purum, sanctum, sincerum, immaculatum atque optimum, ita et gaudium quod est

De gaudium est fructus amoris boni.

De proprietatibus veri gaudij

Capitulū

XXV.

eius fructus sanctissimus est et verus. rectus. ordinatus. imaculatus. pulcher. diuinus. Hoc autē tale gaudium includit verā leticiam. iocūditatem. oblectatōem. hilaritatē. tranquillitatem. delicias. iubilatōes. suauitates. facietates et mille bona. **Secūda** p̄ditio. q̄ sicut fructus arborū et plantarū viuificat: nutrit et sustētat. ita et gaudium dat vitā homini. atq̄ inde nutrit et sustentat cor eius. **Nā** sicut tristitia mors hoīs est: ita gaudium cor hoīs confirmat viuificat et oblectat. **Tertia** p̄ditio q̄ gaudium affert hoī totum p̄plementū finalis boni sui. Nam plēnū hoīs gaudium est hoīs vltima p̄fectio. vltima beatitudo: quam cū habuerit nihil volet vltra appetere: nihil amplius p̄cupiscere: sicuti infra statim patebit. **Quarta** p̄ditio. q̄ sicut amor dei est intra nos: ita et gaudium intra nos est: nec est necesse in rebus externis: in auro sc̄z vel argento: nō in gemis aut margaritis: nō in officijs aut p̄fecturis gaudium querere. **Sicuti** enī amor portatur in sola hoīs volūtate: ita et gaudium. atq̄ idcirco totū hoīs bonum in sola est hoīs volūtate. **Dominicus.** Errant igitur q̄ externa et caduca fortune bona hoīs bona arbitran̄. quicq̄ et ea quotidie querūt: diligūt: amplexant̄. **Raymūndus.** Quantū hi errant sicut ex p̄cedentibz ita et ex sequentibus luculēter intelliges. **Pr̄ius** t̄m quod cepimus explicemus. **Quinta** p̄ditio. q̄ quantū amor dilatat̄ et crescit: ita et crescit et multiplicat̄ gaudium. **Ideo** sicut amor dei se extēdit ad oēs creaturas inquantū dei sunt. et p̄cipue ad hoīem qui est vna imago et similitudo dei. sic et gaudium se dilatat ad oēs creaturas et p̄ncipaliter ad imaginē creatoris qui est hō. **Hinc** sequit̄ q̄ vnus quisq̄ hō deū amans p̄ter gaudium qd̄ concipit de deo: habet adhuc infinita gaudia de creaturis et maxime de quolibet homine qui est p̄xima imago maximi creatoris. **Dominicus.** **Palā** nunc video q̄ de amore dei etiā in hac vita hō colligit inestimabile fructū. **Nā** ex quo semp est in amore recto bono et suauī: ita est in gaudio recto dulci et optimo secū in corde suaz hōis vitam: suas diuitias: suas voluptates. **Nihil** itaq̄ extra querit. nihil p̄cupiscit. nulli inuidet. nulli irascit̄. nulli p̄trariatur. sed est plenus suo bono. suo sc̄z gaudio quod est optia vita cordis. **Hoc** autē gaudium potest p̄tinue augeri et multiplicari

Dialogus Tertius

ri quando dei imago p hoies multiplicat. vt quot sunt hoies tot sint gaudia. z quia numerus hominū potest crescere in infinitum. ita z cumulus gaudioꝝ. Beati ergo qui deū diligunt quoniā fructum leticie copiosissimū consequentur.

De ultimo gaudio qđ post mortem erit de amore dei z salute pximi

Capitulum. xxvi.

Raymundus. Diximus pauloan de gaudio qđ nascit de amore dei in hac vita: nunc dicemus de gaudio qđ erit de deo z pximo post hanc vitā. Cū em̄ gaudiū sit fructus amoris necē est q̄ veniat in tanta plenitudine vt vltra crescere nō possit. Dignū pfecto est vt sicut volūtas hic inheret deo p amorem: ita illic inheret p amoris fruitōem. Verū cū ex clara dei visione fit amor feruētior. nam ex quo deus est summe pulcher: summe dulcis. summe benignus. bonus. nobilis. z oim̄ gaudioꝝ diuitiarūq; plenissimus. ideo quāto pfectius videbitur tāto ardentius amabit: z tanto copiosius in ipso aīa iocūdabitur. Videbimus em̄ deū maximū et optimū facie ad faciē clara certa z pfectissima visione. z tūc mirabit z dilatabit z iocundabit cor nostrū. Dominicus. Sed queso te quō audebimus tantā a deo sperare gloriā. Raymūdus. Solo amore. Nisi em̄ deus (quē hic in fide aīa dilexit) ostēdat seipm̄ manifesta visione non p̄leret nec meritū nec ius amoris. Amor em̄ verus oīa aperit. oīa secreta reuelat: hoc amoris natura requirit. Amor ergo noster nobis deū ostēdit. deū facit videre. amplecti. venerari. z ipi inherere z iugiter delectari. Verūtamen qm̄ deus est infiniti decoris: suauitatis: māsuētudinis: humilitatis: sapiētie: maiestatis z pfectiōis. ideo aīa illic deū nō amabit ppter dona que ptulit. hic em̄ amor mercēnariū z impurus est. sed ideo quia deus vere ex seipō z ex sua immēsa bonitate plenissime amabilis z āplexibilis est. Et ex tali amore nascit pfectissimū gaudiū atq; purissimū. Hoc aut̄ gaudiū quia nemo poterit auferre. ideo erit certissimū firmissimū z summe securus: Et hoc quidē erit gaudiū de deo. Nunc superest vt aliquid de gaudio (quod ex pximozū felicitate capiemus) breuiter differamus. In illo regno vnusquisq; tantū amat alterum

Amor omnia
promeretur

De gaudio ex
salute pximi

31

Capitulū XXVI

quantū seipm. ⁊ ideo tantū gaudet de bono alterius quātum gaudet de suo. Et quoniam illic erunt innumerabiles quos omnes vt nos ipsos diligemus. hinc sequitur q̄ equaliter de illorū felicitate vt de nostra gaudebimus. Nō modo ergo gaudium nostrū duplicabit̄ aut triplicabitur. sed in mille iubilos imo infinitos excreset supra mēsuram gaudiorum que de p̄pria beatitudine singuli obtinebimus. Cum igitur nemo illic sit qui sue felicitatis gaudium ad liquidū cōcipere possit. vide nunc quomodo capiat in alijs tantoꝝ gloriā gaudiorū. Preterea cū illic quilibet plus immēsum deū amet q̄ seipm ⁊ omnes alios secum. inde seq̄tur q̄ sine compatione plus gaudebit de felicitate dei q̄ de sua ⁊ omniū aliorū secum. Certe nūc vidisti magnitudinē ⁊ multitudinē gaudiorum post hanc vitam: Quid nūc animi habes **Dominicus.** Optimi nūc certe animi sum. Sed de corporibus nostris quid obsecro futurum reris **Raymundus.** Nolī hinc aliquatenus trepidare. **Ipa** em̄ anima q̄ in celis deū amat: amat ⁊ corpus suum. vult ergo vt reparetur ⁊ sibi restituat̄ vt totus homo in inteḡrū viuat ⁊ feliciter viuat. Quia ergo aīa vult vt corpus reparetur ideo ⁊ reparabitur. quia voluntatem se amantium deus faciet. et deprecationē eorū exaudiet. Ut igitur aīe gaudium cōpleat̄ recipiet suum corpus nō quale nūc est graue. passibile. mortale. sed pulcrū. decorū. formosum. instar solis lucidum. immortale. impassibile. agile. subtile. spūale. ⁊ anime opationibꝫ maxime conforme. Preterea cum aīa amet oēs creaturas inq̄n tum dei sunt: vt de suo amore amplius gaudeat. iō totus mūdus debet in melius renouari ⁊ vestē induere iocūditatis ⁊ p̄petue pulcritudinis. Nā sicut totus hō in aīa ⁊ corpe ad sublimiorē ⁊ nobiliorē statū reformat̄. ita et totus mūdus q̄ propter hoīem factus est q̄si de regis sui: hoc est hoīs felicitate congratulās: nouis incorruptōis vestibꝫ induet̄ **Dominicus.** Merito id q̄dez. Sicut em̄ oīa p̄fluūt ex amore. amor aut̄ generat de se gaudium q̄ est fructꝫ eius: ita ex p̄nti s̄t in gaudio oīa sicq̄ disponunt̄ vt ex ip̄is seq̄tur gaudium maximū qd̄ est fructꝫ oīm. Sed qd̄ tibi nūc subito p̄tigit rogo q̄ facies tua tristibꝫ rugis obfuscat̄. Acerbū nescio qd̄ nunc loquuturus es.

Gaudium de re
patione corpꝫ

Gaudium de
mūdi in meliꝫ
reformatione.

Dialogus Tertius

De fructu qui nascitur ex amore p

po: et proprietatibus eius. Hic fructus acerbissimus est ¶ Cap. l. xxvii

Raymūdus. Verū dicitis. nam de fructu amarissimo qui de amore sui nascitur dicitur acerbitate eius solo odoratu presentiens: olfactus mihi omnis et gustus amaricatus est. credo et te quoque eadem passurum. Amor sui etiam de se gaudium generat. qui enim id fuerit adeptus quod amabat: aut certissime se adeptur sperat necesse est ut gaudeat. Cum enim quis amat suam excellentiam suam laudem. suam corporis voluptatem. amat quoque omnia externa bona que vota sua promouent et perficiunt. Et quia hec omnia adipisci possunt. ideo potest in hac vita homo gaudere. gestire. tripudiare. Verū quia hec omnia amitti possunt. destrui. derelinqui. et homo id odit quod potest hec sua bona destruere. ideo ex tali gaudio nascitur amara tristitia: anxietas: inuidia: sollicitudo superuacua Dominicus Hinc intelligo tale gaudium miserum esse. superfluum. caducum. falsum. sophisticum. quod intus abscondit inexpiabilem calamitatem et eandem Raymūdus. Melius istud intelliges dum huius gaudii proprietates clarius introspexeris. Prima huius gaudii conditio est. quod sicut amor proprius est inordinatus. iniustus. falsus. tortuosus. corruptus et immundus: ita est et gaudium quod ex ipso generatur. Item sicut amor sui est omnium pessimus. nequissimus. malignissimus. prima mors. prima cecitas. prima calamitas: et omnium malorum mendaciorumque fontalis origo. ita est et gaudium quod emergit ab ipso. Preterea sicut amor sui est e contrario contra deum. et in deum acriter rebellis: auferens quantum in se est deo suam coronam et gloriam. ita et istud gaudium inimicatur deo. Fitque homo multo amplius contrarius deo turpiter contra eum gestiendo quam nequiter amando. Hoc enim gaudium contemptum gignit et iniuriam omnium maximam. Nihil tam improbum tam puersum quam letari hominem cum male fecerit et exultare in rebus pessimis. Grande enim malum amare aliquid contra deum. sed longe grauissimum letari. exultare. gestire. complacere. Hoc enim venenum mortiferum est et insanabile et eterne damnationis primum. Dominicus. Fetorem acerbitateque huius pessimi fructus etiam nunc ipse percipio. unde et nares atque oris odore obfirmo Raymūdus. Expecta queso parum et mul-

De proprietatibus
gaudii mali

Capitulum xxvij.

to amariora cognosces. Sed vt pfectius id fiat duo hec gaudia. scz quod est de amore dei: z qd nascitur de amore sui cōtra se collocemus: vt magis cognitu elucescāt. Primū gaudiū oritur de iusticia. de veritate. de bonitate. de eternitate de pulcro rū omniū radice. sed scdm gaudiū nascitur de iniusticia: de falsitate. de vanitate: z de maloz omniū scaturigine. Primū gaudiū oritur de deo z est fm deū: alterū oritur ex diabolo z ē cōtra deū. Primū consolidat: reficit: faciat: vnit hoīem cuz deo. augetq; z multiplicat amicitia dei. secundū diuidit: elongat a deo: z hoīem dei inimicū constituit. Primū est fm hoīs naturam z fm ordinē vniuersi. sed alterū est contra hoīs naturam et cōtra ordinē vniuersi. Primū pōt haberi de amore dei gratis sine labore: sine expensis: sine aliozū adminiculis. sed scdm nō habetur nisi cum labore: cū anxietate: cuz merore: cū odio cum alioz damno z multis rerū temporalium expensis. Primū facit hoīem benignū: mansuetū: modestū: suauē. mitē z humilē. secundū vero immisericordē immitē crudelē turgidū inflatū supbum. Primū gaudiū auget. cōseruat. multiplicat vilitatem pacē concordia amicitia inter hoīes. scdm multiplicat offensiones inimicitias sectas discordias rixas inter hoīes z omne malū. Primū gaudiū est vitale: salutiferū: desiderabile: gloriosum: honestū. scdm mortiferū est: ignominiosum: aspnabile: ingloriū: inhonestū. Et breuiter vt omnia in summa referam primū gaudiū auget amorē omīs boni: z illuminat letificatq; intellectū. secundū sentina est oīm maloz z omniū vicioz nequissimū desiderū animū hoīs tenebrosa caligine vehemēter obscurans. **Dominicus** Utinā totus terrarum orbis exaudiret has voces tuas: credo desineret nequiter se amare: se vanis spebus z gaudijs attollere: solū creatorē in reliquū amantes: in ipso solo sperantes: gaudētes: exultantes.

Compatio seu
dña duoz gau
dioz ad inuicē.

De finali fructu qui nascit post

banc vitā de amore sui. scz eterna tristitia ¶ Capitulum. xxviii
Aymundus. Operepcium erit nūc advertere quem fructū pariat amor sui post hanc vitā. Sicut supra patuit amor dei gignit post hanc vitā eternum z infinitum gaudium.

f iij

Dialogus Tertius

Duplex
tristitia

De prima
tristitia.

Secunda tristitia

Ita amor sui qui dei amori contrarius est gignit post mortem eternam infinitamque tristitiam. Carētia enim immēsi gaudij immensam mestitudinē coarguit et omnis mali p̄sentiam. Duobus enim modis cōtingit aliquē vehementer trīstari. Primo quā ea re carere cōpellit qua maxie delectat̄ et que sibi est plurimū necessaria. Secūdo quādo id sp̄ cogitur possidere quod summe odit et asp̄natur et quod sue nature vehemētissime p̄trariatur. Et tūc excedit omnē mensurā miserie quando hoc malū quod hō cogit̄ retinere sue est insitū volūtati. Nunc pauca de p̄mo. Post hanc vitam anima nihil habebit eorū que hic viciose dilexit. non laudē nō gloriā. non voluptatē. non aurū. non argentū. nō famam. nō scientiā. Et quia aīa erit exuta carne tenebrosa. ideo clarissime seip̄am cogitabit. se sentiet. se cognoscet. et intelliget ad quod creata fuerat. et quantū erat bonū habitura quod et p̄didit. et quare p̄didit. Cognoscetque quod ip̄a suo vicio infinitū bonū perdidit quod in eternū recuperare nō poterit. Et licet immēso desiderio estu et hoc bonū accipere (cū illo carere nequeat) intelliget tamen se id nunquā accipere posse. et ideo supra quā credi potest dolebit. anxiet̄. contrīstabitur. Dominicus. Reuera incomparabilis miseria: et tristitia inestimabilis summo bono vehementer egere: illud votis omnibus exposcere. desiderare. nec tamē aliquādo acquirere posse. Raymundus. Secūda tristitia est: quādo anima id sp̄ cogitur retinere quod omnium maxime odit atque asp̄natur. Post hanc vitam (vt dixi) aīa plenissime se cognoscet. et ideo videbit se suāque voluntatē deo inimicā. tortuosam sibiip̄i contrariā. inordinatissimā. turpissimā. peruersissimam. Nec itaque in se considerās se vehementer odibit. asp̄nabitur. et execrabitur. Hunc enim malorum suorum fetorē turpissimū continuum geret in naribus suis nec a se poterit expellere in eternum. In tantū enim seip̄am et suā deformitatē odio habebit vt cupiat penitus nō esse: nō natā fuisse. deū vindicē funditus interire: angelos omnes et beatos secū in tartara demergi: et omnē creaturā in nihilū redigi. Vix quia hec fieri nō poterūt. ideo intolerabili merore p̄fusa amarissima cōfusione tabescet frendens indignās et blasphemans. Dominicus. Merito hec illi misere p̄tingunt: vt quod prius amavit seip̄am et oīa alia p̄pter se. ita

Capitulum xxviij

postea incipiat primū odisse seipam: et deinceps oīa alia odio habeat. ppter se **U**t sicut p̄us nō gaudebat nisi de se et ppter se ita postmodū nō tristet nisi de se et ppter se. Et sicut p̄us oīa sibi ppter se placuerūt: ita oīa postmodū sibi ppter se displiceāt. Et que añ se fecerat vt deū: se primū amando. sibi et honorem et gloriā tribuēdo: ita tandē sit sub se vilissime deiecta. contēptibilis. ignominiosa. ingloria. Sed ne te impediā qđ cepisti psequere **R**aymundus. Anima hinc trāsiens ad infernū secū defert similitudines et imagines opeꝝ suozū. que qz fuerūt cōtra deū. p̄tra iusticiā. p̄tra veritatē. atq; ideo erāt deformia sordida. falsa. abhominata **L**ū igitur hec opa sua p̄tinuo ante oculos suos habeat et ppetuo habeat. ideo erit in p̄tinua ppetuaq; mesticia. et oīs eius recordatio. oīs visio. oīe suū nolle et suū velle. et quicqđ in ip̄a est erit illi summe acerbus. summe amarus. infinite causa mesticie et angustie **D**ominicus Hinc manifeste colligimus qđ aīa humana hic viuēs p̄tra deū et male operās thesaurizat sibi irā in die ire et aggregat sibi eternam miserā. angustia. tristitia et condit cōstituitq; sibi ip̄i suā penas suā gehennā. suā flammā **R**aymūdus. Optie colligis. vez vt huius meroris ac mestitudinis possis efficacius magnitudinē agnoscere duo tibi exēpla subiiciā. **P**rimus est. oīs hō quantūlibet malus abhorret oēm turpitudinē in rebz suis. et quāto res illa sibi fuerit p̄pinquior tāto magis odit illic inesse turpitudinē. **O**dit em̄ turpitudinē sue domus. sue coniugis. sue sobolis. maxime aut̄ sui corporis. Ita et aīa post hanc vitā: suam turpitudinē aspiciens vehemēter asp̄nabitur. nec vlla rōe poterit sustinere **V**idebit em̄ tanq; in libro oīa sua mala p̄scripta que p̄tra iusticiā gessit et pietatē: et ei sine termino displicebunt **N**ō tamē ideo quia deū offenderit. sed quia de sua natura deformia sunt et omni odio dignissima. **S**cđm exemplū. aīa sentit corporis dolores. passiones. infirmitates. et de his plurimuz p̄tristatur. Ergo multo āplius in inferno suā ipsius sentiet infirmitatē. suā feditatē. corruptiōem. perversitatem. malignitatē. et impietatē. et immēso merore atq; p̄turbatōe percussa cassos erūpet in gemitus et suas clades q̄rulabit **D**ominicus **O** oīm infelicissimā aīam que ppter momentaneū nescio qđ gaudij in

Nota exēpla

Aliud exēplū.

Dialogus Tertius

tam immensas mestitudines eligit destinari.

Q Deus creator: et ipse oēs crea-
ture: corpus q̄z ip̄m aīam miserā p̄sequentē ¶ Caplm. xxix.

Raymundus. Non solū quidē aīam condēnatam sue ne-
quicie p̄sequentē. sed etiā a creatore ⁊ a creaturis ⁊ ab ip-
sis sui corporis mēbris dolores maximos sustinebit. Primo a
creatore. Nam ex quo ipsa sup̄ba deum desperit: et seipsam vt
deum amauit: coluit: ⁊ exaltauit. seq̄z pro deo ab alijs amari ⁊
honorari voluit. Deinde quia se inimicaz dei capitalem suam
illi gloriā auferendo constituit. Tertio quia in suo honore
et voluptate maxime gauisa sit. Quarto quia innumeris dei
beneficijs ingrata extitit: ⁊ ip̄is tamen v̄sa beneficijs auctore
tantorum munerum contempsit. Quinto quia deum omni-
um benignissimum. dulcissimum. optimum. a sua mente neq̄-
ter exclusit: ⁊ ipsum deorsum deprimens se super illum erexit.
Sexto q̄ suam voluntatem statuens dei creatoris volunta-
tem reiecit. Septimo q̄ creatoris sui imaginem nobilissimaz
et pulcerrimam tam fedis ⁊ nequissimis maculis denigrauit.
Octauo q̄ infinitā offensam ⁊ ingratitude in infinito contē-
pto deo incurzere nō pertimuit. Quia igitur contra deū tan-
ta mala commisit. idcirco infinita tormenta promeruit. ⁊ toti-
ens hec ip̄a tormenta cumulauit ⁊ auxit. quotiēs auxit offen-
sam atq̄ iniuriam. Si em̄ qui criminis lese maiestatis reus est
capite truncatur: que supplicia que tormenta anime debentur
que summā maiestātē ⁊ unmesam dei potentiā contēpsit ⁊ rep-
pulis. Meruit igit̄ iram dei vindictāq̄ perpetuā. Deus igitur
cū sit oīpotens poterit: ⁊ cū sit sapiēs sciet: ⁊ cū sit iustus volet
anime contēptrici ⁊ inimice sue penā p̄ reatu īstigare sempiter-
nam. Dominicus. Hinc clare patz q̄ p̄ter tristitiā p̄petuā
quā sibi fecit suā amando voluntatē: habz etiā aliā tristicie mi-
seriā p̄ iusticiā dei sibi inflictā quā p̄meruit deū p̄tēnendo et re-
bellando. S; dic mihi obsecro q̄lem p̄ p̄temptu suo de penā
aīe peccatrici irrogabit Raymūdus. Penā inferni penā ig-
nis p̄petui Quia em̄ oīm rez creatore p̄tēpsit. iō sub oī creatu-
ra p̄uicet̄ in locū infimū ⁊ a celo remotissimū in medio t̄re in lo-

39

Capitulum xxxix

co tenebroso. horrido. profundo. infernali & acerbissimo. Illuc
 in suū p̄temptū omniū rerum corpaliū feces descēdent in qui-
 bus ipsa immerget̄ & ab ip̄is vilissimis fecib; patiet̄. Et q̄ iu-
 stum est q̄ oīs delectatio p̄ tristitiā p̄trariā puniat̄. Et q̄ inter
 oēs creaturas ignis est maxime afflictivus. iō ip̄a maligna de-
 lectatio corpaliū flāmis que semp ardeant: & in eternū non
 possint nec extingui nec minui sp̄ torquebit̄. Huic igni arden-
 tissimo aīa inseparabili vnione colligabit̄ qui eam semp adurat:
 nec p̄sumat aliq̄n **Dominicus.** Quō potest aīa cum sit spi-
 ritualis nature ab igne corporeo tormētari. quō potest agere
 id quod corporeū est in aīam sp̄ualem. **Raymūdus.** Flōne
 aque baptismatis opantur in aīa: agente inuisibili v̄bo dñi cor-
 pus tingūt & cor abluūt. Et si aliū liquorē: puta vinū aut ole-
 um adhibueris nihil tale p̄tinget. Sicut igit̄ aqua mediante
 verbo aīam purificat: ita opante deo ignis gehenne aīam cru-
 ciat & p̄tristat. Et merito id quidē. nā sicut ip̄a cum sit sp̄ualis
 nature potuit & voluit in reb; corpaliū delectari. Ita etiā po-
 terit (licet nolit) ab ip̄is p̄ iustitiā puniri atq; affligi **Domini-**
nicus Latio quod tu dicis **Raymūdus.** Habes ergo quō
 aīam impiā deus creator p̄sequit̄. Audi nūc secūdo quō eam
 p̄sequunt̄ & creature. Quia em̄ amādo suam voluntatē & suam
 laudē deū opificem neq̄ter p̄temp̄sit. iō etiā p̄temp̄sit oīes
 creaturas & se illis inimicā constituit: & maximā illis iniuriā in-
 tulit q̄ eas supra creatorē amauerit. & ip̄is in despectū dei tur-
 piter abusa sit. Idcirco armabitur oīs creatura ad vlciscendū
 et pugnabit p̄ deo orbis terraz p̄tra aīam insensataz. A nulla
 ergo creatura aliqd̄ recipiet aut solacij aut auxiliij. sed sicut aīa
 in oībus est delectata: ita nūc in oībus sit afflictā. imo etiā ma-
 xime a semetip̄a. Erit em̄ sibi amara. molesta. odiosa. que p̄us
 tm̄ se amauerat. tm̄ extulerat. **Dominicus.** O oīm miserri-
 mā: cui & creator & creatura oīs & ip̄a sibiip̄si molestiā inferent
 mestitudinē & angorē. S; nūquid & suum corpus ip̄a recipiet
 ad tormentū **Raymūdus.** Imo vero recipiet: & ad maximū
 tormentū. & hoc est tertiu quod aīam p̄sequet̄. Nolet em̄ cor-
 pus in quo se sp̄ nouit arsurā recipere. sed q̄ hic egit p̄tra vo-
 luntatē sui p̄ditoris. ideo illic & conditor aget penitus contra

Quō aīam p̄/
 sequuntur ip̄e
 res create.

Patiet̄ animā
 a suo corpe qd̄
 recipiet.

Dialogus Tertius

Nota duas ciuitates 2as

Voluntate sue contemptricis: et restituet ei suum corpus in quo et cum quo deum desperit et sibi ipsi complacuit. Sed quale putas corpus recipiet. Certe omnino tale quale ipsa maxime nolit. Accipiet ergo corpus caducum. fragile. passibile. sed ut tristetur magis ideo erit immortale. Erit quoque obscurum. obscenum. tenebrosissimum. tardum. graue. spissum. horridum. deformissimum. Si summam eorum que in hac disputatioe disserui meminisse volueris facile ex istis duobus amoribus duas inuenies esse ciuitates que utriusque amori respondeant: et utriusque pueniant affnatori. Dominicus. Has quidem ciuitates licet aliquantulum viderim. cupio tamen eas mihi aptius ostendi. Raymundus. Duo primi amores. amor scilicet dei. et amor sui cum sint inter se plurimum contrarij: duas inter se contrarias gentes instituunt. quia quia capitales ad inuicem sunt inimici. ideo necesse est duas esse contrarias ciuitates longissime a se distantes. que in eternum has gentes ab inuicem separent et secludant. Omnes enim homines qui seipos amant (quia vnius nature sunt) in vna harum clauduntur ciuitatum. qui vero deum amant leuabuntur in alteram. Amantes seipos tanquam dei hostes remotissime a deo piciunt. amatores autem dei cum ipso propinquissime locabuntur. Illi in infimo precipitanti in inferno iacebunt. isti supra omnes celos sublatis in altissimis coregnabunt. Illi subter omnem creaturam pecti delitescunt. isti supra omnem creaturam erecti alacres subsilient. Illi sicut habuerunt amorem strictissimum: ita et artissimum habebunt locum. isti quia habuerunt amplissimum amorem: ita et latissima celorum regna possidebunt. Illi quia habuerunt amorem terrestrem et grauem (nihil enim est amore proprio ponderosius) ideo ad ima tartara descendent. isti quia habuerunt amorem dei qui leuis est et facilis. ideo ad altissima loca conscendent. ut sint leuia sursum et ponderosa deorsum. Dominicus. Facile nunc has duas ciuitates intueor. quarum vna sit gaudij: altera meroris. vna dilectionis: altera odij et rancoris. Vna vite perpetue: altera mortis sempiternae. Vna in qua recipiantur amici. altera in qua precipitentur inimici. Vna bonorum hominum. altera malorum. Vna palacium regnantium. altera carcer preuaricatorum. Vna in qua supereffluit omne bonum. altera in qua redundat omne malum.

40

Capitulum XXX.

Sicut hō obligat̄ ad amorē ita

etiā ad odiū. ⁊ de odiū pprietatibus ¶ Capitulum. xxx.

Aymūidus Esset quidē nūc merito huius dyalogi finis nisi congruū esset vt sicut de amore ita ⁊ de odio etiā pauca dicamus. Vno em̄ posito alterū clarius elucescet. Nam sicut volūtas humana amorē habet: ita h̄ ⁊ odiū. Amor tamē primū obtinet locū. odiū vero sc̄dm. Quod si volueris hui⁹ odiū virtutes ⁊ pprietates agnoscere: ex amoris pprietatibus eas facile deprehendes. Quarū prima est. sicut homo obligatur ad amandum deum ex toto corde. ex tota anima. ⁊ ex tota virtute studiose. fortiter. indefinenter: ita homo obligatur de iure nature ad odiendū quicquid est contra diuinum honorem ex toto corde: mente ⁊ virtute. Secunda cōditio. sicut homo tenetur amare omnē creaturam inquantū dei factura est: ita nullā potest odisse. sed sicut p̄mo amat omnīū rerum factorē: ita secundo omnes debet amare facturas. Tertia. sicut homo tenetur primo amare deū: ita debet primo odisse quicquid est contra deum. Debet ergo odisse principaliter propriā voluntatē. propriū amorē. honorē. gloriā. laudē. ⁊ voluptatem. Quarta cōditio. sicut hō tenetur p̄mo amare deum et omnia que dei sunt ita tenetur abhominari propriā voluntatē ⁊ omnia que eā propinquius comitant. auariciā. inuidiā. irā. acidiā. luxuriā. ex quibus omne maloz germen emergit. Nam sicut ex vno amore multi amores: ita ex vno odio multa odia generant. Quinta. sicut ex ppria volūte nascit̄ dei p̄temptus. dei offensa. dei grauis iniuria. ideo tenet̄ odisse tota virtute dei offensam ⁊ dei iniuriā. Sexta. sicut homo obligatur immediate post deū amare suā imaginē viuā. ita ⁊ debet odisse omne id quod potest hanc imaginē deformare. denigrare. destruere. quia sunt vicia. peccata. delicta. Ex isto sequitur quod sicut homo tenetur diligere omnē aliū hominē sicut seipm: ita omne malum alterius ⁊ incommodum debet execrari sicut suum. Septima pprietas est. quod sicut amor vnit amātem cū amato: ita odiū diuidit odientē a re quā h̄ odio. Et sicut oīs vnitio vel p̄iunctio fit p̄ amorē: ita per odiū fit oīs sepatio atq; diuisio. Octaua. sicq; amor iduit amā-

De pprietatibus odiū.

Dialogus Tertius

tem re amata et in se transformatur. ita odium expoliatur voluntatem a forma rei exose et longius a se pietatur. Nona. sicut amor non potest cogi nec violenter nec restringi. sed pergit libere quocumque pergit: ita et odium cogi non potest nec coartari. Decima. sicut tantum se extendit amor quantum et res primo amata: ita etiam tantum se odium extendit quantum se extendit res principaliter exosa. Dominicus. Notatu dignissime he sunt odii proprietates et intimis visceribus collocande.

¶ Sunt duo prima odia sicut duo

primo amores: et de odiorum fructibus ¶ Capitulum. xxxi.

Raymundus. Nunc de duobus odiis et odiorum fructibus pauca dicamus. Sicut sunt duo primo amores. amor scilicet dei. et amor sui: ita duo sunt odia prima. odium dei. et odium sui. Et sicut duo isti amores sunt inter se contrarii et capitales inimici. ita hec duo odia maxime contrariantur. Sed amor dei et odium sui optime conveniunt: et sunt homini in salutem. ita et amor sui et odium dei invicem copulantur et sunt homini in perditionem. Et ideo qui recedit ab amore sui necesse est ut pergat in amorem dei. et qui recedit ab amore dei pergit periturus in amorem sui. Sicut qui recedit ab odio sui vadit miser in odium dei: et qui recedit ab odio dei pergit feliciter ad odium sui. Sed in isto progressu hanc intellige differentiam: quam etiam in aqua reperies. Aqua pro se currit ad frigiditatem. sed violenter inducitur ad calorem. Ita voluntas humana pro se vadit ad amorem sui: et illic sine adminiculo commoratur. sed ad amorem dei currere non potest nec illic persistere nisi eius adiutorio pretrahatur. Dominicus Hoc postremum humilitatem redolet et instruit ad timorem. Qui enim dei adiutorio destituit in superbius amorem relapsus: ad dei gratiam nec venire poterit: nec etiam sive nerit permanere. Sed nunc de odiorum fructibus quod pollicitus es exequere. Raymundus. Odiorum fructus ex amorum fructibus (quos supra longo sermone disserui) poteris intueri. Nam sicut amor dei est optimus. ordinatus. iustus. sanctus. et sic de ceteris. ita odium dei est diversum est pessimus. inordinatus. iniustus. impius. et sic de aliis conditionibus appositis. Et sicut odium prope voluntatis est bonum. sanctum. meritorium. ita amor sui ma-

De odiorum fructibus.

Ins est sacrilegus et peccatissimus. Quia igitur ex bono amore oritur odium bonum, et ex malo malum, ideo congruenter dicimus illos fructus nasci ex bono odio quam nascuntur ex amore bono: et illos ex malo odio generari quam generantur ex amore perverso. Certe nunc audisti que te de amore deoque odio scire oporteat: puto non ingrata me tibi hodie disputatio texuisse. **Dominicus.** Immo vero gratissima, nec potest quicquam sanctius salubriusve dici quam quod te hodie dixisse gratulor. **Raymundus.** Non minus libenter auditurus es nec minus utiliter que post meridiem sumpto prandio loquuturus sum. Verum quia ad cibum nos nunc et fames ipsa et cocus inuitat: paululum ab studio animi reuocemus. **Dominicus.** Licet optimo me nunc cibo qui mentem nutrit saginaueris, nec magnope carnalis me mensa delectet: libens tamen tecum ad prandium comitabor. ¶ Finit tertius dialogus, quo deum optimum maximum debeamus amare.

¶ Incipit quartus, quomodo debemus deum timere: adorare: laudare, honorare.

Sequuntur alia quedam debita ultra amorem que homo tenet reddere creatori suo ¶ Caplin. xxxij

Raymundus. Resumptis iam a mensa paululum viribus dignissimum duxi tibi nunc demonstrare alia quedam debita propter debitum amoris: que merito obligantur homo suo reddere creatori. Tu queso diligenter ausculta. **Dominicus.** Non necesse habes addere calcar equo sponte curreti. Tu tamen ne fatigeris rogo.

Raymundus. Cum igitur homo sit dignissimum opus maximi creatoris sui, ideo quicquid ab illo in se accepit: quicquid etiam potest totum obligatur restituere et refundere in obsequium artificis sui. **Nota debitorum** Opus enim seu factura intellectualis qualis est homo ex parte anime tenetur non solum amare factorem suum, sed etiam timere, laudare, honorare, glorificare, adorare, supplicare, orare, deprecari, credere, confidere, magnificare, benedicere, et pro acceptis beneficiis gratias agere, gaudere, et exultare. Quid enim debet creatura aliud amare quam deum creatorem suum. Que alium debet ipsa factura vel timere

Dialogus Quartus

mere. vel laudare. vel magnificare. vel supplicare. vel adorare
vel deprecari: quoniam ipsum optimum et unicum factorem suum a quo accepit
imaginem dei viuam intelligentem. amantem. memorantem. A quo est
homo supra ceteras res nobiliter conditus. feruentius amatus. omni-
bus prepositus: ad suam amicitiam vocitatus: et cum illo in eternum
regnaturus. **Dominicus.** Reuera is tantus opifex: tam mu-
nificus: tam summe benignus merito est ab homine diligendus: me-
tuendus: honorandus: et pro immensis acceptis beneficiis iugiter
collaudandus. **Raymūdus.** Hinc iam pulcre ex his proprie-
tatibus que in se homo accepit potest agnoscere quod suus conditor in se
habeat proprietates: et quod illi iugiter teneat offerre. Nihil medi-
um inter deum et hominem. ideo inter eos est proportionalis correspon-
dentia: et idcirco ex conditionibus quas in se habet homo in quantum homo
potest arguere conditiones quas in se retinet deus. Sequitur ergo
quod sicut homo potest amare: cognoscere: timere. deprecari: ita deus
est amandus: cognoscendus: timendus: deprecandus. Homo potest lau-
dare: benedicere admirari et gratias pro beneficiis agere. ergo deus
est laudandus benedicendus admirandus et regratiandus. Homo
potest credere sperare confidere. ergo deo est credendum: in ipso spe-
randum et confidendum. Homo semper querit veritatem. diligit bonitates
amplectitur fidelitatem. ergo deus est verax et bonus et fidelis. Homo
potest in immensum concupiscere. ideo deus potest in infinitum concupita
tribuere. Homo potest benefacere et beneficia multa mereri. ergo de-
us potest ipsum remunerare et beneficia copiosa largiri. Homo potest
peccare: potest cadere: potest reus existere. ergo deus potest peccantem
punire. lapsum erigere. reum iuste torquere. Homo potest post rea-
tum veniam petere. ideo deus potest ut misericors veniam donare.

Dominicus. Verba tua lucet et ardet. Lucet ut deum videam
ardent ut deum diligam. Atque ex hoc tuo principio magna con-
iunctio te dicturum.

Quoniam unumquodque debitum habet per
se propria rationem spiritalem que debeat deo dari. ¶ Caplm. xxxij
Raymūdus. Licet ratione obligatio amoris homo teneatur
etiam deum timere. honorare. laudare etc. tamen unumquodque istorum
debet deo propria et speciali ratione. Alia est enim ratio quare debet ama-

Ex proprietatibus
quas in se homo ha-
bet potest agnosce-
re quod suo debe-
at optio crea-
tori.

ri. alia quare timeri. et alia quare honorari. Ideo enim deus debet principaliter amari. quia ipse est summe et singulariter bonus. dulcis. suavis. munificus. liberalis. pius atque prestabilis. Debet etiam in infinitum amari. quia in infinitum bonus est: et solus et simplex bonus. Secundo deus debet timeri. quia deus est dominus omnipotens: magnus: fortis: terribilis. qui potestatem habet corpus et animam perdere in gehennam ignis. Et quia ipse est infinitus et primus et solus et verus dominus. ideo est in infinitum et principaliter et solus et veraciter metuendus. Tertio deus est honorandus: eo quod est summum omnium rerum principium. Et quia deus est primus et immensum et solum et verum principium. ideo est primus et solus et vero corde honorandus. Quarto deus est laudandus et glorificandus: quia est omnium rerum conditor admirabilis. Et quia ipse summus est et optimus et sapientissimus et primus et solus artifex. ideo summe et sapienter et singulariter laudandus est et glorificandus et admirandus. Quinto deus etiam credendus est quia verax est. Et quia ipse est summa et infinita et prima veritas. ideo summa et maxima ei debet credulitas adhiberi. Sexto in deo quoque sperandum est: quia potest et novit et cupit vivare. liberare. redimere. consolari. saluare. Et quia solus et summe et semper omnia potest. ideo summe et singulariter et semper in ipso sperandum est et confidendum. Possem per singula discurrere. sed puto competenter hec pauca sufficere. Dominicus. Saluberissima sunt verba que loqueris et que maxime comodecet hominem (qui summum conditoris plasma nobilissimum est) agnoscere. Huic enim soli competit dominum deum suum amare. timere. honorare. reuereri. a quo et ipse prius amatus: sublimatus: ditatus: et mille beneficiis nobilitatus est.

De timore. et de duplici timore.

et eorum conditionibus et fructibus

¶ Capitulum. xxxiii.

Aymundus. Hunc superest ut in speciali de timore de quo honore aliquo disseramus. Et primo de timore. Cum enim amor sit principale debitum ad quod obligatur homo. ideo ad ipsum sequuntur omnia alia debita. nec quicquam potest donum vel debitum appellari nisi ratione amoris. Et ideo si non amaueris deum: digne timere nec honorare poteris. Nam sine amore timor acerbus est et penam

Deus debet amari

Debet timeri

Dialogus Quartus

Nota dicitur
inter timorem
et amorem.

habet: et honor adulationem redolet non veneratorem. Nota ergo differentiam amoris et timoris. Amor enim donum liberale est et cum summa exultatione deo tribuitur. sed timor si solus fuerit cum fatigatione deo donatur et sine fructu. Si vero iungatur amori tunc spontaneus fit et a servitute manumissus. et omnem merorem convertit in gaudium. Alia dicitur differentia timoris et amoris est. Nam amor dei multiplicatur in infinitum. sed timor dei non se extendit nisi ad unum solum. Qui enim unum deum creatorem diligit multa pro illum et propter illum diligit. sed qui deum solum metuit: nihil propter illum vel cum illo metuit. Et sic amor se extendit ad omnia ad que res amata. sed timor non ita. Optima tamen est mixtura amoris cum timore. quia timor unit et applicat amorem fortius cum amatissimo conditore. Ideoque timor et amor sunt quasi due cathene que colligant ipsam hominis voluntatem cum deo: et sese mutuo fortificant. Dominicus. Intus sapio quod dicitis. Ex quo enim creatura rationalis facta est de nihilo: et deus conditor infinite est maiestatis. ideo debet creatura cum timore diligere: et amando timere ut fiat sermo qui scriptus est. Exultate domino cum tremore. Raymundus. Optime sapias. at nunc timorem ipsum dividamus. Sicut est amor dei et amor sui: ita est et timor qui oritur ex amore dei. et timor qui nascitur de amore sui. Horum timorum ista est differentia. Nam primus timor sanctus est. iustus. bonus. et secundum naturam ordinatus habetque omnes conditiones amoris dei. Sed timor sceleris malus est impius. iniustus. inordinatus qualis est suus amor de quo nascitur. Secunda differentia est. quia timor dei non multiplicatur. sed semper unus et solus est. Qui enim deum timet nihil aliud timet. sed timor sui multiplicatur in infinitum et multo amplius quam suus amor. quia ex uno amore malo nascuntur infiniti timores. At quoniam timor penam habet. ideo quilibet horum penam confert: tristitiam et miseriam.

Timor dividit

Nota quinque
differentias duorum
timorum.

Dominicus. Hinc plane intelligo quanta sit amoris proprii virulenta nequitia: quantumque noceat se habentem: qui tot timores pessimos de se producit. Raymundus. Recte tu intelligis. Nam qui primo amat seipsum timet se perdere: timet destrui et corrumpi. ideo omnia illa timet que se perdere possunt et corrumpere. Ideoque timet mortem. pestem. egrotationem. Timet terram. aquam. aerem ignem. Timet famem. sitim et cuncta que illi possunt praeferre vitam.

43

Capitulum xxxiiij

Preterea quia amat suū honorē. suam laudem. suā volupta-
tem. ideo timet pdere famā. gloriā. excellentiā. Timet igno-
miniā. diffamiā. probra. vituperia Timet quoq; tormēta. fri-
gora. calores. paupertates. penurias. angustias Et qz omnia di-
ligit ppter se. ideo timet pdere amicos. filios. vxorem. domos
agros. pecunias. mancipia. animalia **Dominicus.** Nunq̄
tanta timeret: nisi vnū aliquid nimis neq̄ter amaret quod ca-
ducum est. z fragile z miserū. quodq; labi p̄t. destrui z auferri.

Raymūdus. Hinc igit̄ tertiā nunc cōsidera hoz̄ timorum
dñam. Nam timor de amore dei solidus est. vegetus. robu-
stus. quia suus amor hoc diligit qd̄ minui nō potest neq; coz-
rumpi. sed timor de amore sui fragilis est. caducus: z instabi-
lis. quia res omnes quas suus amor amplectitur concidere
possunt atq; perire. **Quarta differētia.** quia timor dei facit eū
qui se possidet (quia solū deum metuit) et sui p̄p̄ius z oīm sub se
rerū dominū: z omnia illum timent z subiecta sunt pedib; eius
celū. terra. maria. z que in eis sunt omnia. Sed timor de amo-
re sui reddit eū qui se possidet omniū rerū seruū miserabilē. tre-
pidum. fluctuagū. mutabundū. **Hinc sequit̄ quinta differen-**
tia q̄ timor bonus est fm naturā hominis inquantū hō est. et
est fm deū z fm ordinem vniuersi. Sed timor malus est con-
tra deū z cōtra naturā hominis qui est a deo omniū rerū dñs
cōstitutus: z p̄tra naturā vniuersi qd̄ debet seruire hoī nō dñā
ri. **Dominicus.** Luncta q̄ dicis verissima s̄t z vehementer
hoīem pmouēt fugere timorē hunc pessimū: z solū deū timent
do diligere: z diligēdo timere **Raymundus** Ex his dñt̄ijs
vtriusq; timoris satis amboz pprietates possunt intelligi nec
opus est aptius explicare. Porro si volueris hozū timoz fru-
ctus agnoscere vide supra q̄ sunt fructus amoris dei: et q̄ fru-
ctus amoris propriij. z sicut illic agnoueris ita z istos agnosce
Hoc etiā scito q̄ sicut his duob; amorib; duo opponūt odia
sicut ante diximus: ita istis duob; timozib; duo obijciunt̄ con-
tēptus. z qcquid illic de odijs diximus: hoc z de p̄temptibus
debere dici intellige. Ad alia festinantē supfluis inherere non
debeo **Dominicus.** Te supposito libēter. nā satis recenter
memini qd̄ de duob; odijs sup̄ disserueris: p̄ge cōtinuus.